

МОВНО-ЛІТЕРАТУРНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ: РОЗРОБЛЕННЯ, ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

**МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнської
науково-практичної конференції
12 жовтня 2023 року**

*Рекомендовано Вченою радою
Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»
(протокол № 9 від 29 листопада 2023 року)*

Рецензент:

Богданець-Білоskalенко Наталя – доктор педагогічних наук, доцент, завідувач відділу навчання мов національних меншин і зарубіжної літератури Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України.

Редакційна колегія:

Завалевський Юрій – доктор педагогічних наук, професор, перший заступник директора Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти», голова редакційної колегії;

Коломоєць Галина – кандидат педагогічних наук, старший дослідник, начальник відділу науково-методичного забезпечення підвищення якості освіти Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»;

Дутчак Інна – кандидат історичних наук, доцент, старший науковий співробітник Чернівецької філії Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»;

Боднарюк Світлана – науковий співробітник Чернівецької філії Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти», відповідальний секретар редакційної колегії.

У збірнику матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції «Мовно-літературна освітня галузь: розроблення, впровадження нових методик та практик навчання» висвітлено практичний досвід інноваційної діяльності закладів освіти з питань формування основних напрямків реалізації Концепції «Нова українська школа» з мовно-літературної освітньої галузі у воєнний час. Теоретичний матеріал, який розміщено в електронному збірнику, доповнено практиками, методиками, вдалими прикладами форм освітньої роботи.

Збірник містить тези учасників конференції.

Друкується в авторській редакції.

Матеріали подаються мовою оригіналу.

За достовірність фактів, статистичних та інших даних, точність формулювань і висновків несуть відповідальність автори матеріалів.

M741 Мовно-літературна освітня галузь: розроблення, впровадження нових методик та практик навчання: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (12 жовтня 2023 року в змішаному форматі) / редакційна колегія: Завалевський Ю.І., Коломоєць Г.А., Дутчак І.Г., Боднарюк С.М. Київ. Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти». 2023. 211 с.

ВСТУП

Шановні пані та панове!

Вітчизняна наука в роки повномасштабної російсько-української війни відчула серйозні виклики, які спонукали освітянську спільноту діяти ефективно та швидко у нинішній ситуації.

Державною науковою установою «Інститут модернізації змісту освіти» у рамках виконання науково-дослідної роботи «Розвиток освіти в регіоні в сучасних умовах (на прикладі Чернівецької області)» 12 жовтня 2023 року проведено Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Мовно-літературна освітня галузь: розроблення, впровадження нових методик та практик навчання». Основним завданням та метою конференції є активізація наукових досліджень, підвищення та удосконалення професійних компетентностей учасників освітнього процесу. До участі в роботі конференції долучилися представники органів управління освітою, наукові та науково-педагогічні працівники, фахівці закладів післядипломної педагогічної освіти, центрів професійного розвитку, педагогічні працівники закладів загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, докторанти, аспіранти. Відрадно є те, що наукові форуми проходять у дискусіях з визначення прийнятних рішень як оптимізувати процес у надскладних умовах для забезпечення надання якісних послуг з мінімальними освітніми втратами.

Тематичні напрямки роботи

1. Основні аспекти (засади) теорії та практики навчання мов і літератури в закладах загальної середньої освіти в умовах реалізації (впровадження) Нової української школи.
2. Регіональний компонент: міжкультурна комунікація та її відображення в навчальних предметах/інтегрованих курсах мовно-літературної освітньої галузі.
3. Застосування загальних методичних прийомів та засобів мультилінгвізму або білінгвізму під час навчання предметів/інтегрованих курсів мовно-літературної освітньої галузі.
4. Інноваційні підходи до навчання мов та літератури в контексті формування мовної особистості інформаційної доби.
5. Європейський досвід відродження, збереження, підтримки, розвитку мов корінних народів та національних меншин.

Конференції дають змогу проаналізувати та визначити больові точки в організації освітнього процесу Нової української школи. На конференцію зареєструвалися понад 200 учасників, що є підтвердженням важливості нашої

роботи. Географія учасників є міжнародною. Окремо зауважу, що працюють двосторонні угоди про співпрацю між Україною, Румунією та Молдовою в галузі науки та освіти. Актуально та надважливо, що до роботи долучаються освітяни з тимчасово окупованих територій.

З мотиваційно-вітальним словом до аудиторії звернулися:

ХВОРОСТЯНИЙ Ігор, генеральний директор директорату шкільної освіти Міністерства освіти і науки України.

ПУРІЧ Штефан, професор, проректор Сучавського університету «Штефан чел Маре»(Румунія).

ГРИЦКУ-АНДРІЄШ Юлія, заступник начальника Чернівецької обласної військової адміністрації.

Хочу зазначити, що зміст доповідей, виступів, презентацій, майстер-класів під час роботи конференції дають можливість підтвердити актуальність підвищення кваліфікації та самоосвіти учасників конференції. За результатами роботи конференції видано 204 сертифікати Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти».

У збірнику матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції «Мовно-літературна освітня галузь: розроблення, впровадження нових методик та практик навчання» висвітлено практичний досвід інноваційної діяльності закладів освіти з питань формування основних напрямків реалізації Концепції «Нова українська школа» з мовно-літературної освітньої галузі у воєнний час. Теоретичний матеріал, який розміщено в електронному збірнику, доповнено практиками, методиками, вдалими прикладами форм освітньої роботи. Висвітлений досвід буде корисним керівникам, учителям закладів загальної середньої освіти, науково-педагогічним працівникам, студентам педагогічних коледжів, інститутів, університетів та фахівцям усіх рівнів, батьківській громадськості. Головне – високий рівень викладання в закладах освіти та наявність педагогів, готових здійснювати цю роботу.

Віримо, що наступні конференції відбудуться під мирним небом у переможній Україні.

Олена ДУБОВИК

заступник директора Державної наукової установи

«Інститут модернізації змісту освіти»,

Заслужений працівник освіти України.

ЗМІСТ

БОГДАНЕЦЬ-БІЛОСКАЛЕНКО НАТАЛЯ. ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 5-6 КЛАСАХ З НАВЧАННЯМ МОВАМИ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН	7
БОДНАРЮК СВИТЛАНА. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ, МОВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН ТА КОРИННИХ НАРОДІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	13
ВЛАСОВ СЕРГІЙ. ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ: МОВНО-КОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТ.....	21
ГРИЦЕВИЧ ЮРІЙ. ВІЗУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ з УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (НА ПРИКЛАДІ ВИВЧЕННЯ ТЕМИ «ГРУПИ СЛІВ ЗА ВЖИВАННЯМ: ДІАЛЕКТНІ СЛОВА»).....	28
ГУМЕНЮК ОЛЕСЯ. ЦІННІСНЕ СТАВЛЕННЯ ДО ВЛАСНИХ КУЛЬТУРНИХ СТАНДАРТІВ ЯК ВАГОМИЙ ФАКТОР УСПІШНОЇ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ	31
ДУТЧАК ІННА. ПОЄДНАННЯ ІСТОРИЧНОГО ТА МОВНОГО КРАЄЗНАВСТВА.....	36
КОЛЕСНИК ЛАРИСА. ВИКОРИСТАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЛЕКСИКИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО РОБІТНИКА.....	40
КРИГАН СЕРАФИМА. АДАПТИВНЕ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ САМОСТІЙНОСТІ ПРИ ВИВЧЕННІ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	44
МАКСИМ'ЮК ОКСАНА. ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ЯК ВАЖЛИВА УМОВА ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В НУШ.....	49
МАЦЬКОВИЧ МАРІЯ. ПІДТРИМКА ТА РОЗВИТОК МОВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН: ДОСВІД ПОЛЬЩІ.....	58
МІСІНЬКЕВИЧ ОЛЕСЯ. ТЕХНОЛОГІЯ ТЕКСТОТВОРЕННЯ ТА ЇЇ ВПРОВАДЖЕННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....	64
МОРОЗ ТЕТЯНА. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДОБИ.....	74
НАМАКА ОЛЕСЯ. ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО НАВЧАННЯ МОВ ТА ЛІТЕРАТУРИ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДОБИ.....	81
НІКІТІНА МАРИНА. РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА УРОКАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ГАЛУЗІ ЧЕРЕЗ ВИКОРИСТАННЯ БЛІНГВАЛЬНИХ ПРАКТИК.....	86
НОЗДРАЧОВА ОЛЕНА. МАНЕВРУЮЧИ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ: ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ЇЇ ОСВОЄННЯ.....	92
ПЕНЮК ОКСАНА. РЕАЛІЗАЦІЯ МУЛЬТИКУЛЬТУРНОГО ПІДХОДУ З ВИКОРИСТАННЯМ КРАЄЗНАВЧОГО МАТЕРІАЛУ ПРИ ВИКЛАДАННІ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	98
РОМАНЮК СВИТЛАНА. ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ.....	102
СТРУК ІВАННА. МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ПЕРИФРАЗОВИХ НОМІНАЦІЙ ПІД ЧАС ПОЗАКЛАСНИХ ЗАНЯТЬ у ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	107

ТАРАНГУЛ ЛЮБОВ. ПЕДАГОГІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДИСТАНЦІЙНОЇ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	113
ТЕСЛІЦЬКА ГАЛИНА. ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ АСПЕКТИ СИНТАКСИСУ НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ.....	120
ТІМІШ РОДІКА. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР ВЗАЄМОДІЇ ВІТЧИЗНЯНИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ У РАМКАХ ТРАНСКОРДОНИХ ПРОЄКТІВ НА ПРИКЛАДІ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	124
ТКАЧ АЛЛА. ЛІТЕРАТУРА РІДНОГО КРАЮ ЯК ІНСТРУМЕНТ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ.....	129
УНГУРЯН ІРИНА. ВПЛИВ МОВНОГО КОМПОНЕНТУ ПРОЄКТУ «НАВЧАЄМОСЬ РАЗОМ» НА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАННЯ ТА ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ДЕРЖАВНОЇ.....	133
ФІДКЕВИЧ ОЛЕНА. ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У КОНТЕКСТІ МОДЕЛІ БАГАТОМОВНОЇ ОСВІТИ.....	137
ФОНАРЮК ТЕТЯНА. ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ УЧНІВ/УЧЕНИЦЬ.....	141
ЦУРКАН МАРІЯ, НАСТЕНКО ОЛЬГА. ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ ЯК ВАЖЛИВИЙ СКЛАДНИК УСПІШНОЇ КОНКУРЕНТНОСПРОМОЖНОЇ ОСОБИСТІСТІ.....	147
ЧЕРНАВСЬКИХ ОЛЬГА. ВИКОРИСТАННЯ ПРЕДМЕТНО-МОВНОГО ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ СЛІД.....	151
ЧЕРНАВСЬКИХ ОЛЬГА. ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДИК І ТЕХНОЛОГІЙ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ ФІЛОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН.....	155
ШАБАТ-САВКА СВИТЛАНА. МОВНО-ЛІТЕРАТУРНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ У КОНТЕКСТІ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ.....	161
ШУМИЦЬКА ГАЛИНА, КІСС НАДІЯ, ГЕЧКО РУСЛАНА. УГОРЦІ ТА КРИМСЬКІ ТАТАРИ В УКРАЇНІ: МОВНА ПОВЕДІНКА ТА МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЗА УМОВ ВІЙНИ.....	169
ЩЕРБАНЬ МАРІЯ. STEM–ОСВІТА І ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ.....	177
ЩЕРБИНА ОЛЕНА. ТВОРЧА ВЗАЄМОДІЯ З УЧНЯМИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	185
ОРАІТ MARIA. APLICAREA METODELOR MODERNE ÎN STUDIAREA LIMBII ROMÂNE PRIN INTERMEDIUL DEZVOLTĂRII COMPETENȚELOR – CHEIE.....	193
ПРОГРАМА ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ «МОВНО-ЛІТЕРАТУРНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ: РОЗРОБЛЕННЯ, ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ».....	196

ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 5-6 КЛАСАХ З НАВЧАННЯМ МОВАМИ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН

Богданець-Білокаленко Наталя Іванівна

доктор педагогічних наук, професор,

завідувач відділу навчання мов національних меншин

Інститут педагогіки НАПН України

Київ

Анотація: *Вивчення української мови як державної у класах з мовами навчання національних меншин останні роки посідає важливе місце та має актуальне значення. Для засвоєння української мови першочергове значення мають вихідні положення мовознавства про мову як суспільне явище, засіб спілкування та про мову як систему певної структури, що має в своєму складі звуки, слова, словосполучення, речення.*

Ключові слова: *українська мова, державна мова, мови національних меншин, програми з української мови, лінгводидактичні засади.*

Концепція Нової української школи висунула перед науковцями та педагогічною спільнотою низку завдань, серед яких пріоритетним є оновлення змісту освіти, його орієнтація на формування компетентностей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві. Серед десяти компетентностей Нової української школи провідне місце посідає спілкування державною і рідною (у разі відмінності) мовами, яке базується на вмінні усно і письмово висловлювати й тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди (через слухання, говоріння, читання, письмо, застосування мультимедійних засобів), на здатності реагувати мовними засобами на повний спектр соціальних і культурних явищ (у навчанні, на роботі, вдома, у вільний час) та на усвідомленні ролі ефективного спілкування.

Як бачимо, діти, що навчаються в класах з навчанням мовами національних меншин, мають опанувати дві мови – державну і рідну. Особлива увага має бути

зосереджена на вивченні української мови. Володіння державною мовою є одним з найважливіших обов'язків кожного громадянина України, запорукою його успішної соціалізації та максимальної особистісної реалізації в різних сферах людської діяльності.

Особливості вивчення української мови у класах з мовами навчання національних меншин у центрі уваги науковців. Зокрема, М.І. Пентилюк [1]. виокремлює чинники, які необхідно враховувати при побудові системи навчання української мови як державної. З-поміж них:

- ✓ функціональне навантаження двомовності;
- ✓ характер диференціації і взаємодії соціолінгвістичних систем у різних сферах і ситуаціях мовлення;
- ✓ виявлення масштабів поширення двомовності;
- ✓ ступінь двомовності.

Зокрема, М. Пентилюк наголошує, що для засвоєння української мови як державної першочергове значення мають вихідні положення мовознавства про мову як суспільне явище і засіб спілкування та про мову як систему певної структури, що включає різні рівні (фонетичний, лексичний, словотвірний, граматичний, стилістичний) й має в своєму складі звуки, слова, словосполучення, речення. Саме ці положення мають знайти відображення у змісті шкільного курсу української мови і для класів з навчанням мовою національних меншин.

Головне завдання у навчанні української мови як державної, науковець вбачає у формуванні і розвитку мовленнєвих умінь і навичок учнів із попереднім засвоєнням ними теоретичних основ. Виконання цього завдання уможлиблює побудова процесу навчання української мови на основі знань, умінь і навичок з рідної мови. Дослідниця доцільними вважає:

- залучення наявних в учнів знань граматики рідної мови;
- посилення на терміни, визначення, що розкривають спільні явища у виучуваних мовах;

- зіставлення спільних і відмінних явищ і фактів української та рідної мов;
- переклад з однієї мови на іншу.

Учнів необхідно знайомити із спільними теоретичними відомостями, що наявні в обох мовах, і специфічними, які становлять національну своєрідність української мови.

Відповідно до Закону України «Про повну загальну середню освіту» й Державного стандарту базової середньої освіти (постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 р. №898) для Нової української школи були розроблені модельні програми з української мови для класів з навчанням мовою національних меншин, які набули чинності з 1 вересня 2022 року. Це програми для класів з навчанням молдовською, румунською та угорською мовами [2; 3; 4; 5].

Лінгвістичні засади навчання української мови в усіх програмах реалізовані в мовленнєвих і мовних змістових лініях.

Так, у програмі з української мови для класів з навчанням румунською мовою [3] зазначається, що мовна лінія визначає особливості фонетичної, лексичної, словотвірної, граматичної та правописної систем української мови. До складу мовної лінії програми увійшли основоположні питання фонетики, лексикології та фразеології, будови слова і словотвору, морфології та синтаксису, орфографії і пунктуації, а саме: вимова звуків та позначення їх буквами; зміна звуків при словозміні та словотворенні (у зіставленні зі звуковими явищами румунської мови); особливості способів і засобів українського словотворення; специфіка граматичних значень частин мови, засобів вираження значень слів, що належать до різних частин мови; побудова речень різних структурно-семантичних типів, особливості словопорядку в реченні, специфічні засоби інтонаційного вираження емоційності тощо.

Одним із основних шляхів інтенсивного навчання української мови укладачі програми вбачають в застосуванні різних способів структурування навчального матеріалу з використанням узагальнених таблиць і схем, що містять

основні теоретичні відомості й факти мови, об'єднані темою уроку. Серед мовного матеріалу науковці виокремлюють подібний в українській і румунській мовах, частково подібний, протилежний та специфічний для української мови. Подібний мовний матеріал укладачі програми рекомендують структурувати великими, логічно завершеними частинами; частково подібний матеріал, засвоєння якого зумовлене певними труднощами, вивчати дозовано; специфічні для української мови факти і явища, винятки з правил розглядати окремо; протилежні явища вивчати спеціально, зіставляючи з румунською мовою.

Програми з української мови для класів з навчанням угорською мовою [4; 5] охоплюють систематичний курс мови – від фонетики досинтаксису та стилістики, дають змогу отримати знання та удосконалювати комунікативно-мовленнєві уміння учнів відповідно до вікової категорії, передбачають постійну роботу над підвищенням рівня культури мовлення.

Укладачі програми [4] наголошують на специфіці організації навчання української мови в класах з навчанням угорською мовою, яка зумовлена низкою факторів. По-перше, на початковому етапі навчання української мови більшість учнів не володіє нею; по-друге, українська та угорська мови належать до різних мовних груп та мають суттєві розбіжності у фонетичній системі та відмінностями у графіці, орфографії, орфоепії, граматичній структурі. Автори наголошують, що лише за умови врахування спільних і відмінних рис у лексичній, фонетичній і граматичній системах української та угорської мов вдасться досягти свідомого вивчення учнями української мови, уникнути бездумного перенесення відомостей із граматики однієї мови у граматику іншої, та рекомендують матеріал, що збігається в українській та угорській мовах, подавати стисліше, оскільки він відомий учням з курсу рідної мови, а явищам, властивим лише українській мові, або тим, що мають істотні розбіжності з аналогами в рідній, приділяти належну увагу, докладно пояснювати, зіставляти, систематично повторювати.

Укладачі програми [5] також акцентують увагу на тому, що за типологією українська мова належить до флективних мов, угорська – до аглютинативних, і вбачають в цьому об'єктивні труднощі у навчанні мови учнів-угорців. Автори підкреслюють, що при організації навчання української мови в класах з угорською мовою навчання варто проводити системне зіставлення, пояснення, повторення особливостей кожної мови, акцентувати увагу учнів на специфіці кожної з мов на всіх рівнях: фонетичному, лексичному та граматичному, та наголошують на необхідності приділяти увагу збагаченню лексичного запасу учнів та розвитку їхнього мовлення.

Психолінгвісти наголошують, що процес оволодіння мовленням під час засвоєння другої мови розпочинається із засвоєння знань і закономірностей (фонетичних і граматичних) мови та опанування її лексикою. Саме тому в програмах з української мови для класів з навчанням мовою національних меншин представлено систематичний курс української мови, адаптований до сприйняття учнями певних вікових категорій та виокремлено матеріал, який є специфічним для української мови.

Список використаних джерел:

1. Пентилюк М., Караман С., Горошкіна О. та ін. Особливості навчання української мови у школах з російською мовою викладання. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах. Колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк. - К.: Ленвіт, 2004. С.65 – 69.
2. Свінтковська С., Верготі Л., Ткаченко С., Цимбал Т. Модельна навчальна програма «Українська мова для класів з навчанням молдовською мовою. 5 – 9 класи» для закладів загальної середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetar.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.dlya.klasiv.z%20mold.mov.5-9-kl.Svintkovska.ta.in.14.07.pdf>

3. Фонарюк Т., Кульбабська О., Філіп Ю. та ін. Модельна навчальна програма «Українська мова для класів з навчанням румунською мовою. 5 – 9 класи» для закладів загальної середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.dlya.klasiv.z.rum.mov.5-9-kl.Fonaryuk.ta.in.14.07.pdf>
4. Гнаткович Т., Шумицька Г., Борисова Є., Лукач А. Модельна навчальна програма «Українська мова для класів з навчанням угорською мовою. 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mov.dlya.klasiv.z.uhor.mov.5-9-kl.Hnatkovych.ta.in.14.07.pdf>
5. Черничко С., Певсе А., Кордонець О. та ін. Модельна навчальна програма «Українська мова для класів з навчанням угорською мовою. 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.dlya.klasiv.z.uhor.mov.5-9-kl.Chernychko.ta.in.14.07.pdf>

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ, МОВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН ТА КОРИННИХ НАРОДІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Боднарюк Світлана Михайлівна,

науковий співробітник

Чернівецька філія Державної наукової установи

«Інститут модернізації змісту освіти»

Чернівці

Анотація: *Жоден шкільний предмет не демонструє такої різноманітної палітри різних методів навчання, як іноземні мови. І в той час, коли методика викладання деяких предметів залишається незмінною десятиріччями, саме вчителі-мовники демонструють на своїх уроках справжні чудеса винахідливості та креативності. Вивчення мови – складний і комплексний когнітивний процес і якщо нам потрібно отримати «на виході» не професіоналів, які володіють мовою на рівні «читаю і пишу із словником», а мовців, яких важко відрізнити від носіїв рідної мови, тому що вони теж є носіями мови, хоча й нерідної, то нам потрібно доповнювати класичний метод запам'ятовування слів та правил багатьма іншими методиками. І чим тісніше ми зв'яжемо традиційний мовний матеріал з новими знаннями про психологію та нейробіологію, тим ефективнішим буде наш процес навчання.*

Ключові слова: *багатомовність, вивчення іноземних мов, аудіолінгвальний метод, граматико-перекладний метод, природний підхід, вивчення мови у співпраці, прямий метод, комунікативне викладання мови, викладання мови на основі завдань, предметно-мовне інтегроване навчання, повна фізична реакція.*

В наш час іноземні мови стали «софтскілом №1» не лише для тих, хто пов'язує свої плани з роботою за кордоном, але й для цілих галузей науки, виробництва та технологій. Володіння мовами стає необхідністю для всіх, хто хоче не відставати від світу. Причому, загальний рівень володіння іноземними

мовами вже став запорукою прогресу цілої держави, негласною умовою вступу України до НАТО та ЄС. А ще, цей загальний рівень вносить свій посильний вклад у нашу Перемогу, допомагаючи нашим захисникам опанувати сучасні стандарти військової техніки та ведення бою. Недаремно вороги так дивувалися захопленням в підвалах «Азовсталі» підручників з англійської мови. Адже, в кожному спаленому «Джавеліном» танку є велика заслуга і цих підручників. Довести зростання інтересу до вивчення іноземних мов в Україні доволі просто – достатньо завітати до будь-якої книгарні (он-лайн чи оф-лайн) і знайти там декілька полицок, а то й цілі стелажі з іншомовною літературою. Незважаючи на воєнний стан, продовжують працювати видавництва та редакції, видаються підручники та посібники на різних мовах.

І, звичайно, не будемо забувати про те, що раннє вивчення мов, розпочате в початковій та середній школі, є важливою основою для їх подальшого опанування та використання.

Разом з тим, не слід забувати й про школярів, рідною мовою яких є не українська мова. Використання в школі саме рідної мови дає змогу ефективно навчатись, інтегруватися в загальний освітній процес, а також покращує психологічний стан і впевненість. Школярі, які мають можливість навчатися рідною мовою, показують кращі успіхи та швидше опановують і державну мову.

Головною складністю вивчення мов є великий обсяг матеріалу, який потрібно не лише вивчити, але й опанувати ним в саме потрібному контексті і одразу ж використати його на практиці. Саме тому і виникло таке розмаїття методик та підходів, які ми розглянемо нижче.

1. Граматико-перекладний метод

Це традиційний підхід до викладання, який надає перевагу перекладу з рідної мови на іноземну і навпаки. Учні повинні запам'ятовувати довгі списки лексики та граматичні форми і правила.

Цей підхід надає перевагу точності, а не вільному володінню мовою, і, як правило, сприяє розвитку навичок читання та письма, а не навичок говоріння. Недоліком цього підходу є і те, що він не готує учнів до спонтанного спілкування. Тому, заняття в класі, зазвичай, включають граматичні вправи, тести на знання лексики та використання нових граматичних понять у стандартних письмових роботах.

2. Аудіолінгвальний метод

Даний метод був розроблений як доповнення граматико-перекладного методу і став застосовуватись з розвитком технічних засобів навчання. Заняття проводяться цільовою мовою, оскільки цей підхід спрямований на розвиток навичок говоріння та аудіювання.

Учні повторюють слова викладача (вголос або у навушниках в лінгафонному кабінеті), поки не досягнуть правильної вимови.

3. Природний підхід

Прихильники цього методу спираються на різницю між вивченням та опануванням мови. На їхню думку, вивчення мови вимагає структури, підручників, ресурсів та запам'ятовування граматичних правил та лексики. У той час як опанування мови потребує лише створення викладачем мовного середовища, в яке занурюються учасники освітнього процесу.

Даний підхід призначений для учнів-початківців, викладачі роблять акцент на цікавій, зрозумілій інформації і створюють ситуації з низьким рівнем тривожності. Таким чином, уроки, що проводяться з використанням природного підходу, зосереджені на розумінні повідомлень іноземною мовою, і майже не надають значення виправленню помилок, відпрацюванню або свідомому засвоєнню граматичних правил.

4. Вивчення мови у співпраці (Cooperative Language Learning CLL)

Вивчення мови у співпраці є частиною ширшого підходу до викладання, відомого як навчання у співпраці або навчання у громаді. CLL прагне

максимально використати спільну діяльність за участю пар і невеликих груп учнів у класі. Таким чином, цей підхід до викладання мови, орієнтований на учня, а не на викладача.

У класі CLL всі види діяльності з вивчення мови спеціально розроблені таким чином, щоб максимізувати можливості для соціальної взаємодії. Учні повинні виконувати завдання, взаємодіючи між собою та працюючи разом. Викладач в CLL виступає в ролі фасилітатора та учасника виконання навчальних завдань.

5. Прямий метод

У цьому методі викладання мови все навчання відбувається іноземною мовою, що змушує учня думати та говорити нею. Учень взагалі не використовує свою рідну мову в класі.

В результаті учні опрацьовують ключові граматичні поняття, практикуючи мову та нарощуючи свій досвід спілкування нею. Стандартні методи роботи в класі для цього підходу включають запитання-відповіді, бесіди, читання вголос, письмові роботи та самокорекцію учнів.

6. Комунікативне викладання мови (Communicative language teaching - CLT)

Цей підхід є найпопулярнішою моделлю викладання іноземних мов на даний момент. Частково тому, що він спрямований на те, щоб поставити учнів у різноманітні життєві ситуації, де вони могли б навчитися використовувати свої мовні навички для спілкування. Викладач, зосереджується на плавності спілкування, а не на точності граматики та лексики, а уроки є більш практичними, ніж теоретичними.

CLT відрізняється інтерактивними видами діяльності в класі, а також використанням автентичних матеріалів замість навчальних (обговорення статті з журналу, а не з підручника). Викладачі надають учням якомога більше

можливостей для змістовного спілкування. Використання особистого досвіду також заохочується в CLT.

CLT метод застосовується, щоб дати студентам навички, які допоможуть їм спілкуватися за різних обставин. Таким чином, він приділяє менше уваги вивченню граматичних правил, а більше – навичкам вільного володіння мовою та вимовою, як у корінних носіїв мови. Учні оцінюються за рівнем їхньої комунікативної компетенції, а не за рівнем знань. Даний метод з'явився у США, коли виникла потреба в швидкій адаптації великої кількості мігрантів, яким було критично важливо розпочати спілкування вже сьогодні, а не після засвоєння всіх граматичних та лексичних тонкощів.

Адже, головна мета вивчення мови – саме комунікація, а методи CLT включають учнів в процес комунікації вже з перших хвилин. І вже потім, з часом і досвідом, цей процес стає граматично коректним та лексично збагаченим.

CLT більше схожий на філософію, ніж на чітко структуровану методику. Мета методу – навчання комунікативним компетенціям.

Комунікативна компетенція згідно з Річардсом включає наступні аспекти знання мови:

- знання того, як використовувати мову для різних цілей і завдань;
- знання того, як варіювати використання мови відповідно до ситуації та учасників (наприклад, знання того, коли використовувати формальне та неформальне мовлення або коли використання мови доречно для письмового, а коли для усного спілкування);
- вміння створювати та розуміти різні типи текстів (наприклад, розповіді, звіти, інтерв'ю, бесіди, розмови);
- вміння підтримувати комунікацію, незважаючи на обмеження у знаннях мови (наприклад шляхом використання різних видів комунікативних стратегій) [3, 3].

7. Викладання мови на основі завдань (Task-based language teaching - TBLT)

Ця методика вийшла з CLT і базується на її принципах. CLT зосереджується на вільному володінні мовою, тоді як TBLT фокусується на використанні мови як інструменту для виконання завдань і заохочує навички вирішення проблем та критичного мислення. Учні використовують мовні навички, якими вони вже володіють, щоб виконати завдання.

Наприклад, учням може бути запропоновано зробити презентацію про важливу суспільну проблему. Для цього їм потрібно буде знайти джерела, провести дослідження в Інтернеті, а також підготувати саму презентацію. Дослідження показують, що учні в класах ТБЛТ отримують більше можливостей і мотивації, оскільки вони "володіють" мовою і можуть контролювати характер відповіді на завдання.

Девід Нунан перерахував шість ключових елементів цього підходу:

- підхід до відбору змісту, що базується на потребах учнів;
- акцент на навчанні спілкуванню через взаємодію цільовою мовою;
- впровадження автентичних текстів у навчальну ситуацію;
- надання можливості учням зосередитися не лише на мові, але й на самому процесі навчання;
- посилення впливу особистого досвіду учня;
- поєднання вивчення мови у класі з використанням мови поза класом. [2, 1].

8. Предметно-мовне інтегроване навчання (Content and language integrated learning CLIL)

Підхід CLIL передбачає вивчення шкільних предметів в комбінації з одночасним вивченням іноземної мови.

Викладання мови побудовано навколо вимог основного предмета, а не мови. Тому, вкрай важливо переконатися, що інтеграція є чіткою і що учні до неї залучені. Метод CLIL створює значні можливості для міжпредметної роботи. На

заняттях з вивчення мови за методикою CLIL вчителі викладають весь матеріал цільовою мовою та фокусують навчання на окремій темі.

CLIL викладачі розробляють завдання, які дозволяють учням використовувати іноземну мову під час роботи над навчальним матеріалом. Викладачів заохочують сприймати себе як експертів у своїй темі, які навчають групу носіїв мови, без необхідності перекладати чи пояснювати на кожному етапі.

Вільне володіння мовою важливіше, ніж точність на уроках CLIL, що підкреслює, що помилки є природною частиною вивчення мови.

Уроки в рамках методики CLIL тісно пов'язані з реальними життєвими сценаріями чи проблемами. Вони, як правило, залучають учнів і підвищують їхню навчальну мотивацію; сконцентровані на засвоєнні мови, а не на примусовому навчанні чи вивченні за допомогою методів зазубрювання.

Матеріали CLIL часто характеризуються великою кількістю візуальних ресурсів та навчальних засобів для забезпечення контексту та розкриття значення. Це дозволяє тим, хто вивчає мову на нижчому рівні, отримати доступ до змісту навчального матеріалу вищого рівня.

9. Повна фізична реакція (Total physical response – TPR)

"Повна фізична реакція» була створена доктором Джеймсом Джей Ашером. Вона заснована на тому, як діти вивчають рідну мову. Батьки дають дітям вказівки, а дитина фізично реагує на них. Батьки кажуть: "Подивись на мене" або "Дай мені руку", і дитина це виконує [1, 9]. TPR намагається повторити цей ефект на занятті.

У класі вчитель виступає в ролі одного з батьків. Він починає з того, що вимовляє слово або фразу і демонструє дію або рух. Потім вчитель вимовляє команду, і всі учні виконують дію.

ППН можна використовувати для навчання і практики багатьох речей, зокрема дієслівної лексики, команд та інструкцій.

Жоден з цих підходів не можна вважати "найкращим", оскільки кожен учень унікальний, має свої індивідуальні можливості та потреби. А якщо врахувати, що кожен клас складається з багатьох таких унікумів, то у вчителя досить часто і не залишається іншої опції, ніж комбінувати ці методи, пристосовуючи до конкретного контексту та аналізуючи їх вплив, відповідно до різних учнів та умов освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Asher J. The Total Physical Response Method for Second Language Learning / James Asher // San Jose State College. – 1968. URL: <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/AD0674868.pdf>.
2. Nunan D. Task-Based Language Teaching. / David Nunan // Cambridge University Press. – 2004. URL: https://www.researchgate.net/publication/344473057_Task-Based_Language_Teaching/citation/download.
3. Richards J. Communicative Language Teaching Today / Jack C Richards // Cambridge University Press. – 2006. URL: <https://www.professorjackrichards.com/wp-content/uploads/Richards-Communicative-Language.pdf>.

ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ: МОВНО-КОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТ

Власов Сергій Анатолійович

Заступник директора з НВР, вчитель географії

Новоселицький ліцей №1 Новоселицької міської ради

Анотація: *Сучасній школі необхідні фахово підготовлені вчителі, здатні інноваційно та творчо працювати в рамках обраної професії, готові підвищувати свій професійний рівень неперервно. Професійний успіх учителів визначається сформованим розумінням суті реформ освіти, орієнтацією на інноваційно-компетентнісну спрямованість освітньої діяльності, постійним професійним розвитком. В рамках цього, мовно-комунікативна компетентність учителя є певним інструментарієм його фаховості, демократичних змін в освіті, результатом його самоосвіти та професійного досвіду.*

Ключові слова: *професійний розвиток педагога, підвищення кваліфікації, компетентності, індивідуальна траєкторія професійного розвитку, мовно-комунікативна компетентність педагога.*

Актуальність теми зумовлена процесами демократизації та гуманізації в освіті, необхідністю постійного професійного розвитку для формування готовності вчителів здійснювати освітній процес за принципами Європейського виміру. Питання безперервного професійного розвитку педагогів досліджують багато науковців, зокрема В. Сидоренко вважає, що «Професійний розвиток фахівця в умовах післядипломної освіти відбувається впродовж усієї активної творчої життєдіяльності педагога, його загального всебічно-гармонійного розвитку та позначає процес формування нової якості професійно-педагогічної дії, поступового ускладнення виробничих завдань, вироблення власного оригінального педагогічного стилю, набуття компетентнісного досвіду за виконання інноваційних ролей і функцій в органічній єдності психолого-педагогічної, методичної, технологічної, науково-дослідницької, інформаційно-

комунікаційної тощо підготовки шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти» [4]. Концепція Нової української школи, Професійний стандарт вчителя, Закон України «Про освіту» формують модель сучасного педагога, і основною умовою його становлення є необхідність безперервного підвищення кваліфікації, що актуалізувала проблему розвитку професійних компетентностей педагогів. Ця актуалізація виникла під впливом наступних обставин:

- в сучасних умовах розвитку суспільства педагогам необхідно вміти орієнтуватися сучасних науково-педагогічних підходах, принципах, функціях щодо організації процесу навчання, вміти використовувати й адаптувати готові методичні рішення, а також створювати свої;
- професійна компетентність педагога є тим критерієм, що дозволяє забезпечувати результат освітнього процесу в закладах освіти, визначає принципи, зміст, форми, методи і засоби інноваційної діяльності;
- тільки розвиток професійної компетентності педагога дозволяє підтримувати його інтерес до професійної діяльності, стимулює, надихає до нових ідей, рішень, форм роботи, перетворює звичні уроки на цікавий та змістовний процес навчання та виховання;
- у центрі моделі успішного сучасного вчителя стоїть якість педагогічної професійної діяльності, яка значною мірою залежить від постійного безперервного розвитку компетентностей педагога.

Відповідно до професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів ЗЗСО, «Вчитель ЗЗСО», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)», однією з умов допуску до роботи за професією є вільне володіння державною мовою. Також у професійному стандарті визначено основні компетентності, які має проявляти педагог, в описі яких бачимо: здатність до міжособистісної взаємодії, роботи в команді; здатність виявляти повагу до багатоманітності та мультикультурності в суспільстві; здатність до вираження

національної культурної ідентичності; здатність забезпечувати здобуття учнями освіти державною мовою; здатність забезпечувати (за потреби) здобуття учнями освіти з урахуванням особливостей мовного середовища; здатність забезпечувати навчання учнів іноземній мові та спілкуватися іноземною мовою у професійному колі; здатність формувати і розвивати мовно-комунікативні уміння та навички учнів [3] тощо. Звідси випливає необхідність розвитку мовно-комунікативної компетенції сучасних вчителів. Особливу увагу на розвиток цієї компетентності варто звернути педагогам, які працюють у двомовному чи багатомовному середовищі. Тож формальна, неформальна та інформальна освіта, яку отримують вчителі в багатомовному регіоні мають забезпечувати розвиток окреслених вище вмінь і навичок, зважаючи на те, що мовно-комунікативна компетентність педагога повинна включати в себе і знання про ціннісні орієнтири щодо мови у полікультурному середовищі.

Для підвищення рівня професійних компетентностей педагогічних працівників, доцільно використовувати моніторинг, під яким вчені розуміють систему регулярного збору інформації, об'єктивного її аналізу для прийняття відповідних рішень. За визначенням Т. Свириденко: «Моніторинг формується як багаторівнева система діагностичних процедур, проведених з використанням кількісних методик, що максимально об'єктивно відслідковують якісні показники об'єкту моніторингу» [7]. Професійний стандарт вчителя визначає одним з функціональних обов'язків педагога здатність здійснювати аналіз та моніторинг результативності. Для забезпечення цього, важливо розвивати й прогностичну компетентність, тобто вміння прогнозувати результати освітнього процесу та планувати на діагностичній та прогностичній основах, а також здатність до навчання впродовж життя. Отже, якісне та стабільне професійне вдосконалення можливе тільки при ґрунтовному підході до розробки індивідуальної траєкторії професійного розвитку. З боку адміністрації закладу освіти, процес професійного вдосконалення педагогів відстежується шляхом формування плану підвищення

кваліфікації та включення до нього пропозицій кожного педагогічного працівника, які він подає з розробленої траєкторії професійного розвитку. На прикладі Новоселицького ліцею №1, вчителі спочатку проходять діагностику рівнів володіння професійними компетентностями, використовуючи анкету самооцінювання учасником сертифікації власної педагогічної діяльності, або онлайн-інструмент діагностування на сайті Центру професійного розвитку педагогічних працівників. За результатами діагностування кожен педагог планує собі розвиток професійних компетентностей на п'ять років, відповідно до рівня володіння ними на момент діагностики. Після цього, користуючись наявними в закладі та в Центрі ПРПП інструментами для пошуку суб'єктів підвищення кваліфікації, кожен обирає собі те, що йому необхідно. Враховуючи те, що кожен педагог може вільно обирати будь-який суб'єкт підвищення кваліфікації в Україні та за її межами, вчителі мають змогу вдосконалювати свої компетентності, зокрема мовно-комунікативну, беручи участь у різних тренінгах, семінарах, вебінарах, які пропонують міжнародні організації. Таким чином отримуємо всебічний розвиток професійних компетентностей педагогічних працівників та якість освітнього процесу в закладі.

Отже, модель успішного сучасного вчителя будується на якості педагогічної професійної діяльності, яка значною мірою залежить від безперервного розвитку компетентностей педагога. Мовно-комунікативна компетентність учителя є певним інструментарієм його фаховості, демократичних змін в освіті, результатом його самоосвіти та професійного досвіду, особливо в умовах двомовного чи багатомовного середовища. Якісне та стабільне професійне вдосконалення можливе тільки при ґрунтовному підході до розробки індивідуальної траєкторії професійного розвитку, яка базується на діагностуванні рівнів володіння професійними компетентностями та моніторингу професійної діяльності кожного вчителя.

Список використаних джерел

1. Вознюк О. В. Інтегративний підхід до професійного розвитку особистості педагога в умовах цивілізаційних змін / О. В. Вознюк, О.А. Дубасенюк // Науковий часопис НПУ імені М.М. Драгоманова. – К., 2010. – Вип. 12 (22). – С. 17–20. – (Серія 16 "Творча особистість"). URL: <http://eprints.zu.edu.ua/8418/1/>.
2. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-com>
3. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів ЗЗСО, «Вчитель ЗЗСО», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)». URL: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/Nakaz_2736.pdf
4. Сидоренко В.В. Безперервний професійний розвиток педагога Нової української школи в умовах формальної і неформальної освіти / зб. матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю) «Психолого-педагогічний супровід професійної підготовки та підвищення кваліфікації фахівців в умовах трансформації освіти», 25 травня 2018 року, м. Київ. - ЦППО ДВНЗ «Університет менеджменту освіти»
5. Сидоренко В.В. Інноваційні напрями науково-методичного супроводу професійного розвитку педагогічних працівників у системі післядипломної освіти / В. Сидоренко // Інформаційний збірник для директора школи та завідуючого дитячим садком. – К.: РА «Освіта України». – 2016. – № 7-8(48). – С. 22-29.
6. Сидоренко В.В. Нова українська школа: концептуальні орієнтири / матеріали методологічного семінару з онлайн-трансляцією «Освітньо-філософські засади Нової української школи», 18 жовтня 2017 року, м. Київ, Україна м. Київ, Україна. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/708457/>
7. Свириденко Т.І. Модель моніторингу викладача ВНЗ I-II рівнів акредитації URL: <http://tme.umo.edu.ua/docs/2/09svipcm.pdf>

**ВІЗУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ
З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (НА ПРИКЛАДІ ВИВЧЕННЯ ТЕМИ
«ГРУПИ СЛІВ ЗА ВЖИВАННЯМ: ДІАЛЕКТНІ СЛОВА»)**

Грицевич Юрій Васильович

Кандидат філологічних наук, старший викладач

кафедри історії та культури української мови

Факультет філології та журналістики

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Анотація: *У матеріалі запропоновано систему вправ під час вивчення діалектизмів у шкільному курсі української мови. Завдання спрямовані на формування загальнопредметних умінь (працювати з інформацією, аналізувати, синтезувати, порівнювати, узагальнювати, висловлювати припущення і робити висновки), розвиток критичного мислення, емоційного інтелекту.*

Ключові слова: *діалектизм, урок української мови, лексика.*

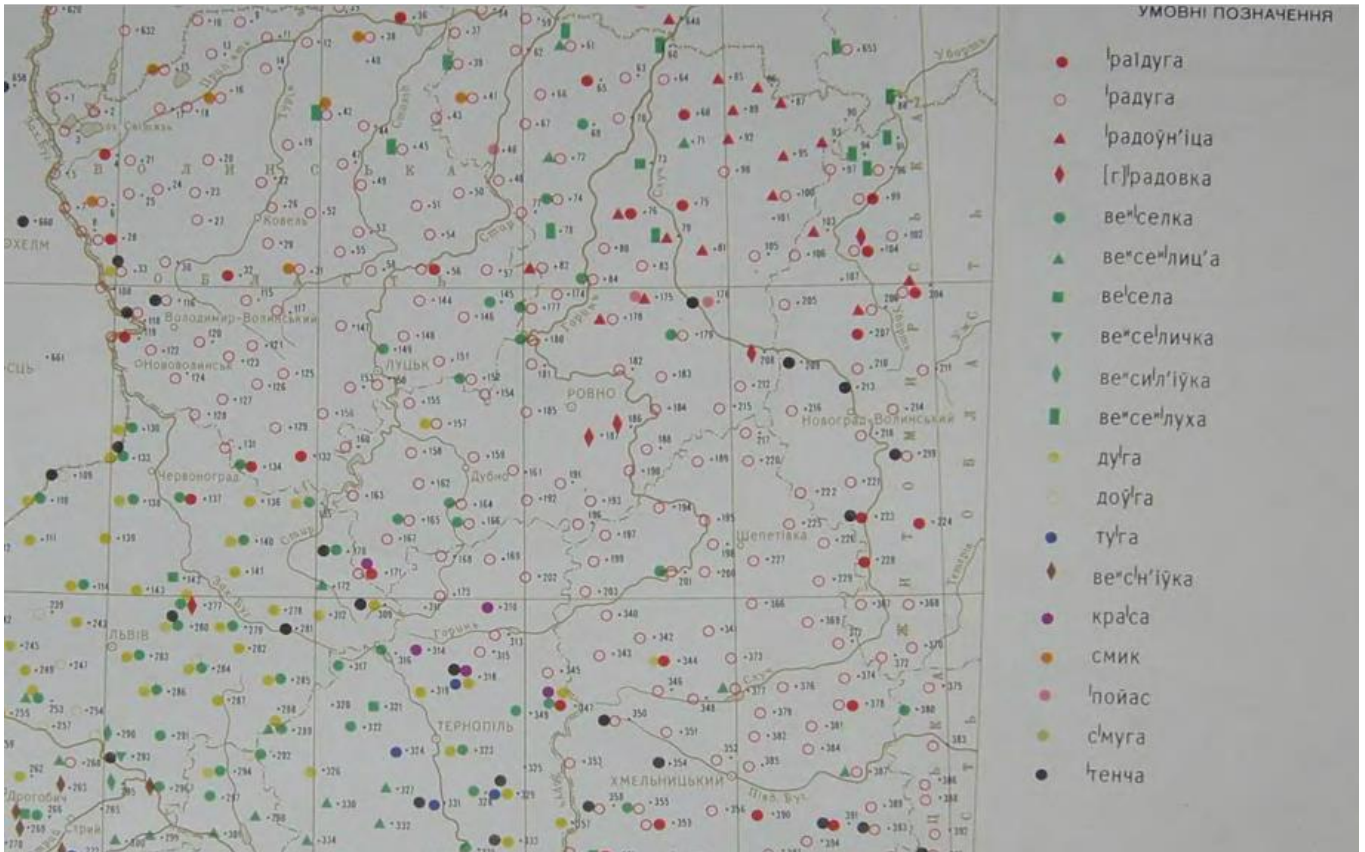
Зміна траєкторії сучасного освітнього процесу означає нарешті припинення хибних ідей нівеляції говіркових рис і планомірної боротьби з діалектизмами, започаткованої в 40-х рр. ХХ ст., про що слушно констатує Т. Хомич: «Підступно втручаючись у внутрішні закони розвитку мови, здійснюючи її численні «чистки», вилучаючи з абетки літери на позначення питомих звуків, борючись із «архаїзмами, діалектизмами, штучними утвореннями й словами, невластивими мовленню мас», більшовицька влада, по суті, практично реалізовувала Валуєвський циркуляр 1863 р., іншими словами – здійснювала лінгвоцид українців. Цілеспрямоване, упродовж 30–80-х років минулого сторіччя, нівелювання національної специфіки перетворило українську мову як самодостатню систему на жертву тоталітарного суспільства, а її носіїв відчужило від материнської мови, а отже, й від самих себе» [2, с. 41].

Н. Голуб та О. Горошкіна, науковці відділу навчання української мови та літератури *Інституту педагогіки* НАПН, автори модельної програми з української мови для закладів загальної середньої освіти, яка відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795 отримала гриф «Рекомендовано», наголошують: «Важливим завданням у навчанні української мови сьогодні є вихід за межі академічності курсу, тобто зміна уявлення школярів про мову, усвідомлення, що мова не лише складна система, але й живий організм, багатовіковий носій мудрості, хранителька унікальної української культури, надійний інструмент пізнання й порозуміння, ефективний засіб самовираження, джерело естетичної насолоди. Її лексичні й фразеологічні злитки фіксують норми і правила гармонійного спілкування, активне послуговування мовою гарантує розквіт держави і збереження її кордонів. Програма покликана змінити ставлення до мови як суспільного явища і шкільного предмета, виховати нове покоління компетентних носіїв мови зі сформованим мовним чуттям, мовними смаками і мовною стійкістю» [1, с. 2].

Авторський колектив модельної програми (Н. Голуб та О. Горошкіна), дотримуючись принципу логічної послідовності змістових компонентів у навчанні української мови, цілком виправдано запропонував системне вивчення в 5 класі розділів «Лексикологія» та «Фразеологія» (раніше вивчення окремих тем цих розділів завершувалося в 6 класі). З-поміж інших це стосується теми «Групи слів за вживанням: діалектні слова».

Серед новітніх прийомів і способів роботи з навчальною інформацією лінгводидакти виділяють візуалізацію – найбільш зручний вигляд сприйняття дидактичного матеріалу для сучасного покоління учнів. Вихованню потреби пізнавати мовне розмаїття лексики й активно користуватися ним, удосконалювати культуру усного мовлення сприятиме, на нашу думку, система завдань, запропонованих нижче, із використанням підсилювального компонента у вигляді візуалізації:

1. Розглянь фрагмент карти з «Атласу української мови». Проаналізуй, як у різних регіонах України називають райдугу.

2. Випиши діалектні слова та з'ясуй їх значення, перейшовши за покликанням: <http://sum.in.ua/> або QR-кодом. З якою метою письменники використали діалектизми?

1. Вівці мої, вівці ніжна моя маржино, не поколить собі губи у чорну ожину (За І. Малковичем). 2. І слова, Як на гребінку афини, наниже. 3. Я впіймана, як ланя, – у загін.

Обставлена із чотирьох сторін. 3. Тут ми вольні – бо тут ми газди І самі собі сторожі. (Із поезії М. Матіос).

3. Переглянь відеоролик про діалектизми за покликанням: https://www.youtube.com/watch?v=u0HaHk37_Wg. На основі переглянутого і почутого дай відповіді на запитання:

1. Що нового ти дізнався / дізналася з відео?

2. Що таке діалектизми? Наведи приклад таких слів.

3. Уважно розглянь карту нижче. У якому регіоні України ти живеш?

Як у вас називають деруни? Яка назва цієї страви в сусідніх із твоєю областях?

4. Чи використовують твої родичі в спілкуванні діалектизми? Які саме?

4. У відповідні зображення з потрібною діалектною лексемою: А) когут; Б) гачі; В) бинда. Склади речення з одним із цих слів (на вибір).

1

2

3

Отже, запропонований аспект навчання української мови із застосуванням різноманітних методик і прийомів візуального подання навчального матеріалу сприятиме високій мотивації здобувачів, активізації образного, асоціативного мислення, кращому запам'ятовуванню, що у свою чергу значно підвищить якість освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Голуб Н. Б., Горошкіна О. М. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5–6 класи» для закладів загальної середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Holub.Horoshkina.14.07.pdf> (Дата звернення: 08.08.2023).

2. Хомич Т. Павло Тичина – практик і теоретик української мовної норми. Українська мова і література в школі : науково-методичний збірник Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського. Спецвипуск за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції «Павло Тичина у вимірах сучасності», присвяченої 125-річчю від дня народження Павла Тичини. Чернігів, 2016. № 52. С. 39–51.

ЦІННІСНЕ СТАВЛЕННЯ ДО ВЛАСНИХ КУЛЬТУРНИХ СТАНДАРТІВ ЯК ВАГОМИЙ ФАКТОР УСПІШНОЇ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Гуменюк Олеся Дмитрівна

Вчитель англійської мови

Чернівецький ліцей №10

Консультант

КУ «Міський центр професійного розвитку педагогічних працівників»

Чернівецької міської ради

Анотація: *Аналізуючи базові компоненти ефективної міжкультурної комунікації, увага акцентується на пріоритетності національного соціокультурного компоненту на уроках іноземних мов. В умовах сьогодення особливо важливим є розвиток світогляду учня, його самоусвідомлення як представника нації, самосприйняття як громадянина своєї країни, відповідального за її майбутнє.*

Ключові слова: *соціокультурна компетенція, лінгвокраїнознавчі знання, комунікативний консенсус*

Вторгнення рашистів в нашу державу спровокувало серйозні зміни в політичній, економічній, культурній та освітній сферах, розширюючи міжнародну співпрацю та сплеск міграції. Це призвело до частих та інтенсивних контактів між представниками різних націй, культур та носіями різних мов. Українці вимушено переїхали до інших країн і наші учні отримали можливість практичного застосування набутих на уроках іноземних мов словникових та граматичних знань та соціокультурної компетенції.

Соціокультурна компетенція повною мірою інтегрована в шкільний курс вивчення іноземних мов, оскільки сучасні навчальні ресурси та технології надають можливість практичному опануванню мови для іншомовного спілкування, розширюють знання про культуру країни, мова якої вивчається, її звичаї, традиції,

історію, тощо. Автентичні підручники, якими здебільшого користуються вчителі на уроках, вирізняються підбором навчального матеріалу, який моделює реальні комунікативні ситуації, базуються на лінгвокраїнознавчих знаннях, надають потенційні можливості соціокультурного мовленнєвого розвитку.

Починаючи із перших уроків іноземної мови наші учні знайомляться із іноземними іменами героїв підручників, їх побутом, сімейними традиціями, особливостями їх помешкань, звичками харчування. Будь-який посібник містить обов'язковий розділ Culture Corner, який глибше розкриває культурні особливості країни, мова якої вивчається. Кабінети іноземних мов зазвичай мають багато яскравих, привабливих наочностей - мапи, визначні споруди, портрети письменників та видатних постатей тих країн, мова яких вивчається. В деяких школах вводиться окремий предмет «Країнознавство» або країнознавчий компонент є обов'язковою складовою календарного планування. Отже, створені сприятливі умови для повного занурення в іншомовну атмосферу та активації розвиваючого потенціалу навчання іноземних мов.

Це все дає дуже позитивні для вчителів іноземних мов результати. Наші учні безпомилково впізнають і граматично правильно називають архітектурні пам'ятки країн, мови яких вивчаємо, розбираються в географічних особливостях тих країн, добре знають звичаї та традиції та активно долучаються до їх святкувань, вшановують видатних представників тих країн, а на сімейних святкуваннях співають "Happy Birthday". В 6 класі вивчаючи тему «Подорож» та визначних місць Лондона та Києва, учні за фото безпомилково впізнають Big Ben, Westminster Abbey та Trafalgar Square; водночас, визначні місця Києва викликають труднощі. Вчителі англійської мови сприймають це як успішну інтеграцію іншомовної культури та якісне навчання свого предмету.

Особисто для мене переломним моментом став урок в 9 класі, який був вже після повномасштабного вторгнення, коли, вивчаючи карту Сполученого Королівства та географічно-політичних особливостей країни учні признались, що

вивчили карту України завдяки карті повітряних тривог. Тоді прийшло усвідомлення, що інтегруючи елементи іншої культури та прагнучи досягнення успішної міжкультурної комунікації, ми витісняємо та взаємозаміщуємо своє, рідне.

Проте, теорія каже, що успішна міжкультурна компетенція формується на трьох чинниках:

- Знання власних культурних норм та форм поведінки;
- Знання відповідних норм іншої культури та толерантне ставлення до них;
- Досягнення комунікативного консенсусу, застосовуючи ці знання в реальних ситуаціях [2].

Отже, без вивчення рідної мови неможливе вивчення іноземної, а без знань та ціннісного ставлення до власних культурних стандартів, що виступає фундаментом, людина не спроможна ефективно реалізувати себе в міжкультурній комунікації. Повага та ціннісне ставлення до традицій та звичаїв свого народу, усвідомлення загальнолюдських цінностей та порівняння життя людей різних країн – є основою для розвитку почуття національної самобутності. Зараз, коли багато українців вимушені перебувати далеко від Батьківщини, особливо важливо розвивати в наших учнях почуття національної гідності, дати їм необхідний інструментарій для популяризації нашої країни, з її історією, звичаями та традиціями; популяризації нашого краю, наших родинних цінностей в різних куточках світу, щоб не втратити національної ідентичності, духовної спадщини України та її внеску у світову культуру.

Вчитель сьогодні як ніколи відповідальний за виховання національно-свідомого, активного та відповідального Українця. Це виховання повинно мати цілісний підхід та наскрізний характер на уроках іноземної мови, комунікативна спрямованість яких надає вчителю широкі можливості. По-перше, вчитель повинен ретельно обирати навчальні матеріали для уроків – вибираючи автентичні підручники, слід надавати перевагу серіям For Ukraine, які хоча б фрагментарно

містять український соціокультурний компонент. Варто постійно ненав'язливо «вплітати» українські елементи на всіх етапах вивчення іноземної мови та впроваджувати регіональний компонент або краєзнавчий матеріал, який відображає неповторність регіону, його унікальний характер та вплив на підвищення загальнокультурного рівня школярів та повагу до малої Батьківщини. Це може бути етапом уроку, окремим уроком або позакласним заходом.

Серед наймолодших учнів вивчення кольорів починаємо із кольорів нашого прапора, а при вивченні теми «Сім'я» діти розповідають про найближчих родичів, що формує тісні родинні почуття та повагу між поколіннями. Вивчаючи одяг обов'язково говоримо про вишиванку. Тема «Помешкання» містить не лише опис свого житла/кімнати, але й традиційної української хати. (Учні можуть побачити автентичне українське помешкання в селах, відвідуючи дідусів-бабусь, або в Чернівецькому музеї Архітектури та побуту). При вивченні свят англomовних країн обов'язково проводимо аналогію з українськими, шукаємо спільне та відмінне в звичаях та традиціях.

Учні середньої школи говорять про видатних українців та буковинців – митців, співаків, спортсменів, акторів, політиків – сучасних та тих, що увійшли до української історії. Тема «Подорож» починається з вуличок рідного міста, мальовничих куточків Буковини, зеленого туризму Карпатами та історичної спадщини – Хотинської та Кам'янець-Подільської фортець. Смачна тема «Харчування» включає пошук, приготування та дегустацію регіональних колоритних страв або унікальних страв вашої родини. В темі «Довкілля» фокусуємось на екологічних проблемах нашого краю та прибираємо пришкільну ділянку.

Учні старшої школи вже мають достатній рівень володіння іноземною мовою, сформовані погляди та власну думку. Це період активної соціалізації та спілкування за допомогою отриманих знань та навичок. Учні вже можуть проводити критичні соціокультурні паралелі, презентувати свою країну, культуру

та побут свого народу. Вони вже позиціонують себе рівноправними партнерами серед однолітків з інших країн та відчують себе громадянами своєї країни, покликані розвивати свою державу та збагачувати світову цивілізацію.

Розвиток соціокультурної компетенції є рушійним засобом формування навичок майбутнього – критичного мислення, аналізу, синтезу інформації, толерантності та уміння співпрацювати та комунікувати. Найвагомим фактором для успішної міжкультурної комунікації є шанобливе ставлення до власних культурних цінностей. Недарма великий Шевченко заповів: «Чужому навчайтесь та свого не цурайтесь». Отже, ключові завдання сучасної української школи – це сформувати в наших учнях вміння креативно та продуктивно співпрацювати, незважаючи на відмінності, жити в багатонаціональному світі, толерантно ставитись до культури різних народів, цінуючи власний культурний спадок, бути громадянином світу, залишаючись патріотом власного народу.

Список використаних джерел

1. Бачинська Н. Я. Лінгвістичні основи формування соціокультурної компетенції учнів. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua>
2. Коваленко А., Глушок Л. Формування соціокультурної компетентності старшокласників в процесі вивчення іноземної мови. URL: <https://doi.org/10.32782/2617-3921.2023.23.243-254>
3. Стельмацька Р.А. Формування соціокультурної компетентності учнів середньої школи за допомогою зоофразеологізмів. URL: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6898>
4. Andreeva I. Teaching Culture through Social Situations in English as a Second Language Classes URL: <https://repository.usfca.edu/capstone>

ПОЄДНАННЯ ІСТОРИЧНОГО ТА МОВНОГО КРАЄЗНАВСТВА

Дутчак Інна Григорівна

Кандидат історичних наук, доцент

Старший науковий співробітник

Чернівецька філія Державної наукової установи

«Інститут модернізації змісту освіти»

Чернівці

Анотація. *Сучасна мовна освіта в Україні потребує вдосконалення методики викладання мов з урахуванням соціокультурного принципу. Цей принцип у методиці викладання мов у середній школі реалізується через соціокультурну змістову лінію. Одним із напрямків реалізації соціокультурної змістової лінії є краєзнавчий, який у викладанні мови здійснюється, зокрема, через поєднання мовного та історичного краєзнавства.*

Ключові слова: *мова, мовна освіта, соціокультурний принцип, краєзнавчий аспект.*

Сучасна мовна освіта в Україні потребує вдосконалення методики викладання мов з урахуванням соціокультурного принципу, який передбачає вивчення мови на основі всього того масиву, який ми розуміємо під поняттям культура – власне мова, а також особливості побуту, традиції, звичаї, усна народна творчість, фольклор, література, перекладені твори інших народів тощо.

Цей принцип у методиці викладання мов у середній школі реалізується через соціокультурну змістову лінію, яка гарантує водночас опанування загальнолюдських і національних цінностей.

Педагог-мовник покликаний сприяти розширенню світогляду учнів у контексті формування сутнісного розуміння та визначення співвідношення понять «світ», «країна», «мала Батьківщина».

А також учень повинен не просто опанувати лінгвістичну теорію, засвоїти мовні знання, а навчитися застосовувати все це на практиці у вигляді різноманітних мовленнєвих варіантів у повсякденних життєвих ситуаціях.

Одним із напрямків забезпечення реалізації соціокультурної змістової лінії є краєзнавчий аспект, у викладанні мови зокрема.

Одним із напрямків реалізації соціокультурної змістової лінії є краєзнавчий, який у викладанні мови здійснюється, зокрема, через поєднання мовного та історичного краєзнавства.

Вивчення історії виникнення та розвитку свого населеного пункту, врахування місцевих особливостей, збагачення знаннями про рідний край, традиції і звичаї свого рідного народу та сусідніх мешканців неабияк розширюють світогляд учнів, сприяють якісному засвоєнню широкого кола знань і формуванню необхідних практичних навичок, а також розвитку цілісної особистості, готової входити у соціум свідомо.

Саме матеріал про рідний край здатний викликати в учнів особливу зацікавленість, спонукати до глибшого пізнання та дослідження всього комплексу знань навчальних предметів шкільного курсу, факультативів, гурткових занять.

Разом з тим загальна середня освіта також виконує важливу роль у вихованні учнів, формуванні їх любові до рідного краю, історичної пам'яті, духовності, розвитку їх емоційного світу та художньо-естетичних смаків, появи інтересу до питання особистісного самовизначення та національної самоідентифікації.

Педагог-мовник організовує збирання школярами краєзнавчого матеріалу, обговорення підготовлених повідомлень і рефератів, зібраних переказів і легенд, оформлення виставок, проводить екскурсії, зустрічі з відомими земляками тощо.

Окремим напрямком є збір старовинних речей, виробів народних умільців та інших матеріалів для наповнення шкільного музею.

Усе, що закладається у період навчання та виховання в школі, визначає у подальшому процес формування особистості, її світогляду та загального розвитку.

Набуті в період навчання у школі особистісні якості, знання, вміння та навички не тільки забезпечують основу навчання та виховання молоді, а й суттєво визначають якості майбутньої практичної професійної діяльності дорослої людини.

Робота вчителя мови (української, рідної та іноземної) відкриває широкі можливості для організації краєзнавчої роботи.

Щоби використання краєзнавчих матеріалів у роботі педагога-мовника було ефективним, він самостійно формує власну систему роботи за цим напрямком, якої буде дотримуватися. Доцільно розпочати з ознайомлення з теоретичними засадами, на яких ґрунтується мовне краєзнавство, а також з особливостями краєзнавчої роботи педагога-мовника. Далі необхідно підібрати матеріали для безпосереднього використання у роботі. Варто враховувати напрацювання колег – педагогів-словесників та інших суміжних предметів, які ефективно впроваджують у власній роботі краєзнавство, а також наявні дидактичні матеріали, посібники, інше навчально-методичне забезпечення.

Важливе значення має підбір дидактичного матеріалу, на основі якого складаються відповідні вправи та завдання для занять, які формуються з використанням текстів мови та літератури рідного краю, враховуючи вищеперераховані аспекти сучасної мовної освіти, дотримуючись соціокультурного принципу та спираючись на історичний краєзнавчий матеріал.

Сучасні школярі мало знають про історію своєї малої Батьківщини, власного населеного пункту, видатних осіб місцевості, де вони проживають, і навіть власної родини.

Тому система вправ і завдань, розроблених на основі місцевого матеріалу має високий потенціал, як для розширення кола теоретичних знань, ідучи від конкретного до загального, так і для формування практичних навиків.

Разом з тим, використовуючи такі пізнавальні завдання, педагог-мовник не повинен забувати про те, що вони мають відповідати віковим особливостям розвитку учнів, стимулювати розширення кругозору, забезпечувати розкриття здібностей учнів, допомагати створювати передумови для розуміння та кращого засвоєння іншого матеріалу з мови, розвитку практичних навиків мовленнєвої комунікації.

Систематична цілеспрямована робота з використання краєзнавчого матеріалу у роботі педагога-мовника забезпечує підвищення інтересу до вивчення мови як навчального предмету, а також позитивну мотивацію щодо засвоєння мовних засобів, розвитку мовленнєвої комунікації у контексті поєднання краєзнавчого та культурознавчого матеріалу.

Завдання та вправи, які розроблені на основі цього, сприяють всебічному розвитку учнів, а також забезпечують виховну складову освітнього процесу – формують почуття патріотизму, інтерес і любов до рідного краю, гордість за національне минуле малої Батьківщини.

Список використаних джерел

1. Бурда К.Л. Краєзнавча робота як один із аспектів реалізації міжпредметних зв'язків на уроках мови. Наукові записки. Серія: Педагогіка. 2012. № 1. С. 39-47.
2. Кравченко Н. Краєзнавчий матеріал як засіб національного виховання учнів. Дивослово. 1998. № 8. С.49-51.
3. Кулик Н. Виховання національної самосвідомості на уроках української мови. Освітнянин. 2008. № 4. С. 17-19.
4. Ярмолук А. Соціокультурний аспект навчання української мови: система вправ і завдань. Українська мова і література в школі. 2011. № 3. С.14-20.

ВИКОРИСТАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЛЕКСИКИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО РОБІТНИКА

Колесник Лариса Анатоліївна

Викладач-методист

Професійно-технічне училище №6

Дніпро

Анотація: *Сьогодні українська мова стає невід'ємною частиною професійної освіти. До майбутніх робітників ставлять високі вимоги, які полягають не лише в досконалих знаннях фаху, а й у високому рівні володіння професійним мовленням.*

Ключові слова: *українська мова, професійна лексика, кваліфікований робітник, професійні терміни, мовленнєва діяльність.*

Уміння спілкуватися мовою професії сприяє швидкому засвоєнню спеціальних дисциплін, підвищує ефективність праці, допомагає орієнтуватися в реальній професійній діяльності та в ділових контактах. Отже, в основі праці робітника лежать не тільки кваліфікаційні уміння, а й його мовленнєва діяльність. Вона є складовою професійної діяльності, тобто підпорядковується їй, обслуговує її і визначається нею.

Професійне мовлення - вид діяльності людей окремої професії, який проявляється у користуванні мовою цієї професії. Залежно від професійної діяльності робітник в неоднаковій мірі займається різними видами мовленнєвої діяльності. Дослідниками встановлено, що найчастіше фахівці у професійному мовленні будь - якого фаху реалізують слухання. На нього припадає 45 % робочого часу, на говоріння 30 %, на читання 16 %, на письмо 9 %. Результати інших досліджень свідчать, що лише 5 % із 100 % фахівців вміють слухати.

На першому ж уроці української мови обов'язково виділяю час, щоб поговорити із здобувачами освіти про значущість обраної професії. Ставлю перед

ними запитання: чому вони обрали саме цю професію, що знають про неї і яке місце вона посідає в нашому суспільстві. Ця розмова допомагає познайомитися із здобувачами освіти, краще їх зрозуміти і дізнатися: на скільки вони володіють українською мовою.

Тому на уроках велику увагу приділяю аудіюванню (слухання і розуміння). Тексти для цього виду мовлення, як і для читання мовчки, беру професійної спрямованості. До текстів, які наповнені професійною лексикою, розроблено тести для перевірки уміння сприймати і розуміти прослухане. Наприклад, у групах, в яких здобувачі освіти здобувають професію «Маляра, штукатур, плиточника – облицювальника» читаю тексти на такі професійні теми: «Особливості виконання штукатурних робіт», «Штукатурення фасадів».

Аудіювання текстів професійного змісту не тільки працює над розвитком пам'яті, уваги, над умінням сприймати і розуміти прослухане, а й сприяє повторенню та закріпленню базових знань із спецтехнології. Результативним є залучення здобувачів освіти до проєктів зі створення текстів для аудіювання з подальшим створенням тематичних аудіороликів і розміщення їх у соціальних мережах.

Під час вивчення розділу «Лексика» використовую різні види робіт з метою підвищення загального культурного рівня здобувачів освіти. Але роботу із засвоєння професійної лексики ускладнює відсутність тлумачних словників, словників професійних термінів. Я провела роботу таким чином: познайомила здобувачів освіти з видатними українськими лексикографами, відмітила важливість діяльності Грінченка для української мови. Особливо зацікавилися здобувачі освіти «Лексиконами» Лаврентія Зизанія та Памво Беринди. Потім пропоную здобувачам освіти відчувати себе у ролі дослідників слова і зібрати власний словничок професійних термінів. Укладаємо словник на першому курсі і працюємо з ним протягом трьох років. Словнички поповнюємо новими словами не тільки на уроках мови, а й на спецтехнології, виробничому навчанні, при

самостійному опрацюванні фахової літератури. Для заохочення словники перевіряю і виставляю оцінки в журнал. Узагальненням даного виду діяльності стало укладання стислого словника будівельних термінів, розміщеного на сайті училища та «Методичному порталі». Здобувачі освіти мають змогу користуватись електронною версією словника під час навчання та виробничої практики. Що створює ситуацію успіху та дає можливість поділитися результатами своєї роботи в мережі Інтернет, відчутти свою спроможність як майбутнього фахівця, також побачити реальне застосування виконаної роботи при підготовці до конкурсів професійної майстерності. Посилання <http://metodportal.com/node/91657> «Методичний портал. Використання професійної лексики на уроках української мови. Короткий словник будівельних термінів».

Щоб зацікавити здобувачів освіти, практикую таке завдання як дослідження тексту щодо історичного розвитку мови. «Материнська хата. Білі стіни, коричнево - червона призьба, сірувата стріха, різьблений ганок. Праворуч -дебела комора, повітка для копей, корівник, стіжок сіна. Ліворуч - город, обгороджений в одну лату, ще й глечик стирчить на ближнім стовпці» (І. Багрянйй)[1].

Здобувачі освіти виписують застарілі слова і на життєвому матеріалі переконуються, що мова - це явище, яке історично розвивається. Так швидко змінюється наше життя і такими темпами розвивається будівництво. Пропоную здобувачам освіти записати професійні неологізми.

Над збагаченням словникового запасу професійними словами і термінами використовую різні види робіт: словникові диктанти (завдання: *записати слова, за допомогою тлумачного словника пояснити їх лексичне значення. Погрупувати слова за орфограмами*), *асоціативні диктанти* (завдання: які асоціації викликають у вас подані слова. Реакції запишіть професійними словами, термінами. Наприклад, опорядження - фасад, русти, стіни, пристінки, пояси, архітектурні обломи) [2], словникова робота «Хто більше?» (назвіть і запишіть якомога більше професійних термінів за 3 хвилини).

Крім того, підбираю завдання пошукового характеру, яке б формувало уміння користуватися довідковою літературою, готувало здобувачів освіти до самостійної трудової діяльності, до самоосвіти, без якої зараз неможливо бути гарним фахівцем. Наприклад: дібрати емоційно забарвлені синоніми до слів фахівець, виріб. (Фахівець - умілець, майстер своєї справи, чарівник, майстер на всі руки).

Не менш важливе значення у професійній діяльності посідає говоріння. Сучасний кваліфікований робітник повинен володіти професійним мовленням, щоб уміти спілкуватися із замовниками, вести ділові переговори, бути конкурентноздатним на ринку праці. Відпрацювати такі навички та уміння в умовах дистанційного навчання можна під час проведення ділових ігор в он-лайн режимі між різними групами здобувачів освіти. Захопливими для здобувачів освіти стали ділові ігри на тему: «Розмова з клієнтом», «Співбесіда (прийом на роботу)», «Реклама власних послуг» та інші.

Дуже важливо, щоб навчальна праця приносила радість. Здобувач освіти, захоплений справою, яка йому подобається, проявляє наполегливість, силу волі, критичне ставлення до загальновідомого. Описані вище види навчальної діяльності дають можливість здобувачам освіти реалізувати всі наявні у них знання і здібності, формувати характер, розвивати світогляд, зв'язне мовлення, виявляти і реалізовувати індивідуальні здібності - і як результат успішно адаптуватися на сучасному ринку праці.

Список використаних джерел

1. Іван Багряний. «Тигролови» У 2 ч. (3-є вид.) Детройт: Видання фундації ім. І. Багряного. 1991 278 стор.
2. Я. Ю. Білоконь, Ю. І. Кравець, М. І. Михнюк, Т. В. Пятничук. Технологія опоряджувальних робіт (для учнів ПТНЗ будівельного профілю): навч. посіб.– Київ: ППО НАПН України, 2015. – 167 с.

АДАПТИВНЕ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ САМОСТІЙНОСТІ ПРИ ВИВЧЕННІ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Криган Серафима Герасимівна

Науковий співробітник

Чернівецька філія Державної наукової установи

«Інститут модернізації змісту освіти»

Чернівці

Анотація. У тезах розглянуто адаптивну систему навчання, яка являє собою такий підхід, який здатний максимально врахувати індивідуальні потреби кожного учня, тобто надати допомогу для оптимального рівня інтелектуального розвитку до природних здібностей дитини, до нахилів, які дозволяють реалізувати на практиці. Основні новації у зазначеній сфері полягають у тому, щоб використати інтеграцію інформаційних і педагогічних технологій. Уявлення про адаптивне навчання розглянуто як застосування інформаційної системи. До інформаційних навчальних систем належить: організація освітнього процесу, планування, підбір завдань та їх різнорівневих складності, послідовність, різноманітні види самоперевірки та контролю, критерії оцінки та самооцінки кожного виду завдань, проектів. До технічних аспектів належить алгоритм, який дозволяє перейти на інший рівень, автоматично поправляти деякі помилки, контроль та самоконтроль, швидше виконувати більшу частину завдань.

Ключові слова: освітній процес, адаптивна система, інтеграція, інформаційні та педагогічні технології.

Адаптивне навчання, як засіб розвитку самостійності при вивченні мови і літератури, завжди було спрямовано на духовне збагачення особистості. Самостійна робота впливає на розвиток мислення, активізацію творчої думки, тому що цей вид роботи об'єднує теорію з практикою. Заздалегідь вчитель має визначати тип самостійної роботи, матеріал, тему, час виконання роботи (посібник, підручник, малюнок, фото, ілюстрація, аудіозапис, відеозапис,

художній твір тощо), кількість учнів чи цілий клас, однакові завдання чи різнорівневі, різних складових. Тривала співпраця вчителя з учнем з усної чи писемної самостійної роботи передбачає досягнення певних очікувальних результатів: загальноочікувальні та конкретноочікувальні.

У першому класі, в підручниках (Буквар) самостійна робота виконується під пильним наглядом вчителя, який допомагає учню, коли це потрібно, мобілізує до роботи, фіксує час, вивкові особливості, умови, індивідуальність. Поступово учні звикають до такої праці, їм цікаво і це свідчить про системність, про організованість, відповідальність, знання та вміння.

Реформа Нової української школи передбачає: загально очікувані результати та конкретно очікувані результати відповідно до Програми (рубрики: «Слухаю», «Читаю», «Спілкуюсь», «Пишу», «Досліджую»).

У підручниках 1-4 класів розроблена система: загально очікувані результати та конкретно очікувані результати, на цілому розвороті, для досягнення ефективності виконання поставлених самостійних завдань, щоб кінцевий результат був успішним і якісним.

Приклади завдань в підручнику, особливо у першому класі, бажано виконувати спочатку колективно, а потім для тих, хто засвоїв поступово дозволяти й самостійно. У своїй системній роботі вчитель вивчив індивідуальні здібності учнів, тому, без сумніву, дає самостійну роботу різних рівнів складності. Хтось швидко й легко справляється з завданнями, маючи власні творчі навички, швидку реакцію, аналітичне мислення, натхнення, відповідний стан душі, добре володіючи вивченим матеріалом, а іншим учням важко дається виконувати завдання, тому вчитель повинен пояснювати, допомогти, бо хтось із учнів через свою флегматичність виконує роботу повільніше. Вчитель мусить проявити терпіння, доброзичливість, педагогічний такт, системність для того щоб і йому, і учням було легше в наступних класах досягати якісного результату.

Підручники з української мови та читання 1-4 класів з навчанням угорською мовою для закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах, з аудіосупроводом) розраховані на те, що, впроваджуючи самостійні роботи, потрібно дотримуватися певних принципів, порядку, послідовності. Наприклад, за словами А. Макаренка, краще мати недосконалу, погану систему, ніж не мати її зовсім. Відсутність системи призводить до безпорядку та хаосу.

Реалії часу змушують працювати нас онлайн та дистанційно, тому треба самовдосконалюватися та більше звертати увагу на впровадження самостійних робіт. Щоб досягнути успіхів у цьому, варто дотримуватися наступних вимог: доцільність проведення самостійної роботи; поступове ускладнення завдань; урізноманітнення самостійних робіт; що і як треба зробити, для чого, розуміння мети самостійної роботи; регламентація часу, оцінювання якості та швидкості виконання самостійної роботи.

Запровадження самостійних робіт є необмеженим на уроці будь-якого типу: «Урок засвоєння нових знань», «Урок формування вмінь та навичок», «Урок застосування вмінь і навичок», «Урок узагальнення й систематизації знань», «Урок контролю й корекції знань, умінь і навичок», «Комбінований урок».

Впровадження самостійних робіт на уроках читання або літератури завжди є ефективним на будь-якому етапі: знайомства з новим матеріалом, закінчення чи повторення.

Отримання результатів можна забезпечувати через будь-який вид контролю.

У підручниках з української мови та читання 1-4 класів з навчанням угорською мовою для закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах, з аудіосупроводом) заздалегідь обдумана така концепція, яка враховує специфіку всіх розділів, тем мови і читання, самостійна робота якісно поєднує зміст вивченого матеріалу з мови та літератури. Це дає можливість швидко заглиблюватися у зміст підручника, розділу чи тему, прочитати та давати

правильну відповідь, що свідчить про те, що навчальний матеріал був сприйнятий учнями, зрозумілий і цікавий.

Самостійна робота передбачає різні завдання для аналізу: відповідь на запитання, добір слів, словосполучення, речення, складання прислів'я, використовуючи малюнки, складання діалогів, складання плану, назвати твори розділу, чиї це слова і з якої казки, героїв яких творів зображено на малюнках, встав пропущені букви, слова, назви автора тексту, з якого цей уривок, із яких творів цей уривок, утвори з поданих речень текст, відгадай ребус і прочитай назву розділу, що означає вислів, з якого вірша ці рядки, продовж словами з вірша. Наприклад, які з цих слів можна використати для характеристики дітей (В. Сухомлинський «Протоптали стежку»): старанні, дисципліновані, працелюбні, уважні, активні, байдужі, сумлінні, дбайливі, веселі, товариські, врівноважені, розсудливі, добрі, турботливі, стомлені, радісні тощо). Подібні завдання сприяють глибокому вивченню образів-персонажів, художніх засобів і подальшому осмисленню твору. Тільки шляхом проникнення в глибини людської душі можна ввести школярів у світ естетико-гуманістичних цінностей.

Варто зазначити, що в процесі самостійної роботи над текстом важливо реалізовувати міжпредметні та міжгалузеві зв'язки (наприклад, з уроків літературного читання і української мови, музики, мистецтва та ін.). Це вчить учнів початкових класів вирізняти лексичне значення слів і стилістичні можливості української мови. Саме тому, у процесі опанування предметів мовно-літературної освітньої галузі, учні початкових класів мають не тільки отримувати спеціальні знання з мови (фонетики, граматики, лексики), а й збагачувати свій навколишній світ.

Варто пам'ятати, що кінцевою метою є формування вміння застосувати набуті самостійні знання безпосередньо у житті.

Важливо зазначити, що в учнів початкових класів вже сформована навичка самостійної роботи. Тому одним із завдань є підготовка дітей для такої роботи.

Самостійна робота на уроці української мови та літератури має бути в центрі уваги. Такий вид діяльності збагачує знання та готує до самостійності, сприяє їхньому мовленнєвому розвитку в усній та писемній формах, формує інтерес до мови.

Учитель має сприяти тому, щоб у процесі освітньої діяльності учні використовували самостійну роботу в класі та дома.

Основними джерелами такого навчання є підручники, навчальні посібники, книжки для позакласного читання, газети, журнали, кіно, телебачення, радіо, інтернет, екскурсії, спостереження за навколишнім світом.

Практичний досвід роботи показує, що система адаптивного навчання як засіб самостійності при вивченні мови і літератури в початкових класах є однією з найефективніших щодо подальшого втілення у життя та практику набутих знань, навичок та вмінь. Такий вид роботи спрямований на різнобічний розвиток особистості школяра відповідно до її вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей, формування в нього загальнокультурних і морально-етичних цінностей, ключових і галузевих компетентностей, необхідних для життя у суспільстві.

Список використаних джерел

1. Криган С., Сергійчук Ю. «Українська мова. Усний курс»: Підручник для 1 класу загальноосвітніх навчальних закладів з угорською мовою навчання. Чернівці: «Букрек», 2003, 2007, 2015., 2020 144 с, 2023.
2. Криган С., Сергійчук Ю. «Українська мова»: Підручник для 2 класу з навчанням угорською мовою закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах, з аудіосупроводом). Чернівці: «Букрек», 2019.- 72 с.
3. Криган С., Сергійчук Ю. «Українська мова та читання»: Підручник для 3 класу з навчанням угорською мовою закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах, з аудіосупроводом). Чернівці: «Букрек», 2020.- 120 с.
4. Криган С., Сергійчук Ю. «Українська мова та читання»: Підручник

для 4 класу з навчанням угорською мовою закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах, з аудіосупроводом). Чернівці: «Букрек», 2021.- 124 с.

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ЯК ВАЖЛИВА УМОВА ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ

УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В НУШ

Максим'юк Оксана Василівна

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри сучасної української мови

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Чернівці

Анотація: *Тези присвячено аналізу особистісно орієнтованого підходу до вивчення української мови в закладах загальної середньої освіти. Шляхом аналізу з'ясовано сутність досліджуваного поняття, визначено функції, дидактичну мету та принципи, а також зацентровано на зміні структури уроків української мови з урахуванням особистісно орієнтованого підходу.*

Ключові слова: *підхід до навчання, особистісно орієнтований, особистість учня, суб'єкт-суб'єктна взаємодія вчителя і учня.*

Інтеграція системи освіти у світовий освітній простір супроводжується якісними змінами в педагогічній теорії і практиці. Відбувається оновлення освітньої парадигми, пропонуються нові підходи, відносини, поведінка, інший педагогічний менталітет. У його основі – визначення індивідуальності, самобутності, самооцінки кожної людини, її розвитку не як колективного суб'єкта, а, передусім, як рівноправної соціально компетентної особистості, забезпечення умов для становлення якої є метою організації особистісно орієнтованого навчання.

Про переорієнтування української освіти свідчить, зокрема, зміст чинного Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, що «ґрунтується на засадах особистісно орієнтованого, компетентнісного й діяльнісного підходів».[3] Метою нашого дослідження є з'ясувати сутність і значення особистісно орієнтованого підходу у вивченні української мови в закладах загальної середньої освіти.

Оскільки визначення категорії «особистісно орієнтованого підходу» до процесу навчання відбувалось поступово, то звернемося до визначення поняття «особистісний підхід» як кроку до розуміння категорії «особистісно орієнтований». Так, особистісний підхід визначається як «важливий психолого-педагогічний принцип, методологічний інструмент, основу якого становить сукупність вихідних концептуальних уявлень, цільових установок, методика психодіагностичних та психолого-технологічних засобів, які забезпечують цілісне розуміння, пізнання особистості дитини і на цій основі-її гармонійний розвиток в умовах існуючої системи освіти. Єдиний спосіб реалізувати особистісний підхід у навчанні – зробити навчання сферою самоствердження особистості.

Серед різних визначень мети, сутності, основних характеристик особистісно орієнтованого навчання заслуговує на увагу думка Яценко С. Л., яка, резюмуючи погляди науковців та педагогів, визначає цю категорію як «педагогічно спрямований процес суб'єкт-суб'єктної взаємодії учня та вчителя, що має на меті реалізацію індивідуального творчого потенціалу учня у поєднанні з розвитком професійних, фахових, особистісних якостей вчителя, врахуванням їх природних нахилів, здібностей, індивідуальних відмінностей, суб'єктного досвіду, що визначають унікальність кожної особистості, шляхів її самореалізації з метою становлення соціально компетентної особистості» [4, 118].

Отже, функція особистісно орієнтованої освіти полягає в забезпеченні особистісного розвитку кожного суб'єкта освітнього процесу, акцентуючи увагу на визнанні за учнем права на самовизначення та самореалізацію в процесі пізнання через оволодіння власними способами навчальної роботи [4, с. 118].

Дидактичну мету особистісно орієнтованого навчання Яценко С. Л. визначає як створення умов психолого-педагогічної допомоги дитині в становленні її суб'єктності, культурної ідентифікації, соціалізації, життєвому самовизначенні.

Зважаючи на необхідність переорієнтації освіти з академічних досягнень на особистість учня, вчителя, їх суб'єкт-суб'єктну взаємодію, лінгводидакти визначають такі основні принципи особистісно орієнтованого навчання:

- гуманізації як ствердження та усвідомлення унікальності, самоцінності, неповторності кожної людини, визнання унікальності шляхів її розвитку не як колективного суб'єкта, але, насамперед, як індивіда з неповторним суб'єктним досвідом, сукупністю психічних, культурологічних рис, що передбачає створення змісту, форм і методів навчання і виховання, які забезпечують ефективний розвиток індивідуальності дитини – її пізнавальних процесів, особистісних характеристик, особистої зацікавленості в тому, щоб сприймати навчання й виховні впливи, а також бути ініціатором та активним реалізатором власної діяльності – учіння;
- суб'єктності навчання, який вимагає врахування самобутності, самоцінності суб'єктний досвіду, який розглядаємо як особливе поєднання знань, почуттів, установок, особистісних сенсів, яке стало надбанням кожної конкретної особистості, що визначає унікальний спосіб її життєдіяльності;
- розвивального характеру навчання, спрямованого на розвиток, саморозвиток особистості, що вимагає переорієнтації процесу навчання з предметного характеру на процесуальний та мотиваційний, тобто такий, що забезпечує якісні зміни в інтелектуальній, емоційній, вольовій і дієво-практичній сфері особистості;
- індивідуалізації як розвиток принципу природовідповідності, що передбачає вибір способів, прийомів, визначення індивідуального темпу навчання, що ґрунтується на врахуванні індивідуальних відмінностей учнів, рівня їх розвитку їхніх здібностей до навчання. Виходячи з положення, що навчання (мотивація, сприймання і

засвоєння інформації, формування умінь та ін.) у силу своєї природи є індивідуальними, то в системі особистісно орієнтованого навчання мова йдеться «про заміну особистісно-нівелюючої системи навчання, побудованої на понятті міфічного середнього учня, системою індивідуально-орієнтованого навчання, яка дає змогу кожному школяреві реально обрати найоптимальніший для себе зміст і режим навчання, розвинути свої здібності» [4, с.11]. З огляду на це особистісно орієнтований процес навчання повинен включати підтримку й розвиток природних нахилів дитини, особливо її здоров'я і індивідуальних особливостей, надання допомоги в становленні її суб'єктності, соціальної, культурної ідентифікації, творчої самореалізації особистості;

- диференціації як визначення змісту навчання і, певною мірою, методик його реалізації на основі врахування нахилів і здібностей учнів. Це передбачає врахування індивідуально-типового в особистості учнів через формування та реалізацію індивідуалізованих програм навчання, що визначають у кожному конкретному випадку різні форми навчальної діяльності учня, зорієнтовані на індивідуально-своєрідне в його особистості, забезпечення атмосфери психологічного комфорту, «психологічної безпеки» (М. М. Берулава). Духовна диференціація, яка є обов'язковим компонентом диференціації в особистісно орієнтованій системі навчання, передбачає таку організацію навчально-виховного процесу, що враховує особистісні відмінності, пов'язані із традиціями мікросоціуму (етнічні, конфесійні, сімейні);
- релевантності, що визначає освітній процес особистісно орієнтованого навчання як такий, що 1) висуває посильні вимоги до учня, спираючись на його здібності, інтереси, ціннісні орієнтації і

суб'єктивний досвід, 2) дає можливість реалізувати себе в пізнанні, навчальній діяльності, поведінці за умови, що зміст освіти, засоби і методи підбираються та організуються так, щоб учень міг виявити вибірковість предметного матеріалу та способів, методів, прийомів особистісного його опанування відповідно до власної життєвої мети, шляху особистісного розвитку. Принцип релевантності (відповідності) передбачає не тільки створення ситуації вибору, але й обов'язкову присутність у процесі навчання ситуації успіху, що зумовлюється притаманною кожній людині потребі самореалізації, є рушійною силою як в навчальній, так і будь-якій іншій діяльності;

- варіативності, що передбачає побудову навчально-виховного процесу в площинах широкої різноманітності змісту та форм освітнього процесу, вибір яких здійснюється в системі суб'єкт-суб'єктних стосунків врахування мети розвитку кожної окремої особистості;
- проектування освітнього процесу, де освітній процес є своєрідною проекцією не тільки науки, а й самого життя. Навчальна ситуація при цьому не тільки проектується, а проживається як реальна діяльність. Вихідним є положення, що навчання – основний вид діяльності дитини в процесі становлення особистості, де всі переживання є шляхом набуття неповторного суб'єктного досвіду;
- діалогічної взаємодії у процесі навчання, співробітництва і співтворчості вчителя та учня;
- інтегративності знань як шляху до формування цілісної картини світу;
- оптимізації навчально-виховного процесу, що передбачає вибір форм, методів, прийомів навчальної діяльності учня, що ґрунтується на врахуванні природних нахилів та здібностей дитини, створення власного алгоритму діяльності на основі власних особистісних сенсів та перспектив;

- емоційності як одного з пріоритетних дидактичних принципів особистісно орієнтованого навчання, який забезпечує шлях освоєння змісту навчального предмета через переживання. Виходячи з характеристики принципів, система особистісно орієнтованого навчання, на нашу думку, має такі характерні ознаки: – особистісно орієнтований зміст освіти (орієнтацію на комплекс ціннісних орієнтацій (загальнолюдських, національних, регіональних, групових, етнічних, індивідуальних); – культурологічний, інтегративний, життєзабезпечуючий характер процесу навчання; – відповідну модель освітнього процесу; – технологію реалізації особистісно орієнтованого навчання (форми, методи, засоби навчання); – сприятливе освітнє середовище як умову організації навчально-виховного процесу орієнтованого на особистість; – окреслення таких критеріїв оцінки якості освіти, які виявляють не тільки рівень освітніх компетенцій учня, а й розвиток творчого потенціалу особистості в умовах стійкої позитивної мотивації до навчання учнів та професійної діяльності вчителів [2].

Особистісно орієнтований підхід до вивчення української мови передбачає створення найоптимальніших умов для всебічного розвитку особистості учня, урахування індивідуальні особливості його характеру, потреби та інтереси, а також допомогу в самопізнанні, саморозвитку та самореалізації кожного школяра. У педагогічній літературі зазначається, що ідея розвитку цілісної особистості поступово стала домінантною і визначальною ознакою в сучасній освітній парадигмі [4, с. 185]. Зміст освіти в контексті особистісно орієнтованого навчання, базуючись на інноваційних розробках, спрямовано на всебічний розвиток особистості. Тому застосування аналізованого підходу до вивчення української мови, на нашу думку, є актуальним етапом розвитку оновленої системи освіти в концепції НУШ.

Сучасні педагоги й дидактики зазначають, що особистісно орієнтований підхід знаменує перехід від педагогіки грамотності до педагогіки розвитку.

Особливістю цього навчально-виховного процесу, за висновками дидактиків, є те, що він супроводжується й характеризується внутрішніми особистісними змінами учня, розвитком його.

Узагальнюючи матеріали, підготовлені на основі аналізу низки праць таких лінгводидактів як О. Бондаревська, В. Давидов, А. Плігін, С. Подмазін, І. Осмоловська, І. Якиманська та ін. учених, Н. Голуб стверджує, що структура уроків української мови з урахуванням особистісно орієнтованого підходу поповнюється новими компонентами, а саме: мотивацією, опорою на особистий досвід, цільовизначенням, рефлексією. Важливого значення на кожному уроці набувають навчальні ситуації, через які учень усвідомлює особистісні сенси, риси характеру, особистісні ставлення, у прийнятті рішень керується ціннісними орієнтирами, вчиться рефлексії.

Дидактики наголошують на доцільності цільовизначення, особистісних освітніх цілей. Відповідно ціль учителя розглядають як механізм професійного мислення, як уявлення про особистісний досвід учня.

Активно задіяними на кожному уроці мають бути психологічні прийоми й методи (актуалізація, заохочення, створення інтрига, ігрова ситуація, цінування та ін.), що загалом формують ситуацію успіху, розвивальне навчальне середовище. Набуває актуальності проблема цінностей, котрі, за висновками дослідників, мають пройти етапи переосмислення, сприйняття учнями, набуття особистісного сенсу й відродження у його досвіді. Ефективність сучасних методик чи технологій визначається здатністю їх вивисувати практичний складник над теоретичним і виводити практику на новий рівень, що дасть змогу забезпечити цілісне розв'язання багатьох освітніх і життєвих проблем [1].

Отже, в особистісно орієнтованій методиці навчальний матеріал розглядають як своєрідний поштовх для ціннісно-сміслових пошуків особистості,

методи навчання перекваліфікують у методи пошуку, дослідження, а все це загалом є елементами цілісної навчальної ситуації, що передбачає у процесі пошуку прояви особистісних функцій (позицій) учня.

Список використаних джерел:

1. Голуб Н. Підходи до навчання української мови в основній школі. URL: <http://lib.iitta.gov.ua>
2. Гуманізація процесу навчання в школі: Навч. посіб. / С. П. Бондар, Ю. І. Мальований, О. В. Матвієнко та ін.; За заг. ред. С. П. Бондар; Ін-т педагогіки АНН України. 2-е вид. доповн. К. : Стилос, 2001. 256 с.
3. Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 898 від 30 вересня 2020 року. URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnijstandart-bazovoyi-serednoyi-osviti>
4. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : [навч. посіб.]. 5-е вид., доп. і перероб. К., 2009. 656 с.
5. Яценко С.Л. Сутнісні аспекти особистісно орієнтованої освіти. Проблеми освіти: наук-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. Київ, 2015. № 85. Спецвипуск. С. 116-122.

ПІДТРИМКА ТА РОЗВИТОК МОВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН:

ДОСВІД ПОЛЬЩІ

Мацькович Марія Романівна

Кандидат філологічних наук

Начальник

Дрогобицька філія Державної наукової установи

«Інститут модернізації змісту освіти»

Анотація: *Національні меншини Польщі становлять невід'ємну частину польського суспільства. Кожна меншина вносить свій вклад в культуру та економіку держави.*

Ключові слова: *національна меншина, етнічна меншина, регіональні мови, освіта.*

У Республіці Польща на 38, 5 мільйонів населення лише 0,5 мільйона мешканців належать до етнічних чи національних меншин. Приналежність і права національних меншин регулює закон «Про національні та етнічні меншини та про регіональну мову». Одним з критеріїв приналежності до нацменшин є те, що «представником нацменшини може вважатися лише та людина, предки якої прожили на території Республіки Польща щонайменше 100 років (тобто якщо громадянин України отримав польський паспорт, він не стає представником нацменшини)».¹

Згідно останнього перепису населення, який відбувся у 2011 році кількість національних та етнічних меншин у Польщі наступна:

Німецька – 144236	Єврейська – 7353
Білоруська – 43 878	Литовська – 7396
Українська – 38 797	Чеська – 2831
Лемківська – 9640	Вірменська – 1681

Ромська – 16 723	Словацька – 2739
Російська – 8796	Караїмська – 314
	Татарська - 1828

Однією з найбільш чисельних у Польщі є українська меншина, представники якої розпорошені по усій території держави. Внаслідок акції "Вісла", проведеної у 1947 році тодішньою комуністичною владою, майже все українське населення, яке проживало на південному сході Польщі, було переселене на північ і захід Польщі, де зараз проживає найбільша його кількість. Українці є національною меншиною, чисельність якої за даними перепису населення 2011 року становила під час загальнопольського перепису населення 2011 року - 38 797 громадян, у тому числі:

- у Вармінсько-Мазурському воєводстві – 13 037 осіб,
- у Західнопоморському воєводстві – 11 881,
- у Поморському – 3 932.

Деяким українцям вдалося уникнути переселення з рідних територій, а деяким було дозволено повернутися після 1956 р. Таким чином, у Підкарпатському та Малопольському воєводствах спостерігається найбільша концентрація української меншини на сьогодні. Таке розміщення дозволяє вести культурне життя, підтримувати традиції, бути приналежним до української церкви у Польщі, відвідувати товариства, організувати навчання у суботніх школах, відкрити українські класи у польських школах або українські школи.

Основні українські організації у Польщі це:

- Об'єднання українців у Польщі.
- Об'єднання українців Підляшшя.
- Просвіта- Українське товариство
- Товариство «Підляський інститут науки».

- Товариство любителів Музею матеріальної культури Хелмщини і Підляшшя у Голі.
- Товариство українських вчителів у Польщі.
- ПЛАСТ - українська скаутська організація в Польщі.
- Українське історичне товариство.

Викладання української мови як рідної здійснюється у п'яти українських школах, школах з українськими класами та численних пунктах навчання, які розташовані у понад 100 населених пунктах в одинадцяти воєводствах.

Ці школи призначені насамперед для представників меншин, але їх відвідують також діти українських мігрантів, яких останнім часом стає дедалі більше. Деякі з цих шкіл мають понад 60-ти десятилітню традицію викладання.

Найстарішою є Загальноосвітня середня школа-комплекс № 4 ім. Б.-І. Антонича в Легниці (Нижньосілезьке воєводство), яка раніше мала гімназію та середню школу. Це двомовна школа, де навчання ведеться польською та українською мовами. 7 жовтня 2021 школа святкувала своє 60-річчя.

Комплекс загальноосвітніх шкіл ім. Т. Шевченка в Білому Борі (Західнопоморське воєводство) також може похвалитися гарними традиціями. Тут навчаються діти від молодшого до середнього шкільного віку.

Найстарішою є Загальноосвітня середня школа-комплекс № 4 ім. Б.-І. Антонича в Легниці (Нижньосілезьке воєводство), яка раніше мала гімназію та середню школу. Це двомовна школа, де навчання ведеться польською та українською мовами. 7 жовтня 2021 школа святкувала своє 60-річчя.

Комплекс загальноосвітніх шкіл ім. Т. Шевченка в Білому Борі (Західнопоморське воєводство) також може похвалитися гарними традиціями. Тут навчаються діти від молодшого до середнього шкільного віку.

Єдиною школою на територіях, з яких були виселені українці, є Загальноосвітній шкільний комплекс № 2 ім. М. Шашкевича в Перемишлі

(Підкарпатське воєводство). Це двомовна школа, в якій можуть навчатися діти від дитячого садка до старших класів.

Крім цих шкіл, у польських школах є українські класи, але вони становлять лише 1% від усіх закладів. Як приклад, можна згадати Шкільний комплекс ім. А. Міцкевича в Більську Підляському - найбільший осередок викладання української мови в Підляському воєводстві.

Через велику розпорошеність українців у Польщі найпопулярнішою формою навчання є міжкласні, міжшкільні, міжпочаткові та міжшкільні навчальні пункти. На них припадає до 90% усіх закладів, де проводяться уроки української мови.

Діяльність таких пунктів розрахована лише на дітей національних меншин. У зв'язку з тим, що діти громадян України не можуть вивчати рідну мову нарівні з представниками меншин, почалися спроби організувати різні форми навчання, призначені для дітей-мігрантів. Прикладом є відкрита у 2016 році філія Української суботньої школи, яка діє в Комплексі шкіл стенографії та іноземних мов у Варшаві (вул. Огородова, 16). Її патроном є Фонд «Наш вибір», який, крім того, опікується дитячим клубом Українського дому «Рукавичка».

З вересня 2016 року у Варшаві також почала діяти українська школа "Материнка" імені Дмитра Павличка. Навчання в 1-11 класах за програмою Міністерства освіти і науки України ведеться українською мовою

Навчальні пункти для дітей мігрантів існують також в інших великих польських містах. У Вроцлаві заняття з української мови, релігії та етнографії, а також заняття для дошкільнят проходять в Українській суботній школі, яка діє при Центрі української культури та розвитку. У Кракові з вересня 2021 в одній з початкових шкіл відкрито перший клас з додатковим вивченням української мови, традицій та культури та створено двомовні польсько-українські класи.

Навчання української мови після лютого 2022 року змінилося. З початком російської агресії на територію України велика кількість дітей змушена була покинути свої домівки. Важливо, щоб кожна дитина, яка була змушена покинути

Україну через війну, могла отримати якісну освіту у зручний для неї час. Польща готова прийняти українських учнів до своїх шкіл. Однак головним викликом - як для батьків, так і для української держави в цілому - є забезпечення того, щоб, перебуваючи в іншій країні, дитина зберегла свою національну ідентичність. Особливо, якщо сім'я планує повернутися додому і пов'язує своє подальше життя з Україною. Одним із варіантів вирішення цієї проблеми є українські школи за кордоном, де українські учні продовжуватимуть навчання за стандартами рідної країни та вивчатимуть предмети, пов'язані з розвитком національної свідомості (українська мова та література, історія України тощо).

Українські школи, які діють у кількох містах Польщі, нажаль не можуть вмістити усіх бажаючих. Попит на місця в таких школах значно перевищує пропозицію. Крім того за законом – кількість мігрантів не може перевищувати учнів національних меншин. У містах, де немає можливості відкрити повноцінну українську школу, місцеві громади намагаються знайти альтернативу, організовуючи позашкільні суботні чи недільні школи і різні заходи для дітей. Мета таких позакласних заходів - допомогти українським дітям вивчати українську мову, літературу, історію, рідні традиції та можливість спілкуватися рідною мовою серед своїх однолітків. І такі варіанти варто розглянути батькам, які не зможуть віддати дитину до української школи в Польщі. Крім того згідно з новим українським проектом «Перша українська школа», евакуйовані діти можуть у Варшаві, Вроцлаві та Кракові відвідувати українські школи, де вони отримують всі необхідні навчальні матеріали безкоштовно. Викладацький та адміністративний персонал складається виключно з українських фахівців. Школа передбачає вивчення польської мови та (факультативний) курс реабілітаційної психології.

Влада Польщі хоче запровадити українську мову як додаткову іноземну в школах. Пілотна програма розпочалась у вересні 2023 р. Лише у люблінських

школах працює близько 100 вчителів з України. Деякі з них працюють над оригінальними програмами викладання української мови.

Українська мова, як іноземна у польських школах буде вводиться за згодою батьківських рад. Також буде потрібне рішення Міністерства національної освіти Польщі. Для того, щоб українська мова функціонувала в школах на тих самих засадах, що й німецька чи французька, тобто була предметом іспитів на атестат зрілості, необхідна основна/модульна/, навчальна програма, розроблена Міністерством національної освіти Польщі.

Список використаних джерел

1. Аксьонова В. Наша школа / Аксьонов Вікторія. // Instytucja samorządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego. – 2009. – №1. – С. 180.
2. Смолинець І. Наша школа / Смолинець Івона. // Instytucja samorządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego. – 2018. – №1. – С. 208.
3. Закон Польської Республіки “Про національні та етнічні меншини та про регіональну мову” URL: <https://language-policy.info/movne-zakonodavstvo/polska-respublika/zakon-polskoji-respubliki-pro-natsionalni-ta-etnichni-menshyny-ta-pro-rehionalnu-movu/>
4. Стрийський І. Хто крім українців? URL: <https://naszwybir.pl/28921-2/>

ТЕХНОЛОГІЯ ТЕКСТОТВОРЕННЯ ТА ЇЇ ВПРОВАДЖЕННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Місінькевич Олеся Михайлівна

Кандидат філологічних наук

Доцент кафедри теорії та методики суспільно-гуманітарних дисциплін

Хмельницький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

імені Анатолія Назаренка

м.Хмельницький

Анотація. *В умовах модернізації шкільної системи освіти актуальною є проблема розвитку мовної здатності та мовленнєвої компетентності сучасного здобувача освіти. Текстотворення є основою розвитку мовленнєвої діяльності учнів й вимагає постійного розвитку умінь створювати текст як на чітко окреслену тематику, так і на вільну тему, залежно від мети спілкування та соціального середовища вербальної комунікації.*

Ключові слова: *текстотворчий процес, комунікативна спрямованість, культ слів, формула «ідеального» речення.*

В час інформаційного перенасичення, суцільної гаджетоманії, тотальної цифровізації освіти, популярності штучного інтелекту та інших освітніх і не тільки мегатрендів актуальною видається проблема впровадження основ текстотворення на уроках української мови. Розуміння цієї технології дозволить учням у майбутньому незалежно від вибору професійної діяльності користуватися набутими навичками у створенні тексту будь-якого жанру.

Якщо в підручниках міститься інформація про рекомендації щодо написання тих чи тих жанрів текстів, то про складові самого тексту, його наповнення, доцільність вживання тих чи тих частин мови, типів речень тощо практично не йдеться. Відповідно тут уже все залежить від професійної компетентності самого вчителя і від того, чи є він сам носієм цієї інформації.

Текстотворення трактуємо як технологію, що спрямована на сприйняття, розуміння, відтворення, інтерпретацію, створення й удосконалення висловлювання (текстів) на 3 етапах: передтекстовому, текстовому та післятекстовому.

Виокремлюють три етапи текстотворчого процесу:

1. передтекстовий – виявлення особливостей побудови текстів під час сприймання, розуміння, інтерпретації висловлювання.
2. власне текстовий – застосування мовних засобів відповідно до комунікативної мети в процесі мовлення;
3. післятекстовий – удосконалення висловлювання.

Основною умовою в навчанні здобувачів освітнього процесу створювати тексти є дотримання принципу комунікативної спрямованості. Цей принцип має на меті розвиток комунікативно-мовленнєвих умінь, зокрема текстотворчих.

У заявленій розвідці звернемо увагу на «будівельний матеріал» тексту – використання тих мовних інструментів, які здатні впорядкувати думки в чіткій та логічній стилі викладу. Розглянемо особливості використання синтаксичних конструкцій та морфологічний принцип у текстотворенні.

Наше дослідження ґрунтується на працях Вільяма Зінссера «Текст – пекс – шмекс» та М. Ільяхова та Л. Саричевої «Пиши, скорочуй. Як створити дієвий текст». У них подані практичні рекомендації, які дозволяють розглянути технологію текстотворення як організовану структуру, позбавлену культу слів та пишнотворчості, виокремити формулу «ідеального речення», означити «впливові» частини мови тощо.

Реалізація такого підходу дозволить вчителям-філологам переглянути традиційні прийоми роботи у процесі створення тексту здобувачами освітнього процесу з орієнтацією на усвідомлений процес організації слів в реченні, де насамперед важливою є форма, а не зміст.

Основне завдання будь-якого тексту – через набір подій і фактів пояснити певний фрагмент світосприйняття події, зображуваного явища тощо.

Зауважимо, що визначення цього терміну в наукових працях, у філософських, тлумачних та психологічних словниках, словниках-довідниках, енциклопедичних виданнях і под. означено трактування сутності тексту із зазначенням різних складників.

Наприклад, у тлумачному словнику читаємо, що текст – це зміст певного словесного твору (усний чи письмовий) [5, с.800].

Словник термінів міжкультурної комунікації означає поняття «текст» (із позицій комунікативної лінгвістики) як результат спілкування (комунікації), його структурно-мовна складова і одночасно реалізація; структура, в яку втілюється дискурс після свого завершення [1, с.171].

У філософському словнику – текст (від лат. *textus* – сплетіння, побудова, зв'язок) – знаково-мовна реалізація певної системи інформації. За ступенем зв'язку мовних одиниць та наближеністю породжуваних ними конструкцій Т. діляться на *контексти*. Перетворення контекстів виявляє, як їхній інваріант, інформаційно-смісловий аспект Т. Відповідно Т. характеризуються планом змісту та планом вираження. З філософського погляду Т. виступає як матеріальна оболонка ідеальних результатів людської діяльності [6, с.685-686].

Сутність висловленого дає підстави твердити, що план вираження інформації зокрема може бути зреалізований в текст як логічну структуру.

Цілком очевидним є той факт, що ознаки та властивості цього поняття й текстотворчі уміння загалом є предметом дослідження низки науковців. Так, принцип текстоцентризму виділяють у своїх дослідженнях З. Бакум, М. Голуб, М. Пентилюк, Т. Ладиженська та ін.

Оскільки даний матеріал має практично-прикладний характер, то додамо просте розшифрування цього поняття. 1. Текст є в усьому, що ми робимо. 2. Від

того, як він написаний, залежить успіх нашої справи: чи почують нас, чи зрозуміють правильно, чи зуміємо переконати інших, чи повірять нам.

Основне завдання тексту – через набір подій та фактів пояснити певний фрагмент світу зрозуміло, логічно, організовано.

У згаданій нами праці «Пиши, скорочуй. Як створити дієвий текст» згадано поняття «культ слів». По суті під цим гаслом здобувачі освітнього процесу в руслі радянської системи освіти та й ще тривалий час зі здобуттям незалежності писали твори на 4–4,5 сторінки.

Культ слів – це такий набір мовних інструментів, які пафосно підкреслюють форму висловлюваного, переважно з опертям на саму форму. Наприклад, перевантаження речення недоречними однорідними членами (часто це прикметники), низкою прислівників, які не виконують ніякої ролі, безособовими та інфінітивними формами дієслів тощо. Словесне нагромадження ще й переважно обрамлене складними багатоконпонентними реченнями. Видається, що з огляду на це, вчителю краще все це підкреслити хвилястою лінією, винести граматичну помилку, аніж відшукувати зміст у такій формі. Наслідок такої взаємодії очевидний: здобувачу краще списати або дозволити попрацювати над темою розумному штучному інтелекту, щоб звести до мінімуму наявність різних типів помилок. Вчитель має зробити вигляд, що він вірить клопіткій праці своїх учнів.

Вільям Зінссер зауважує, що якість письма залежить від кількості зайвих елементів, які ми можемо прибрати з тексту [3, с.24]. Мовний мотлох – це складна фраза, якою заміняють коротке слово з ідентичним значенням. Автор наводить діалог з мультфільму Біла Молдіна про двох волоцюг, які їдуть у товарному вагоні. Один із них каже: «Раніше я був простим безхатченком, а тепер я справжній безробітний громадянин» [3, с.26].

Мотлох – це за пишністю приховати істину. У рекламі про фільм «Довбуш» написано: «Опришок боровся з гарячим серцем, бо не міг інакше». Переглядаючи

фільм, видається, що він боровся з несправедливістю, бідністю та неволею. А він, виявляється, з серцем. Цікаво, що те серце йому зробило.

Мовний мотлох – це ворог. І чим скоріше це усвідомлення здобувачами освіти відбудеться, тим швидше процес текстотворення позбудеться стереотипу, що це щось нудне й зовсім не цікаве.

Прийом, який можемо використовувати, коли йдеться про технологію текстотворення. Вчитель може відокремлювати вибірково в учнівських роботах дужками компонент тексту, який не виконує жодної функції. В дужках може бути одне слово, наприклад, зайвий прийменник чи прислівник, який повторює значення дієслова («*щасливо посміхатися*»). Іноді ці дужки можуть бути навколо слів, які послаблюють зміст речення («*ніби*», «*може*») і нічого не означають. Іноді дужки можуть оточувати цілі речення – ті, які за змістом повторюють або дублюють попередні, повідомляють те, чого не треба. Важливо саме ставити дужки, а не викреслювати слова, щоб здобувачі освітнього процесу змогли проаналізувати написане. Поступове впровадження та реалізація такого прийому дозволить сформувати навичку саморедагування тексту, утилізації мовного мотлоху та напрацювання власного стилю письма.

Розглянемо формулу «ідеального» речення. Розуміння структури такого речення дозволить здобувачу освітнього процесу зрозуміти, що процес текстотворення – це не про набір слів, а чітка та логічна структура.

СУБ'ЄКТ (ОБ'ЄКТ) + ДІЯ = ФОРМУЛА ІДЕАЛЬНОГО РЕЧЕННЯ

Розтлумачуючи цю формулу здобувачам освітнього процесу, наголошуємо, що вони мають чітко відстежити підмет та присудок. Усі решта складників (другорядні члени речення) тільки після означення цих складових. Розгляньмо такі речення на прикладі роману Гольт Анне «Могила на двох». Такі приклади можна придумати самостійно або скористатися вже готовими. *Дверний дзвінок знову задзвонив* [2, с.7]. / *Час йому вже не належав* [2, с.8]. / *Хеге пройшла майже темними кімнатами* [2, с.13]. / *Вони були двома сторонами однієї медалі* [2,

с.24]. / *Дихання трохи заспокоїлося* [2, с.25]. / *Він жив у коробці з ІКЕА* [2, с.27]. / *Дощ не вщухав. Вода в струмку прибувала.* [2, с.28] / *Звір розвернувся і пішов нагору до лісу.* [2, с.52]. / *Кімната стала ще меншою.* [2, с.99].

Однак слід зауважити, що текст не складається тільки з простих речень, і ми маємо ще складні за будовою (складносурядні, складнопідрядні, безсполучникові). Характерною особливістю вживання таких речень є синтаксичні конструкції, які складаються з двох складових частин. Концентрація уваги на цьому не заведе у нетрі складних синтаксичних конструкцій здобувача, а вчителю не доведеться шукати істину в громіздких багатокомпонентних реченнях.

Розгляньмо приклади з вищезазначеного роману. *Вони лежать скрізь, їх можна використати для багатьох цілей* [2, с.32]. / *Через неї чоловік фактично все втрачав, і вона заборгувала йому принаймні пояснення.* [2, с.54]. / *Ванька знепритомніла і обм'якла, але Сельма тримала міцно й не дала їй упасти* [2, с.56]. / *Дівчинка з чорним волоссям і азійськими очима, які від сміху здавалися ще вузкими* [2, с.74]. *Четверта найгірша річ: бути тут голим* [2, с.99]. *Вона вже підійшла до цього червоного сердечка зі шкребком – і раптом передумала.* [2, с.100].

Оперування такими реченнями дозволить зберегти динамічність, експресивність у викладі певних поглядів та повідомлень, емоційність та виразність у вираженні та оформленні думок тощо.

Розгляньмо складові тексту. На морфологічному рівні в текстотворенні відзначається регулярність використання певних частин мови та їх форм. Для морфологічних засобів характерний особливий відбір, організація певних словоформ, їх поєднання та співвідношення. Вміле поєднання частин мови у канву тексту – найважливіше вміння, яке має сформувати вчитель на уроках української мови.

Це можна робити поетапно, вивчаючи, наприклад, розділ «Морфологія», або повторювати час від часу як загальні рекомендації перед написанням творчої

роботи. Поступове засвоєння такого матеріалу дозволить здобувачам освітнього процесу розглядати текстотворення як організовану структуру, в якій відомі усі складники.

Наприклад, велика частотність вживання дієслова як основного інструменту будь-якого тексту спонукає візуалізувати описане, робить речення пульсуючим, запускає мислетворчий процес, увиразнюючи нашу думку в логічний ланцюжок послідовності. Використовуймо активну форму дієслів, якщо є можливість уникнути вживання пасивної. Розгляньмо на прикладах: ***Написане раніше оповідання автором не було опубліковане редактором. / Редактор не опублікував оповідання, яке автор написав раніше. Постійно читаючи, у нас розвивається власний погляд на різні ситуації. / Людина, яка читає, має власні погляди на різні ситуації. Залучення додаткових коштів – не найкраще рішення в цій ситуації. / У цій ситуації додаткові кошти не врятовують. Ми повинні придумати щось інше. Книга була прочитана мною. / Я прочитав цю книгу.***

Коли ми знайомимося з будь-яким текстом, ми його візуалізуємо. І не важливо, чи це опис картини, чи твір-роздум. Якщо в тексті багато дії, то це рухома картина, за якою цікаво спостерігати. Якщо дії мало, то це натюрморт, який не викликає великого інтересу. Тут важливо пам'ятати, що коли маємо на увазі дію, то пишемо дієслово. Не ховаємо дієслово, наприклад, за іменник. ***Люди через зневіру готові погодитися на все, аби вижити. / Люди зневірються й погоджуються на все, аби вижити.***

Дієприкметник як форма дієслова в реченні передає дію чи стан як динамічну ознаку предмета, виконує означальну функцію, але через дію. Іноді дієприкметники в тексті є зайвими, почасти ускладнюють сприймання. В такому разі треба замінювати їх дієсловами відповідного змісту. Дієприкметники та їх звороти приховують дієслово, додають у речення коми і ускладнюють читання. Якщо за дієприкметником ховається дієслово, ставте дієслово. ***Завдання, виконане нашим класом, було нескладним. / Клас виконав просте завдання.***

Дієприслівник як ще одна форма дієслова вказує на додаткову дію, яка відбувається одночасно із головною. Відповідає на питання як?, коли?, що роблячи? що зробивши? Найчастіше дієприслівник чи дієприслівниковий зворот можна видалити без втрати сенсу. ***Відверто кажучи, я не знаю, чому Чіпка скоїв злочин. / Я не знаю, чому Чіпка скоїв злочин. Закінчивши університет, він вступив до аспірантури. / Після університету він вступив до аспірантури. Замолоду, роблячи перші кроки в бізнесі, вони відкрили спільне підприємство. / Спільне підприємство вони відкрили ще замолоду.***

Прислівники у текстотворенні почасти зайві, особливо коли ми спершу використовуємо певне дієслово, а потім ще прислівник з ідентичним значенням. Наприклад, *вчителька голосно кричала*. Дієслово «**кричати**» вже передбачає певний рівень гучності, тому немає потреби у використанні прислівників, які не виконують важливої функції. ***Він, ймовірно, кращий спеціаліст у своїй галузі. / То кращий чи ймовірно? Є ті, хто постійно потребує підтримки. / Є ті, хто потребує підтримки.***

Прикметники використовують для того, щоб речення розтягнути і збільшити кількість слів у ньому. Зайві прикметники, а це очевидні ознаки не мають бути в тексті. Наприклад, *жовте сонце*. Інша справа, якщо ми надаємо об'єкту емоційно-оціночного забарвлення, *криваве сонце*, до прикладу. У такому разі прикметники виконують роботу, з якою самостійно іменники справитися не можуть. Прикметники не мають дразнити: *ексклюзивна ситуація, експресивний чоловік і под.* Інколи учні, і не тільки вони, зловживають такими пафосними означеннями.

Помилково вважають, що достатньо підібрати чарівні професійні слова до простої і не дуже цікавої думки, як текст заграє новими фарбами. ***Неоціненний внесок в культуру зробили діячі мистецтва. Неоціненний?*** Це який? Зауважмо просту деталь: це захоплення формою, а не змістом.

Ще є низка слів, які позбавляють текст переконливості. Це короткі слова, які описують, що ми думаємо і як відчуваємося: *трохи, надто, переважно, приблизно, ніби, досить, децю* й подібні.

Займенники – маловживана частина мови у текстотворенні, особливо якщо йдеться про неозначені. *Рік тому якийсь хлопець розповів мені про Ужгородський національний університет. / Рік тому Андрій розповів мені про Ужгородський національний університет. / Децю змінилося у вступній кампанії за цей рік. / Вступна кампанія за цей рік змінилася. Ці дані я прочитала в якийсь книжці. / Ці дані я прочитала в книжці «Засіло в голові».*

Стилістичні можливості частин мови виявляються у співвіднесеності логічно-семантичних понять, які можуть передаватися різними частинами мови.

Отже, розуміння організаційної структури морфологічних та синтаксичних одиниць як основного будівельного матеріалу в текстотворенні дозволяє здобувачам освітнього процесу розуміти текст як логічну та цілісну картину текстотворчого процесу. Акцентування уваги на заявленій технології дозволить уникнути культу слів, громіздких синтаксичних конструкцій, сприятиме уникненню деформації на лексичному та граматичному рівнях.

Список використаних джерел

1. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації / Ф. С. Бацевич. – Київ: Довіра, 2007. – 205 с.
2. Гольт А. Могила на двох. Роман / пер. з норв. В.Криницький / Анне Гольт. – Харків: Ранок, Фабула, 2020. – 352 с.
3. Зінссер В. Текст-пекс-шмекс. Магія переконливих текстів / пер. з англ. Дмитро Кожедуб. 2-ге вид. / Вільям Зінссер. – Київ: Наш формат, 2019. – 288 с.
4. Ільяхов М. Пиши, скорочуй. Як створити дієвий текст / М. Ільяхов, Л. Саричева. – Київ: Форс Україна, 2021. – 440 с.

5. Тлумачний словник української мови / за ред. д-ра філолог. наук, проф. В. С. Калашника. – 2-ге вид. випр. і допов. – Харків: Прапор, 2005. – 992 с.
6. Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука. – 2-ге вид., переробл. і допов. – Київ, 1986. – 800 с.

**СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА
ЛІТЕРАТУРИ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ
МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДОБИ**

Мороз Тетяна Василівна

Кандидат філологічних наук

Доцент кафедри методики викладання

суспільно-гуманітарних дисциплін

КЗ «Інститут післядипломної педагогічної освіти

Чернівецької області»

Чернівці

***Анотація.** Розвиток інформаційних технологій сприяє виникненню нового культурного й мовного середовища, нової лінгвістичної реальності, що формується й стрімко розвивається разом із розширенням сфери дії сучасних засобів комунікації. Активна адаптація мовної особистості до умов інформаційної доби виявляється у формуванні так званого психосоціального мовця, який у професійній діяльності й особистісному спілкуванні активно послуговується сучасними технологіями опрацювання інформації.*

***Ключові слова:** сучасна українська пісня, сучасна українська література, сучасна українська кінематографія, текстоцентричний підхід, онлайн-ресурси, інтеграція.*

Мета й водночас основний результат сучасної освіти – розвиток особистості учня. Відповідно кожен навчальний предмет має бути орієнтований у напрямі розвитку творчої особистості й розглядатися як засіб досягнення мети.

На думку доктора філологічних наук, професора, дійсного члена НАПН Любові Мацько [4], «мовна особистість – це узагальнений образ носія мовної свідомості, національної мовної картини світу, мовних знань, умінь і навичок,

мовних здатностей і здібностей, мовної культури і смаку, мовних традицій і мовної моди».

За словником-довідником української лінгводидактики (за ред. М. Пентиліук), мовну особистість визначають як носія мови, «який добре володіє системою лінгвістичних знань, репродукує мовленнєву діяльність, має навички активної роботи зі словом, дбає про мову і сприяє її розвитку. Це мовець, який забезпечує розширення функцій мови, творення україномовного середовища в усіх сферах суспільного життя, виявляє природне бажання повернутися в повсякденному спілкуванні до рідної мови, до відродження культури, традицій народу, до вироблення зразків висококультурного спілкування літературною мовою» [7].

Проте інформаційна доба вносить у визначення мовної особистості певні корективи. С.Я. Єрмоленко зазначає [1], що «застосування здобутих лінгвістичних знань у комунікативній практиці, писемному й усному спілкуванні мовців спонукає до осмислення феномену мовної особистості».

У моделі мовної особистості розрізняють такі компетентності, як: мовну, мовленнєву, предметну, прагматичну, комунікативну. В умовах ХХІ століття до цього переліку варто додати й інформаційну компетентність. Інформаційна компетентність орієнтована на інформаційне забезпечення людської діяльності. Вона відображає досягнуті як суспільством у цілому, так і окремою особистістю рівні ефективності збирання, зберігання, опрацювання, використання та створення інформації. Таким чином, формування мовної особистості інформаційної доби залежить від рівня сформованості вміння працювати з інформацією [3].

У методиці підхід до навчання розглядається як базисна категорія, яка визначає стратегію навчання та вибір методу навчання, що реалізує цю стратегію. Педагоги поняття «підхід» визначають як методологічну категорію, що позначає складне багатовимірне явище, системну сукупність якого становлять принципи, технології, методи, прийоми, засоби й форми навчання, яке характеризується

концептуальністю, процесуальністю, системністю, керованістю й дієвістю. Вчені чітко розмежовують поняття «підхід»: підхід є категорією філософською, підхід до навчання – педагогічним терміном, підхід до навчання мови чи літератури – терміном методичним.

Сучасні підходи до навчання української мови та літератури покликані урізноманітнити традиційні методи навчання, зробити процес навчання цікавим та захопливим, делікатно і ненав'язливо прищепити учням бажання вивчати рідну мову та літературу. Зазвичай запорукою покращення успішності та підвищення рівня знань є щирий інтерес дитини. Досягти потрібного настрою допоможуть такі сучасні підходи до навчання української мови та літератури, як-от:

- використання онлайн-тренажерів із правопису та додатків для вивчення української мови, зокрема: «Тренажер з правопису української мови» – вправи для вивчення української мови; «Українська мова І» – проєкт для тих, хто хоче вдосконалити свої знання української мови; «Є-Мова» – українська мова для початківців; СловОпис – проєкт Університету Грінченка; «Duolingo» – вивчення української мови з нуля, наприклад, для англомовних; «Лайфхаки з української мови» – українська мова для дорослих і школярів; «Мова – ДНК нації» – освітній проєкт для тих, хто хоче вдосконалити свої знання української мови;
- використання спеціальних ресурсів для читання, зокрема: «УкрЛіб», електронна бібліотека «Україна», «Відкрита книга», E-bookua, «Ізборник», «АБУК», #книголав, JavaLibre, Читиво, Knigogo та ін;
- перегляд роликів на YouTube і TikTok із корисними матеріалами про українську мову від відомих блогерів, зокрема: Андрія Шимановського – одного з найбільших популяризаторів української мови у TikTok, який записує пізнавальні відео з порадами, як спілкуватися українською без помилок, уникаючи суржикових слів та словосполучень або Данила Гайдамахи («Чорнобровий»), який записує короткі ролики про правила

української мови, патріотизм і поради щодо переходу з російської на українську.

- На наш погляд, урізноманітнити процес навчання та поєднати різні шкільні предмети: мову та літературу з історією, музикою чи кіно покликані такі сучасні підходи, як:
- перегляд фільмів за відомими творами української літератури або відвідування театральних вистав;
- використання сучасних українських пісень як на уроках мови, так і на уроках літератури.

Так, на основі найдорожчої та найновішої в українській кінематографії історичної драми-екшн «Довбуш» (2023) «Нова українська школа» разом з досвідченими українськими педагогами створила інтегрований урок з української літератури, мови, історії та science [2]. Режисером фільму, прем'єра якого відбулася 24 серпня, став Олесь Санін. Головні ролі зіграли Сергій Стрельников (Олекса) і Даша Плахтій (Марічка). Авторами музики до стрічки були Алла Загайкевич та Олександр Чорний. Основним джерелом натхнення для композиторів стала гуцульська народна музика різних жанрів, на основі якої вони створили власний «опришки-джаз» та «етноелектроніку».

Переконані, що саме уроки літератури покликані допомогти учням розуміти твори мистецтва, формувати власні мистецькі смаки. Іншим прикладом може служити сучасна екранізація історичної повісті Івана Франка «Захар Беркут» (2019), що презентує історичну правду в літературному контексті. Режисерами спільного українсько-американського проєкту стали Ахтем Сеїтаблаєв та Джон Вінн. Саундтреком до фільму стала пісня українського рок-гурту «Океан Ельзи» «Перевал». Ще одним прикладом інтеграції літератури, історії та музичного мистецтва може бути сучасна кінематографічна робота режисера Романа Бровка «Заборонений» (2019), в якій йдеться про долю Василя Стуса. В український прокат фільм вийшов до Дня пам'яті поета. Головну роль зіграв Дмитро

Ярошенко, а саундтреками до кінострічки стали пісні «Не топчіть конвалій» у виконанні Сергія Фоменка (Фоми) та гурту «Mandry» і «Колискова» від гурту «Без Обмежень».

Окрему увагу, на нашу думку, варто звернути на автора культурного проєкту «Твої вірші, Мої Ноти» – Артема Пивоварова. Його метою є популяризація української культури та творчості українських письменників через призму музики. Так, до однойменного альбому увійшли пісні на вірші відомих українських письменників, які Артем поклав на свою музику, серед них: на слова Івана Франка – «Тріолет», Михайла Старицького – «Мій рай», Тараса Шевченка – «Минають дні, минають ночі...» та «Думи мої, думи мої», Павла Тичини – «Арфами» і «Там у тополі», Миколи Вінграновського – «Романс», Григорія Чупринки – «Майбутність», Гео Шкурупія – «Радісно», Богдана-Ігоря Антонича – «До весни», Лесі Українки – «Тішся...», Пантелеймона Куліша – «Люлі-люлі», Григорія Чупринки – «Очі», Михайла Семенка – «Люблю», Василя Симоненка – «Ти знаєш, що ти людина». Сучасні музичне оранжування та виконання цих творів не тільки урізноманітнить уроки української літератури, але й сприятиме зацікавленню учнів постатями української літератури, їхніми історіями, долями та іншими текстами.

Використання ж сучасних українських пісень на уроках української мови стало вже методичним прийомом. Так, до нової редакції підручника з української мови для 6 класу (О. Заболотний та В. Заболотний) увійшли слова з пісень українських артистів Макса Барських «Буде весна» та Артема Пивоварова «Маніфест». Відповідно до вправи, учні мають виписати усі займенники з текстів пісень, позначити наголоси в них, а також виписати одне словосполучення з присвійним займенником і провідміняти його. Варто зауважити, що тексти сучасних українських пісень також є прикладом і текстоцентричного підходу до навчання мови.

Текстоцентричний, або, як його ще називають «текстоорієнтований», «текстотворчий», «текстовий» «текстоцентрично-дискурсивний», який за семантичним наповненням та дидактичним спрямуванням найбільш повно відображає зорієнтованість на роботу з текстом (зразковим і побудову власного) в організації освітнього процесу є одним із «наймолодших» лінгводидактичних підходів. Такі вчені, як О. Горошкіна, Л. Мацько, М. Пентилюк та ін. зазначають його прямий зв'язок із функційно-стилістичним та комунікативно-діяльнісним підходами.

Текстоцентричний підхід реалізується шляхом систематичного й системного використання на уроках української мови висловлювань різних жанрово-стильових різновидів, типологічних структур і форм. Науковці переконані, що він органічно пов'язаний з усіма зазначеними в Державному стандарті підходами до навчання, оскільки саме текст є носієм інформації, засобом пізнання довкілля й формування в учнів національно-мовної картини світу; метою, змістом і засобом навчання мови.

Прикладом тексту для старшокласників (тексти добираються відповідно до вікових та психологічних особливостей цільової аудиторії) може бути промова Сергія Жадана, виголошена під час вручення Премії миру (2022). Адже, як стверджують педагоги, увесь навчальний матеріал, як й освітній процес мають бути персоналізованими. Окрім того, Сергій Жадан як лідер рок-гурту «Жадан і Собаки» осучаснив творчість відомого українського письменника і філософа Григорія Сковороди. Ініціатором створення проєкту «SKOVORODANCE» став Харківський літературний музей. Реалізувати цей задум взяли близько 40 музикантів, серед яких і письменниця та співачка Ірена Карпа.

Як бачимо, текстоцентричний та інтегрований підходи до навчання української мови та літератури є тими сучасними методами навчання, що забезпечують та сприяють формуванню мовної особистості інформаційної доби. Сучасні педагоги мають бути обізнані з характеристиками мовної особистості

інформаційної доби, головними рисами якої мають стати здатність до ефективної комунікації та спроможність творчо мислити й діяти.

Список використаних джерел

1. Єрмоленко С.Я. Нариси з української словесності: стилістика та культура мови. К.: Довіра, 1999. 431 с.
2. Інтегрований урок з української мови, історії та science за фільмом «Довбуш». URL: <https://nus.org.ua/articles/yak-poyednaty-science-istoriyu-ta-ukrayinsku-movu-stvoryuyemo-urok-za-filmom-pro-korolya-ukrayinskyh-gir-oleksu-dovbusha/>
3. Кравець Л.В. Мовна особистість сучасного українського науково-педагогічного простору. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6953/Kravec.pdf>
4. Мацько Л.І. Українська мова в освітньому просторі: навч. посіб. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 607 с.
5. Певсе А.А. Інформаційна культура особистості вчителя у соціокультурному вимірі. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Сер.17. Теорія і практика навчання та виховання. С. 126-130.
6. Смоляк Т., Ороновська Л. Використання творчості Артема Пивоварова у роботі сучасного вчителя музичного мистецтва. URL: <http://ir.dspu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1904/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84.-245-249.pdf>
7. Струганець Л.В. Поняття «мовна особистість» в україністиці. *Культура слова*. 2012. № 77. С. 127–133.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО НАВЧАННЯ МОВ ТА ЛІТЕРАТУРИ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДОБИ

Намака Олеся Сидорівна

Директор

КУ «Глибоцький центр професійного розвитку педагогічних працівників»

***Анотація.** Реформа НУШ – найбільш масштабна трансформація освітньої системи України, що зумовила необхідність напрацювання, апробації та впровадження інновацій у методичку викладання навчальних дисциплін та передбачає повну модернізацію змісту освіти, адаптацію його до інновацій та глобальних змін, що відбуваються сьогодні у світі.*

Ключові слова: мовно-літературна освітня галузь, інноваційні технології навчання, методика, компетентності, НУШ.

У фокусі уваги НУШ – компетентнісний підхід до організації освітнього процесу, формування предметних та надпредметних (ключових) компетенцій особистості учня, випускника, громадянина.

Як вчителю організувати освітній процес, щоб він був корисним і цікавим учням? Які форми, методи та інструменти навчання застосовувати на уроках, щоб у цьому інформаційно перенасиченому середовищі дитина відчула інтерес і потребу навчатись? Ким і яким треба бути педагогу: наставником, ментором, коучем, супервізором, тьютором, фасилітатором, модератором...? Відповідь на ці питання - у ефективному та оптимальному проектуванні індивідуальної траєкторії власного професійного розвитку у напрямку навчання суті, принципів, основних елементів та методик НУШ, теорії та практики, дидактичних засад компетентнісного підходу та шляхів його реалізації засобами інноваційних технологій навчання. Сьогодні необхідно використовувати діяльнісний підхід до

навчання, застосовувати дидактичні можливості технологій розвивального, особистісно-зорієнтованого, кооперативного, проблемного навчання, інтерактивні, проектні, інформаційно-комунікаційні технології. Ключовими стають і технології розвитку критичного мислення, розвитку емоційного інтелекту. У цьому контексті змінюються і вимоги до фахових компетенцій педагога.

Серед ключових фахових компетентностей педагога, затверджених професійним стандартом, - мовно-комунікативна; предметно-методична; інформаційно-цифрова; психологічна; емоційно-етична; педагогічне партнерство; інклюзивна; здоров'язберезувальна; проєктувальна; прогностична; організаційна; оцінювально-аналітична; інноваційна; рефлексивна; здатність до навчання протягом життя [3].

Інформаційна доба вимагає особливих компетентностей особистості, як от:

- уміння читати і розуміти прочитане (#читати);
- уміння висловлювати думку усно і письмово (#висловлюватися);
- критичне мислення (#мислити #медіаграмотність);
- здатність логічно обґрунтовувати позицію (#логіка);
- виявляти ініціативу (#ініціатива);
- творити (#творити);
- уміння вирішувати проблеми, оцінювати ризики та приймати рішення (#приймати рішення);
- уміння конструктивно керувати емоціями (#емоції);
- застосовувати емоційний інтелект (#емоції);
- здатність співпрацювати в команді (#командна робота) [2].

Це -спільні вміння, які безпосередньо формуються, насамперед, засобами предметів мовно-літературної галузі. І це, фактично, мовний портрет особистості інформаційної доби, де необхідно поєднати мовленнєві, інформаційно-комунікаційні компетентності, здатність критично мислити, медіаграмотність, та ін. Очевидно, що процес формування та розвитку особистості з такими

компетентностями-тривалий і складний. Хто здатен ефективно реалізувати ці завдання шкільної освіти? Лише педагог, що сам володіє даними ключовими компетентностями особистості (поряд з фаховими компетентностями).

Освітній потенціал мовно-літературної освітньої галузі, зокрема, вивчення державної мови, рідної мови, як основи світосприйняття дитини, формування її поглядів, потреб, здібностей та можливостей, самоусвідомлення та самореалізація її як особистості, вивчення іноземних мов, літератури в контексті реформи НУШ реалізується через вміле поєднання традиційних та інноваційних підходів до організації освітнього процесу.

В основі наскрізних вмінь усіх компетенцій – комунікативні, мовні компетенції особистості, адже, очевидно, що мова – основний засіб спілкування.

Компетентнісний потенціал мовно-літературної освітньої галузі та базові знання зазначені Державному стандарту базової середньої освіти, як і вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів з мовно-літературної освітньої галузі, де акцент – на досягненні очікуваних результатів навчання по завершенню циклів базової середньої освіти (*адаптаційного в 5-6 класах та базового предметного навчання у 7-9 класах*), що дає змогу враховувати вікові та індивідуальні особливості розвитку і потреби учнів, а також забезпечити просування індивідуальними освітніми траєкторіями. Це - напрям для проектування освітнього процесу. І професійна майстерність педагога-ключ до успіху цього процесу. Ефективна взаємодія, інтерактив - незмінний інструмент компетентнісного підходу у навчанні.

Новацій багато, очікувань від школи і освітнього процесу – ще більше. Стрімко змінилися вимоги, змінилися учні, змінився світ та незмінними завжди залишаються традиційні завдання вчителя: навчати, розвивати, виховувати, формувати, сприяти, допомагати. Так - у новому форматі, так – засобами нових технологій, так – за новими методиками. Тож час навчатись! Адже вчитель навчається завжди.

Сьогодні у базовій школі навчаються учні, які навчалися за новим Державним стандартом початкової освіти та за новими методиками НУШ. Для цих дітей пріоритетними є діяльнісний підхід, дидактичні ігри, індуктивно-дедуктивні завдання, інтерактив, проектна, пошукова діяльність та високий рівень рухової активності.

Мовно-літературна галузь освіти, на нашу думку, є ключовою у переліку освітніх галузей, затверджених Державним стандартом базової середньої освіти. Завдання галузі - розвиток компетентних мовців і читачів із гуманістичним світоглядом, які володіють українською мовою, читають інформаційні та художні тексти, зокрема класичної та сучасної художньої літератури (української та зарубіжних), здатні спілкуватися мовами корінних народів і національних меншин, іноземними мовами для духовного, культурного та національного самовираження та міжкультурного діалогу, для збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, творчої самореалізації, формування ціннісних орієнтацій і ставлень [1]. Тож роль і пріоритетність комунікативних компетенцій особистості очевидна. Такі завдання в українській школі можуть бути зреалізовані, насамперед, через якісне та ефективне навчання мови, як основного засобу комунікації та світосприйняття. Тож особлива увага вчителя - роботі з розвитку мовлення. Різні види мовленнєвої діяльності в освітньому процесі забезпечують реалізацію ключової ідеї НУШ- компетентнісного навчання. Говоріння, читання, письмо, аудіювання - ґрунт для формування компетенцій випускника НУШ. У другому циклі базової загальної середньої освіти, (базове предметне навчання (7—9 класи), забезпечується активне просування учня його індивідуальною навчальною траєкторією з урахуванням інтересів, обдарувань, здібностей та нахилів. З'являються елементи профорієнтації, допрофільної підготовки, формування компетентностей, необхідних для соціалізації та громадянської активності, свідомого вибору подальшого життєвого шляху та самореалізації, визначення шляхів продовження навчання на рівні профільної освіти або здобуття професії.

Це - системний тривалий процес формування ключових і предметних компетенцій особистості, тож кожен урок мови та літератури має бути побудовано на засадах компетентнісного навчання, яке передбачає використання інноваційних технологій навчання: діяльнісний підхід до навчання, технології розвивального, особистісно - зорієнтованого, кооперативного, проблемного навчання, інтерактивні, проєктні, інформаційно-комунікаційні технології, та ін.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України «Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти» від 30 вересня 2020 р. № 898.

2. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти “Нова українська школа” на період до 2029 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. №988-р.

3. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)», затверджений наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України № 2736 від 23 грудня 2020 року.

4. Химинець В.В. Інноваційна освітня діяльність. - Ужгород, 2007. - 362с.

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА УРОКАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ГАЛУЗІ ЧЕРЕЗ ВИКОРИСТАННЯ БІЛІНГВАЛЬНИХ ПРАКТИК

Нікітіна Марина Мірчівна

Вчитель румунської мови та літератури (румунської та зарубіжної)

Новоселицький ліцей №2 Новоселицької міської ради

Чернівецького району Чернівецької області

Анотація. *Комунікативна компетенція – це найголовніше завдання, яке містить в собі мету вивчення мови. Це здатність вирішувати засобами мови нагальні для учнів проблеми спілкування в побутовій, навчальній сферах; вміння учнів користуватися фактами мови й мовлення для реалізації мети спілкування. Таким чином, формування і розвиток комунікативних компетенцій учнів є надзвичайно важливим завданням.*

Ключові слова: *комунікативна компетенція, комунікація, білінгвальна освіта, іншомовні слова, друга мова, навички комунікації, робота з текстами.*

Однією з головних цілей навчання є підготовка учнів до повсякденного життя та розвиток їх особистості. Так, в Державному стандарті базової середньої освіти зазначено, що «метою мовно-літературної освітньої галузі є розвиток компетентних мовців і читачів із гуманістичним світоглядом, які володіють українською мовою, читають інформаційні та художні тексти, зокрема класичної та сучасної художньої літератури (української та зарубіжних), здатні спілкуватися мовами корінних народів і національних меншин, іноземними мовами для духовного, культурного та національного самовираження та міжкультурного діалогу, для збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, творчої самореалізації, формування ціннісних орієнтацій і ставлень» [1].

Зрозуміло, не всі учні знайдуть у повсякденному житті застосування знанням, але набуті на уроках уміння та навички людського спілкування допоможуть їм успішно соціалізуватися. Саме тому важливе місце в організації

освітнього процесу відводиться формуванню комунікативної компетентності учнів. Використання білінгвальних методів і практик може значно полегшити цей процес.

Білінгвальні практики – це підхід до навчання, коли дві мови використовуються разом для сприяння розвитку мовленнєвих навичок та комунікативної компетентності. Це може бути введення іншомовних слів, речень або текстів у освітній процес, а також використання іншої мови для спілкування під час уроку та в позаурочний час [3].

Переваги використання білінгвальних практик на уроках мовно-літературної галузі:

- Розширення словникового запасу: використання іншомовних слів і фраз допомагає учням розширити свій словниковий запас і вивчити нові вирази, які можуть бути корисними у реальних ситуаціях.
- Покращення навичок слухання та говоріння: більше можливостей для спілкування іншою мовою під час уроку сприяє розвитку навичок слухання та говоріння.
- Збільшення мотивації: учні можуть бути більш зацікавлені в навчанні, якщо вони бачать практичний застосунок мови у реальному житті.
- Сприяння культурному розмаїттю: вивчення іншої мови може розширити культурні знання учнів і познайомити їх з іншими культурами.

Ось декілька практичних вправ, які можна використовувати на уроках мовно-літературної галузі для розвитку комунікативної компетентності за допомогою білінгвальних практик:

1. Двомовні обговорення:

- Роздати учням список тем або питань для обговорення.
- Попросити учнів відповідати на ці питання спершу однією мовою, а потім іншою.
- Зробити акцент на правильному вимовлянні та граматиці обох мов.

Асоціативні карти (їх ще називають метафоричними, проєктивними) – це оригінальні яскраві картинки, на яких зображені люди, тварини, природні об'єкти, ситуації та абстракції,

У сучасній освіті асоціативні карти визнані як творчий, багатогранний інструмент для педагога і використовуються в якості наочного матеріалу для розвивальних, групових та дидактичних ігор. Це можуть бути зображення абстрактні, тварини, люди, персонажі творів, предмети з твору тощо [2].

Їх можна використовувати на різних етапах уроку:

- організаційний момент: що мені готує урок?, який мій настрій? тощо.
- етап постановки мети/цілей уроку: діти обирають для себе одну асоціативну карту і формулюють мету уроку, розглядаючи зображення, починаючи словами:
  - Сьогодні на уроці я хочу навчитись...
  - Сьогодні на уроці я хочу відчути...

2. Переклад текстів:

- Вибрати літературний текст або вираз та подати його учням на рідній мові.
- Попросити учнів перекласти цей текст на іншу мову.
- Запропонувати порівняти рідномовний текст з перекладом та обговорити нюанси перекладу.

Важливо підбирати такі тексти для перекладу, які б несли ще й якесь смислове навантаження, розвивали інші компетентності. Це різні інформаційні тексти мотивуючого, повчального змісту. Чудовим інструментом розвитку комунікативної компетентності є робота з медіа текстами. Так, наприклад для перекладу ми можемо використати медіатекст, зокрема відео, і попросити учнів записати і перекласти основні ідеї та поняття.

3. Рольові ігри:

Рольові ігри – один із найефективніших інструментів формування навичок комунікації, донесення власної думки та вміння чути інших. Вони розвивають м'які навички, наприклад, емпатію; дозволяють діяти в умовах, наближених до реальних ситуацій; дозволяють досліджувати й експериментувати; навчають співпрацювати, будувати діалог; спонукають до розуміння інших та себе (емпатія та самоемпатія), вчать, як поставити себе на місце іншого; навчають м'яко, через гру; стимулюють творчість та уяву.

- Запропонувати учням участь у рольових іграх, де вони можуть грати ролі, спілкуючись іншою мовою.
- Це може бути ситуація з повсякденного життя, діалог з літературного твору або інша історична подія.

4. Читання та дискусія:

Одним із ключових наскрізних умінь є розвиток вміння читати з розумінням: виділяти ключові слова, речення, визначати тему та ідею тексту, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. Читання дозволяє поповнити лексичний запас слів, що в свою чергу сприятиме більш ефективній комунікації.

Не менш ефективним методом розвитку комунікативних умінь - є дискусія. Вона сприяє розвитку в учнів критичного мислення, вміння визначати власну позицію, відстояти свою думку. Теми для дискусій можуть бути теж різноманітними: це і проблемні питання з творів, і питання, які пов'язані із повсякденним життям тощо.

- Вивчати текст або вірш на обох мовах, читати його на рідній мові, а потім на другій.
- Після кожного читання обговорити зміст та інтерпретацію тексту.
- Порівнювати, чи впливає мова на сприйняття тексту.

5. Створення білінгвальних словників:

- Попросити учнів створити свій білінгвальний словник, де вони записують нові слова або вирази на іншій мові та їх переклади на рідну мову.
- Стимулювати учнів використовувати цей словник під час уроку та вдома.

б. Аналіз літературного тексту:

- Обирати відомий літературний твір і пропонувати учням аналізувати його на обох мовах.
- Можна поділити клас на групи, які обговорюватимуть специфічні аспекти твору на обох мовах.

Вчитель готує картки із зображеннями предметів з того чи іншого твору або приносить ці предмети у “таємному мішечку”. Діти обирають предмет, називають кому він належить, розповідають, як вони могли б його використати у певній ситуації або в житті.

Такі вправи сприяють не лише розвитку комунікативної компетентності а й розвитку критичного мислення, уяви тощо.

7. Творчі завдання:

- Попросити учнів написати свої власні тексти (оповідання, поезію, есе) на іншою мовою.
- Потім попросити їх перекласти ці тексти на рідну мову та обговорити вибір мови та вплив перекладу на виразність.

Учень вибирає одну будь-яку карту, ідентифікує себе із зображеним на карті персонажем або об’єктом і напишіть від першої особи твір-роздум (есе) (або це може бути проблемне питання, на яке учень має знайти відповідь у зображенні тощо. Все залежатиме від теми, мети та завдань уроку).

Ці вправи допоможуть учням розвивати свою мовленнєву, літературну та комунікативну компетентність через використання білінгвальних практик на уроках мовно-літературної галузі. Важливо створити сприятливу атмосферу для

використання білінгвізму та постійно мотивувати учнів до розвитку своїх навичок в цьому напрямку, а також враховувати індивідуальні потреби та рівень знань учнів при використанні цих методів [2].

Показниками сформованості в учня комунікативної компетентності можна вважати: бажання активно спілкуватися; розуміння того, що у оточуючих може бути інша точка зору, може навіть не збігатися з власною; уміння ясно висловлювати свою думку, задавати питання, здійснювати контроль над діями товаришів; наявність власної думки, вміння домовлятися з партнерами і знаходити спільне рішення; уміння аргументувати свою точку зору і координувати дії своїх партнерів відповідно до неї; взаємодопомога при співробітництві; знання правил і норм спілкування; уміння вирішувати конфлікти [4].

Комунікативні навички не втрачають цінності в сучасному світі, де технології дозволяють отримувати будь-які знання через Інтернет. Розвинута комунікабельність необхідна, щоб вести ефективні переговори, говорити перед аудиторією, знаходити спільну мову зі співрозмовником. Її в цілому ця навичка корисна для особистості – завдяки вмінню комунікувати людино може успішно взаємодіяти з людьми й з самим собою.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898.
2. Українська для всіх: як навчати тих, для кого українська мова не є рідною / М.Костюк, І.Хворостяний, І.Унгурян. – К.:ТОВ «Видавництво «Юстон», 2021.
3. Успішні практики багатомовної освіти в Україні / кол. Авт., за ред. А.О. Панченкова – К.:Ваїте, 2020.
4. В. Мягкая. Формування комунікативних компетентностей учнів на уроках мови і літератури. Харків. URL: <https://genezum.org/library/formuvannya-komunikatyvnyh-kompetentnostey-uchniv-na-urokah-movy-i-literatury>

МАНЕВРУЮЧИ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ: ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ЇЇ ОСВОЄННЯ

Ноздрачова Олена Геннадіївна,

вчитель англійської мови, вчитель-методист,

Чернівецький ліцей 17 Чернівецької міської ради

Анотація: *Англійська мова стала ключовою навичкою в сучасному світі, перетинаючи межі звичайної іноземної мови та стаючи ключовим інструментом для ефективного спілкування та професійного успіху. Тези розпочинається обговоренням важливості мовних клубів і партнерств із обміну мовою як засобів для доповнення традиційного вивчення граматики та письмової мови. Тези підкреслюють переваги участі в клубах відеоконференцій, де студенти спілкуються з носіями мови або іншими вивчаючими англійську мову на різні теми, поліпшуючи вимову, розширюючи словниковий запас та підвищуючи впевненість у спілкуванні.*

Ключові слова: *англійська мова, інноваційні підходи, вивчення мови, ефективне спілкування, професійний успіх, методи навчання, мовні клуби, партнерство із обміну мовою, відеоконференції, носії мови, розширення словникового запасу, вимова, технології в навчанні, граматика, сучасний світ.*

Англійська мова вже давно стала не просто іноземною мовою, а ключем до успішного спілкування та досягнення професійних цілей в сучасному світі. Вона є мовою науки, бізнесу, технологій та культури, і володіння нею стало обов'язковою навичкою для багатьох. У зв'язку з цим, методи навчання англійської мови постійно змінюються та вдосконалюються, інтегруючи інноваційні підходи та технології. У цих тезах ми розглянемо деякі інноваційні методи та стратегії, які допомагають студентам більш ефективно освоювати англійську мову.

1. Мовні клуби та партнерство

Традиційно вивчення англійської мови акцентується на граматиці та письмовому мовленні. Проте для справжнього володіння мовою важливо також вміти спілкуватися на ній. Один з інноваційних підходів - це вступ до мовленнєвих клубів та партнерства для практики розмовної мови.

Студенти можуть приєднатися до відеоконференційних клубів, де вони спілкуються з носіями мови або іншими студентами для обговорення різних тем. Це дозволяє студентам покращити своє вимовляння, розширити активний словник та набути впевненості в спілкуванні.

Приклад: Студентка Марія регулярно бере участь у відеоконференційних клубах, де вона обговорює культурні аспекти та подорожі з носіями англійської мови. Це допомагає їй покращити своє вимовляння та набути впевненості в спілкуванні.

2. Інтерактивні мобільні додатки

Мобільні додатки стали важливим інструментом у процесі навчання англійської мови. Інтерактивні додатки пропонують різні вправи, тести та ігри, які сприяють активному навчанню та розвитку навичок.

Приклад: Додаток "Duolingo" надає користувачам можливість вивчати англійську мову через гру. Він містить вправи на вимову, граматику та лексику, а також пропонує подорожі через віртуальний світ, де користувачі вивчають мову, виконуючи завдання.

3. Віртуальна реальність та імерсивність

Використання віртуальної реальності (VR) та імерсивних технологій може зробити процес вивчення англійської мови захоплюючим та надзвичайно ефективним. Студенти можуть опинитися в іншому англійськомовному середовищі та спілкуватися з віртуальними персонажами, що стимулює їх активну участь та навички спілкування.

Приклад: Віртуальне навчальне середовище "Engage" дозволяє студентам погрузитися в англomовний світ, де вони можуть взаємодіяти з віртуальними вчителями та іншими студентами, виконуючи завдання та ролеві ігри.

4. Онлайн-платформи та курси

Сучасні онлайн-платформи та курси також грають важливу роль у вивченні англійської мови. Ці ресурси надають доступ до великої кількості навчальних матеріалів, відеоуроків та вправ, які можна використовувати у відповідності до власного графіку.

Приклад: Платформа "Coursera" пропонує безліч онлайн-курсів з англійської мови від провідних університетів та викладачів. Студенти можуть вибрати курс, який відповідає їхнім потребам та рівню знань.

5. Мультимедійні матеріали

Використання мультимедійних матеріалів, таких як відео та аудіозаписи, стало невід'ємною частиною сучасного навчання англійської мови. Вони допомагають студентам звикнути до реальної мовної практики та розвивати навички слухання та розуміння мови в різних ситуаціях.

Приклад: Онлайн-платформи, такі як YouTube, пропонують велику кількість англomовних відеоуроків, від яких студенти можуть вивчати мову. Додатково, сервіси стрімінгового відео, наприклад Netflix, дозволяють дивитися фільми та серіали англійською мовою з субтитрами, що сприяє покращенню вимовляння та розширенню лексичного запасу.

6. Графічні організатори та інфографіка

Використання графічних організаторів та інфографіки може значно полегшити процес вивчення англійської мови. Схеми, діаграми та інфографічні представлення мовних правил та структур допомагають студентам краще їх засвоювати.

Приклад: Використання мап мови або графіків для ілюстрації граматичних правил допомагає студентам легше розуміти та запам'ятовувати складні моменти вивчення англійської мови.

7. Онлайн-спільноти та соціальні мережі

Соціальні мережі та онлайн-спільноти можуть бути важливим ресурсом для навчання англійської мови. Участь в англійськомовних групах, дискусіях та форумах дозволяє студентам спілкуватися з носіями мови та іншими вивчаючими англійську.

Приклад: Студенти можуть приєднатися до груп англійськомовних спільнот на Facebook, Reddit або інших соціальних мережах, де вони можуть задавати питання, обговорювати теми та навіть знаходити віртуальних співрозмовників для практики.

8. Інтерактивні ігри та головоломки

Використання інтерактивних ігор та головоломок може зробити процес вивчення мови більш захоплюючим та ефективним. Гри, спрямовані на навчання мови, дозволяють студентам використовувати мовні навички в реальних ситуаціях.

Приклад: Додаток "Wordament" або онлайн-ігри типу кросвордів, де гравцям потрібно знаходити слова англійською мовою на ігровому полі, розвивають словарний запас і роблять навчання цікавішим.

9. Тандемні обміни

Тандемні обміни - це інноваційний спосіб практикувати англійську мову, де студенти обмінюються своїми мовними навичками з носіями мови. Це може бути як особистий контакт, так і віртуальна взаємодія.

Приклад: Студент може знайти партнера для тандемного обміну на спеціалізованих платформах або за допомогою додатків для смартфонів. Вони спілкуються на англійській та іншій мові, допомагаючи один одному в покращенні навичок.

10. Інтерактивні відвідування

Віртуальні подорожі та інтерактивні відвідування англомовних місць можуть надихнути студентів і допомогти їм краще розуміти культуру та історію англомовних країн.

Приклад: Віртуальні музеї, екскурсії в історичні місця або навіть віртуальні прогулянки по вулицях англомовного міста можуть бути доступні через спеціалізовані додатки або веб-сайти. Студенти можуть зануритися в англійськомовний світ та вчитися від перших осіб.

Існує безліч інноваційних методів та ресурсів для вивчення англійської мови. Важливо обирати ті, які найбільше відповідають вашим індивідуальним потребам та стилю навчання. Інноваційні методи та підходи до вивчення англійської мови відкривають перед студентами безмежні можливості для покращення своїх навичок. Від мовленнєвих клубів та мультимедійних матеріалів до графічних організаторів та спільнот в соціальних мережах, інновації допомагають зробити процес вивчення англійської мови цікавим, ефективним та відкритим для всіх бажаючих.

Список використаних джерел

1. Motteram, G. (2013). "Innovations in Learning Technologies for English Language Teaching." British Council.
2. Benson, P., & Reinders, H. (2011). "Language Learning Beyond the Classroom." Palgrave Macmillan.
3. Mawer, K. (2016). "Digital Play: Computer Games and Language Aims." Delta Publishing.
4. Hubbard, P. (2017). "The Benefits of Conversation Clubs in Language Learning." *TESOL Journal*, 8(3), 664-671.
5. Reinders, H., & Wattana, S. (2015). "Learn on the Move: A Genre Analysis of Mobile Vocabulary Learning Applications." *ReCALL*, 27(1), 23-43.

6. Thornton, P., & Houser, C. (2005). "Using Mobile Phones in English Education in Japan." *Journal of Computer Assisted Learning*, 21(3), 217-228.
7. Chen, C. M., & Chen, C. C. (2015). "Personalized Mobile English Vocabulary Learning with a 3D Augmented Reality System." *British Journal of Educational Technology*, 46(4), 749-768.
8. Warschauer, M., & Matuchniak, T. (2010). "New Technology and Digital Worlds: Analyzing Evidence of Equity in Access, Use, and Outcomes." *Review of Research in Education*, 34(1), 179-225.

РЕАЛІЗАЦІЯ МУЛЬТИКУЛЬТУРНОГО ПІДХОДУ З ВИКОРИСТАННЯМ КРАЄЗНАВЧОГО МАТЕРІАЛУ

ПРИ ВИКЛАДАННІ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Пенюк Оксана Петрівна

Учитель-методист

Чернівецький ліцей № 15 «ОРТ»

з вивченням єврейського етнокультурного компонента

Чернівці

Анотація: у тезах запропонований інтегрований підхід, що забезпечує синтез світової літератури загалом та представників єврейської культури зокрема як її невід'ємної складової. Зважаючи на багатонаціональність Буковини, переплетення духовних спадщин відіграє чималу роль у формуванні толерантної особистості.

Ключові слова: багатонаціональність, єврейська література, національна спадщина, інтегроване навчання.

Учитель у постійному пошуку нових методів, технологій, прийомів, що спрямовані виховати національно свідому, толерантну, розвинену особистість із цілісним гармонійним світоглядом, із розумінням глибини зв'язків явищ і процесів навколишнього світу. Життя доводить, що в умовах постійних змін та конкуренції найкраще орієнтується, приймає рішення людина творча, гнучка, креативна. Це людина, яка володіє надпредметними компетентностями й вміє застосовувати їх у соціумі. Саме інтегроване навчання дає поштовх дитині до формування рішучості, вміння не зупинятися на досягнутому, сміливості мислення, вміння бачити за межі того, що бачать сучасники й бачили попередники. Воно є діючою моделлю активізації інтелектуальної діяльності та розвиваючих прийомів навчання.

Тож пропоную шлях, що обрала для себе. І це шлях інтеграції.

Буковинський край завжди був зразком толерантності, мультикультурності. Незважаючи на різні національності, віросповідання, політичні погляди буковинці жили у злагоді й взаєморозумінні.

Переплелися національні мелодії, мотиви, традиції та манери відзначати релігійні свята, архітектура, народний промисел, література, що є носієм ідентичності нації, її генетичного коду, невід'ємною складовою національної культури народу.

Тож, актуальність теми виступу обумовлена питанням, як реалізувати мультикультурний підхід із використанням краєзнавчого матеріалу, що є як мотиваційним, так і духовним засобом навчання, як інтегрувати єврейську літературу буковинського краю в курс Зарубіжної літератури (5-11 класи).

Так, у 5 класі в тему "Фольклор" вводимо твори усної народної творчості єврейського народу: діти добирають прислів'я, приказки, загадки, переказують казки, акцентуючи увагу на тонкому гуморі пращурів, який лунає крізь сльози.

У 6 класі в тему "Байка" - твори Еліезера Штейнбарга, класика єврейської літератури, який писав на їдиш. Саме його ім'ям у 1988 році в Чернівцях письменником Й.Бургом було названо Єврейське культурологічне товариство.

У 7 класі, в тему "Балада" – поетичні твори Іцика Мангера, якого називають принцом єврейської балади. Його твори надзвичайно близькі до усного, переповідного їдиш фольклору, деякі покладені на музику.

Зазначимо, що програма предмета Зарубіжна література рекомендує учням 7 класу працювати над віршем нашого земляка, єврейського німецькомовного поета А.Маргула-Шпербера «Про назву концтабору Бухенвальд». Дещо поглиблюємо знання з творчості митця: на уроках позакласного читання продовжуємо знайомство з поезією автора.

У 8 класі з теми «Священні книги людства як пам'ятки культури і джерело літератури» поринаємо в світ юдейського Священного Писання Тори та опрацьовуємо притчі про царя Соломона, «щоб пізнати премудрість і карність,

щоб зрозуміти розсудні слова, щоб прийняти недоумлення мудрості, праведності, і права, і простоти». Іншими словами, усвідомити настанови молодій людині, як треба жити на світі. З 2010 року в нашому закладі для учнів 10-11 класів викладається авторський курс «Єврейська література кінця XIX – XX століть».

Метою курсу 10 класу є знайомство учнів із творчістю представників єврейської літератури кінця XIX – XX століть та дослідження процесів культуризації та асиміляції особистості в єврейському середовищі, історичних обставин, що сприяли цьому. Наймовірно цікавим джерелом для молодих читачів є творчість буковинського митця Й.К.Бурга, почесного громадянина міста Чернівців, який зазначав: «... я не австрієць, не румун і не росіянин, я – буковинець... Я буковинець з голови до п'ят». Його твори сповнені щирості, щедрості, душі, залюбленості в рідні простори. Усі вони виважені, негаласливі, але чисті й справжні.

Особливістю вивчення матеріалу 11 класу є інтеграція з курсом «Катастрофа та Опір європейського єврейства в роки Другої світової війни». Завданням цього курсу є знайомство з літературними творами, що відображають і розкривають трагедію європейського єврейства в роки Другої світової війни, роль Руху Опору в країнах Європи у відстоюванні цінності людського життя. У рамках програми розглядається творча спадщина німецькомовних єврейських поетів, яких подарувала світові наша буковинська земля. Окрім поезії Пауля Целана, що введена в курс Зарубіжної літератури, вивчаємо творчість Рози Ауслендер, візитівкою якої, мабуть, можуть стати слова: «Коли я у відчаї я пишу вірші. Коли я щаслива вірші пишуться у мені. Хто ж я коли не пишу?»

І ще одна постать - Зельма Меербаум. Вона назавжди залишиться юною в людській пам'яті. У вірші «Поєма» дівчина проголосила бажання кожного: «Я так хочу жити!» І сьогодні, як ніколи, ми усвідомлюємо значення цих слів.

Список використаних джерел

1. Загублена арфа: антологія німецькомовної поезії Буковини/ концепція вид., передм., пер., бібліогр. Довідки Петра Рихла. – 2-е, доп. Видання. – Чернівці: Книги-XXI, 2008. – 608с. – Текст парал.: нім., укр.
2. Мельник Н.П. Інтеграція навчального процесу як сучасна освітня технологія/ Завуч. – 2010. - №22. – С.11-14.
3. Повстин О.В. Інтеграція знань як один із дидактичних принципів сучасної освіти/ Вісник ЛДУ БЖД. – 2014. - №10. – С.231-235.

ДІЯЛЬНИСНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Романюк Світлана Захарівна

доктор педагогічних наук, професор,

завідувач кафедри педагогіки та методики початкової освіти

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Анотація. *У тезах актуалізовано проблему діяльнісного підходу в освітньому процесі, акцентовано увагу на важливості навчання української мови на засадах діяльнісного підходу в умовах сьогодення, наведено зразки вправ у навчанні школярів української мови на засадах діяльнісного підходу.*

Ключові слова: *діяльність, підхід, комунікативні навички.*

Модернізаційні процеси в системі освіти, які зумовлені реформою «Нової української школи», Державним стандартом початкової освіти та регламентовані Законом України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Концепцією розвитку педагогічної освіти, актуалізували проблему якісної підготовки здобувачів освіти, формування їх трансверсальних компетентностей, життєвих та соціальних навичок, з поміж яких домінуюча роль відводиться мовно-комунікативній компетентності. Саме від здатності взаємодіяти з іншими особами, висловлюватися усно та письмово, виявляти себе в різних видах мовленнєво-творчої діяльності, сприймати і використовувати інформацію для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях, тобто від загальномовної та мовленнєвої компетентності залежить успіх особистості в опануванні знань з усіх шкільних предметів, зростання загального культурного рівня, кругозору, утвердження її у мінливому суспільстві. Метою шкільної освіти є формування комунікативно-мовної особистості, готової до активної, творчої діяльності в житті демократичного суспільства, для якої мова є засобом спілкування і пізнання, прилучення до скарбниць духовності і культури, літературних надбань

українського та інших народів світу. Реалізація окресленої мети забезпечується через українську мову, яка є основним предметом в системі навчально-виховної роботи в початкових класах.

Переконливим є той факт, що якість знань сучасних школярів залежить від їхньої мотивації до навчання та усвідомлення практичної цінності отриманої інформації, від уміння навчатися самостійно. Аби знання учнів стали результатом їхніх пошуків, варто будувати освітній процес із чітко визначеною метою, критеріями оцінювання та очікуваними результатами.

У контексті зазначеного пріоритетного значення у навчанні української мови набуває діяльнісний підхід, завдяки якому школярі вчать застосовувати набуті знання на практиці, приймати обґрунтовані рішення, а відтак, успішно реалізувати себе у житті.

Проблема навчання української мови та розвитку діяльнісного підходу в освіті стала предметом дослідження не лише лінгвістів, й педагогів, практиків. Окремі аспекти реалізації діяльнісного підходу висвітлено в працях І. Бех, Р.Дружненко, А.Зимульдінової, Ю.Караулова, О. Колеснікова Л.Мацько, М.Пентиліук, Г.Пустовіт, О.Савченко та інших.

На переконання О. Савченко реалізація компетентнісного підходу ґрунтується на системно діяльнісному підході. Власне це передбачає структура компетентності, «де основою є діяльність, а результатом є інтеграція знань, умінь, навичок, досвіду, цінностей особистості». На її думку системно-діяльнісний підхід спрямований на інтегрований результат, який може досягатися за умов суб'єкт-суб'єктного навчання [3, с.8]. За твердженнями Г. Пустовіт, важливий елемент діяльнісного підходу – навчальне завдання, вирішення якого вимагає від суб'єкта відкриття та освоєння у навчальній діяльності загального способу (принципу, закономірності) вирішення широкого кола проблем. Поставити навчальне завдання – означає ввести дитину в ситуацію, яка потребує орієнтації на загальний спосіб її вирішення та всіх можливих окремих та конкретних умов.

Сучасні лінгводидакти М.Вашуленко, Л.Варзацька, С.Караман, І.Хом'як активно розробляють нові підходи до змісту і технологій навчання української мови в початковій школі, оскільки саме тут закладаються основи засвоєння найдорожчого скарбу нації. М.С. Вашуленко, зокрема наголошує, що «побудова нового мовно-мовленнєвого шкільного курсу, на відміну від того, коли мовленнєві відомості тільки принагідно вкраплювалися в мовну теорію, сприятиме активному, динамічному формуванню мовної особистості» [1, с. 12].

На формування ключових, комунікативної та читацької компетентностей вказують типові освітні програми, які побудовані з урахуванням дослідницьких інтересів школярів. Мовні уміння виступають засобом вирішення проблемних питань, ситуацій, пізнання навколишнього середовища. У їх реалізації ефективними є активні методи навчання, навчання через відкриття, емпіричне навчання. Однак аналіз практичного досвіду засвідчує, що найкраще та найгрунтовніше формуються мовно-мовленнєві компетентності у школярів під час практичної діяльності, а це, в свою чергу означає, що здобувачі освіти мають не тільки опанувати зміст навчальної дисципліни, а передусім набути необхідні для життя в суспільстві уміння й навички комунікативно доцільно користуватися виражальними засобами мови, її типами, стилями, жанрами, формами в усіх видах мовленнєвої діяльності. Робота учнів на засадах діяльнісного підходу спрямована на самостійний пошук нової для них інформації, творчий підхід до її використання для вирішення навчальної проблеми на основі аналізу, синтезу, спостереження, експериментування.

Діяльнісний підхід у навчанні української мови передбачає: переорієнтацію навчання з традиційного засвоєння і запам'ятовування готових форм знань на процес їх отримання та функціонування, формування основних видів діяльності – спілкування, пізнавальної і навчальної діяльності, співвідношення і пріоритет яких змінюватимуться впродовж навчання, цілеспрямоване формування основних умінь і навичок як розумових дій на основі поетапного їх відпрацювання [4, с.115-

116]. Саме через діяльнісний підхід забезпечуються умови кращого засвоєння нового матеріалу та активізації пізнавальної діяльності учнів, де, власне, учень сам відкриває, здобуває і конструює знання та особистісну компетентність у різних галузях життя. Адже через діяльність молодші школярі вчаться працювати самостійно, вони краще пізнають предмет, занурюються у дослідження. Тому дуже важливо, щоб діяльність учня на уроці була ним усвідомлена, особистісно значуща, тобто потрібна, щоб учень для себе з'ясував: «Що я хочу зробити, навіщо я це роблю, як я це роблю, як я це зробив» [5].

Для стимулювання пізнавальної діяльності школярів, підвищення рівня їх мовної та мовленнєвої компетентності варто використовувати на уроках неординарні прийоми та техніки, які зацікавлять їх із перших хвилин уроку та утримуватимуть увагу учнів протягом всього заняття. Прикладом таких вправ є «Хто перший?». Це універсальний прийом, який сприяє формуванню вміння працювати в команді, слухати та чути один одного. Запропонуйте школярам об'єднатися у групи та виконати ряд однотипних завдань на швидкість та правильність. Наприклад: На уроці української мови заздалегідь слід підготувати декілька зразків тексту з помилками і попросити школярів уявити, що вони працюють у редакції газети та відповідають за випуск чергового номера. Їхнє завдання – скорегувати текст, знайти та виправити помилки. Не менш цікавим прийомом є «Ланцюжок ознак», який сприяє формуванню вміння описувати об'єкт через назви та значення ознак, визначати за заданими критеріями певний предмет і скласти внутрішній план дій. Прийом проводиться так: 1-й учень називає об'єкт та його ознаку; 2-й учень - інший об'єкт із такою ознакою та іншу ознаку цього об'єкту; 3-й учень - новий об'єкт із попередньою ознакою та нову ознаку (і так далі).

Такий прийом можна провести в інший спосіб. Для цього учням слід повідомити (або запропонуйте вибрати) два об'єкти, які, на перший погляд, ніяк не пов'язані між собою. Школярі мають побудувати ланцюжок об'єктів та

взаємодій між ними так, щоб перша взаємодія починалася першим об'єктом, а остання закінчувалася іншим. Запропоновані прийоми розвивають не лише критичне мислення молодших школярів, самостійність, а й мовленнєві компетентності, вміння будувати монологічне, діалогічне мовлення, сприймати інформацію, інтерпретувати й оцінювати її залежно від власного рівня розвитку.

Отже, уроки української мови слід проводити так, щоб учні залучалися до командної, дослідницько-пошукової діяльності, виконували творчі індивідуальні завдання, розвивали комунікативні навички, що, в свою чергу, слугуватиме розвитку успішного мовця-школяра, формуватиме його мовленнєві компетентності.

Список використаних джерел

1. Вашуленко М.С. Концептуальні засади нових програм з української мови для 2-4 класів загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою. Методичний коментар до навчальних програм для 1-4 класів. Донецьк, 2012, С.29-35.
2. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
3. Організаційні форми навчання у початковій школі : *посібник* / О. Я. Савченко, Н. М. Бібік, В. О. Мартиненко, А. Д. Цимбалару та ін. Київ: Педагогічна думка, 2017, 423 с.
4. Романюк С. Комунікативно-діяльнісний підхід до навчання української мови у початковій школі. Міжнародна науково-практична конференція «Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка», Суми, 3 грудня 2014р.: у 4 ч. – Суми, 2014.- Ч.2. – С.115-118.
5. Шелехова Г. Урахування сучасних підходів до навчання української мови учнів 8-9 класів ЗНЗ. URL: <http://surl.li/aqrus>

**МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ПЕРИФРАЗОВИХ НОМІНАЦІЙ
ПІД ЧАС ПОЗАКЛАСНИХ ЗАНЯТЬ
У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

Струк Іванна Михайлівна

кандидат філологічних наук, асистент кафедри
сучасної української мови Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича

***Анотація.** У дослідженні подано низку методичних рекомендацій щодо вивчення перифрази під час позакласних занять. Доведено, що відомості про перифразу, опрацьовані на заняттях з позакласної роботи, допоможуть учням глибше усвідомити виражальні можливості слова, повніше засвоїти лексичне й фразеологічне багатство української мови.*

***Ключові слова:** перифраза, оцінна функція, оцінний засіб, емоційно-образне висловлення.*

Наукові дослідження вітчизняних та зарубіжних учених спрямовані на різнобічне вивчення аспектів перифрази: визначення лінгвістичного статусу перифрази в системі номінативних і стилістичних засобів мови (Ш. Баллі, Д. Вовчок, Л. Жулинська, І. Кобилянський, Л. Синельникова, А. Юрченко, та ін.); структурно-граматичні особливості перифраз (В. Григор'єв, М. Коломієць, М. Пилинський, О. Пономарів, Є. Регушевський А. Свашенко, Н. Сологуб, О. Юрченко та ін.); особливості функціонування перифрастичних зворотів у текстах певного функціонального призначення (Г. Євсєєва, М. Пилинський, Г. Солганик, І. Соколова та ін.); особливу увагу останнім часом дослідники приділяють функціонуванню перифрази в публіцистичному стилі (М. Степаненко, Ю. Макарець, Л. Підкамінна та ін), зокрема цікавою в медійному плані є колективна праця науково-педагогічних працівників і студентів кафедри

журналістики Національного авіаційного університету «Словник медійних перифразів ХХІ століття» [3]. У ньому зібрано яскраві перифрази медійної сфери соціальної комунікації ХХІ ст., а також творчі спроби майбутніх журналістів. Однак, незважаючи на пильну увагу до перифрази як мовної категорії, проблема аналізу перифрастичних зворотів як засобу вираження оцінності в сучасних текстах різних рівнів та методика вивчення цього мовного явища в ЗЗСО зокрема потребує ґрунтовнішого вивчення.

Важливу роль у виробленні в школярів уміння емоційно виражати думки може відіграти опрацювання на позакласних заняттях у випускних класах та з метою підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання такого засобу образності, як перифраза. Серед виражальних засобів мови (метафора, епітет, порівняння, гіпербола, фразеологічний зворот та ін.) їй належить помітне місце. І. Кобилянський перифразою називає метафоризоване сполучення слів, яке має одну чи кілька рис предмета, ознаки, дії, слугує засобом їх образно описової характеристики і є контекстуальним синонімом до слова, яке є основним їх найменуванням [1, с. 51]. Наприклад: *Тихо-тихо стікає на землю зерно – перестояні сльози степів, тихо-тихо бредуть на схід солдати, прислухаючись, чи, не подасть десь зцілюючого голосу вода* (М. Стельмах). Саме такого погляду будемо дотримуватись і ми у своєму дослідженні.

Поняття про перифразу за шкільною програмою учні спеціально не вивчають, вони ознайомлюються лише з окремими перифрастичними зворотами в процесі вивчення фразеологічного багатства мови. Тому позакласне заняття доцільно розпочати вступним словом. Увагу учнів варто звернути на те, що поряд з фразеологізмами, які є стійкими одиницями мови, широко вживаються й перифрастичні звороти (*гірська орлиця* – Ольга Кобилянська; *цариця поезії в Україні* – Ліна Костенко; *український Гейне* – Олександр Олесь; *містична столиця Європи* – Прага; *серце України* – Київ; *маленький Париж* – Чернівці; *майстри пензля* – художники, *сталеві воїни* – захисники Азовсталі). Перифрази, хоча й

близькі до фразеологізмів, але ними ще не стали й не входять до фразеологічних словників.

Учитель-словесник повинен розкрити механізми утворення перифраз і значення, якого вони набувають внаслідок цього процесу. Також необхідно звернути увагу учнів на те, що в основі перифрази лежить метафора – переосмислення прямого значення слова або групи слів. Є. Регушевський підкреслює, що більшість перифраз виникає на метафоричному ґрунті. Проте, на його переконання, не слід плутати метафору із перифразою. Дослідник зазначає: «Метафори – це явище поезики художнього твору, а перифрази – специфічне явище лексико-фразеологічної системи мови» [2, с. 41].

Перифраза – це сполучення двох або більше повнозначних слів (*світова павутина* – соціальні мережі). На відміну від фразеологізмів, які формуються в мові впродовж тривалого часу, перифрастичний зворот нерідко виникає відразу, загалом як реакція на факти конкретної дійсності, як результат образно-метафоричного бачення явищ (наприклад: *український екстрим* – Буковель; *Велике яблуко* – Нью-Йорк).

Учитель має наголосити на тому, що значення перифрастичного звороту реалізується лише в контексті (на відміну від більшості фразеологізмів). Встановленню значення звороту може безпосередньо сприяти так зване слово-ключ, або слово – основна назва предмета, явища, дії, синонімом до якої виступає перифраза. Наприклад: *Ранок був, як після градобою. Сапери-підричники закладали під ворожі **доти** десятки кілограмів толу, і залізобетонні ведмеді з веселим ревом піднімалися з землі і майже цілі ставали на дуби, розчепіривши покручені лапи залізних кріплень* (О. Гончар). Зміст перифрази іноді залежить від дуже широкої контекстної ситуації або має омонімічний характер (пор.: *біле золото* – бавовник, хутро, енергія води, цукрова сировина, сніг).

Перифрастичні звороти – одне з джерел поповнення синонімічного багатства мови (наприклад, п'єса «Наталка Полтавка» – *праматір українського*

театру, народна першоп'єса, найулюбленіша п'єса українського народу (О. Гончар). У перифразі розкривається світосприймання не тільки автора, а й читача, їх оцінка об'єктивної дійсності. У ній виявляється прагнення мовців до максимально образного, емоційного, барвистого викладу думки.

Потрібно звернути увагу учнів і на те, що не кожне описове словосполучення (навіть метафоричного характеру) є завжди вдалим (наприклад, *нафтові королі* – буровики; *сіра наволочка* – хмара тощо). Варто акцентувати увагу гуртківців і на тому, що перифрастичний зворот характерний для всіх функціональних стилів, але найповніше він виявляє свої образно-експресивні можливості в мові художньої літератури та публіцистики. Як приклад використання перифрази в тканині художнього твору вчитель може навести початок першого розділу роману Івана Багряного «Тигролови», у якому автор порівнює потяг зі страшним драконом: Шістдесят коробок-вагонів – шістдесят суглобів у дракона. Спереду вогненноока голова – велетенський двоокий циклоп – надпотужний паротяг «Й.С.» (Йосиф Сталін). Ззаду – такий же надпотужний паротяг «Ф.Д.» (Фелікс Дзержинський). На тендері прожектор – довгий вогненний хвіст. Біля кожного вагона – щетина багнетів. Наїжився ними дракон, мов їжак... Ні, мов дракон! І гнався зі скреготом. Шістдесят суглобів у дракона – то шістдесят рудих домовин, і в кожній з них повно проглинених жертв, повно живих мертвяків. Крізь заграбовані діри дивилися тоскно грона мерехтливих очей, – дивились крізь темряву десь на утрачений світ, десь туди, де лишилась країна, осяяна сонцем, де лишилась Вітчизна, озвучена сміхом дитинства і юності рано одятої, де лишилася мати... родина... дружина... Мерехтіли грона очей і летіли десь у темряву чорну, у прірву. Ними натопане черево вщерть у дракона. І тягне їх циклопічний «Й. С.», і підпихає їх демон «Ф. Д.». В цілому ж – то є етап, то є «ешелон смерті», – етапний ешелон ОГПУ – НКВД.

Перифраза застосовується у мові художньої літератури, у науковому, публіцистичному, розмовному та інших стилях. Дуже часто, використовується цей образний засіб у публіцистиці. У книжці О. Гончара «Письменницькі роздуми» із

64 заголовків статей 22 – перифрастичні звороти. Наводимо лише деякі з них: *славний полтавець; перший український класик; веселий автор «Енеїди»; веселий і життєстійкий геній* – І. Котляревський, *перший симфоніст української прози* – Панас Мирний, *учитель з Ічні* – С. Васильченко, *голос ніжності і правди* – В. Сосюра, *українська Сафо* – Маруся Чурай.

У межах позакласних занять при засвоєнні знань про перифразу можна запропонувати учням з'ясувати, кого з видатних історичних осіб, діячів літератури й культури стосуються перифрази: *Залізний Кулак, Сталевий Молот, Кіт, залізна леді, королева попмузики, «Золота рибка», любителька капелюшків, Чорний лебідь, Український Рембрандт, Дочка Прометейя, буковинський Шуберт, Орфей української журналістики, некоронований король України, вічний революціонер.*

Ефективним стане завдання на визначення стилістичної функції перифразових номінацій у поетичних рядках: 1. *І жах, і кров, і смерть, і відчай, / І клекіт хижої орди, / Маленький сірий чоловічок / Накоїв чорної біди. / Це звір огидної породи, / Лох-Несс холодної Неви* (Л. Костенко). 2. *На Аскольдовій могилі / Український цвіт!* – */ По кривавій по дорозі / Нам іти у світ* (П. Тичина). 3. *Буковино, земле моя, моя Буковино* – */ Вірна дочка, краща квітка в вінку України* (Н. Люлька). 4. *Я знаю Вас, нащадки запорожців, / Я вірю вам і низько б'ю чолом* (Олександр Олесь). 5. *Куди ж поділа, степова Елладо, / Варязьку сталь і візантійську мідь?* (Є. Маланюк). 6. *Я той, що греблі рвав. / Я не сидів у скелі, / Коли дуби валились вікові* (Леся Українка).

Отже, відомості про перифразу, опрацьовані на позакласних заняттях, допоможуть глибше усвідомити учням виражальні можливості слова, повніше засвоїти лексичне і фразеологічне багатство української мови та ґрунтовніше підготуватися до підсумкової атестації у випускних класах закладів загальної середньої освіти.

Список використаних джерел

1. Кобилянський І. Ю. Перифраза як засіб емоційно-образного висловлення думки. Українська мова і література в школі. 1986. № 1. С. 51–55.
2. Регушевський Є. С. Перифрази в українській мові. Українська мова і література в школі. 1984. № 4. С. 41–42.
3. Словник медійних перифразів ХХІ століття / уклад.: Я. В. Козачок, В. М. Васильченко, І. А. Костюк [та ін.]. Київ: НАУ, 2014. 152 с.

ПЕДАГОГІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДИСТАНЦІЙНОЇ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Тарангул Любов Миколаївна

Начальник

Чернівецька філія Державної наукової установи

«Інститут модернізації змісту освіти»

Чернівці

Анотація. *На підставі аналізу наукових джерел та практичного досвіду педагогічних працівників актуалізовано тлумачення ключових понять дистанційної освіти та дистанційного навчання відкритої освіти та змішаного навчання. Розглянуто сутність освітньої технології дистанційного навчання, його види та форми. Визначено основні чотири типи взаємодії у процесі дистанційного навчання: «учень-навчальний матеріал», «учень-вчитель», «учень-учень» та «учень-система». Сучасне розуміння понять і термінів дистанційного навчання виходить із його тлумачення як діяльності з використанням інтернет-технологій і ресурсів порівняно дистанційну освіту (distance education) та дистанційне навчання (distance learning), суміжні поняття відкритої освіти та змішаного навчання.*

Ключові слова: *інформаційні технології, дистанційне навчання, Інтернет, форма навчання, онлайн.*

Розвиток інформаційних технологій в Україні відбувається стрімкими темпами: щорічно український ринок ІТ збільшується на 35–45 %. За словами аналітиків, подібна тенденція триватиме протягом наступних років. Отже, зрозуміло, що система освіти має і повинна використовувати в процесі навчання здобувачів освіти новітні технології.

Дистанційне навчання — це форма навчання з використанням комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, які забезпечують інтерактивну взаємодію

викладачів та студентів на різних етапах навчання і самостійну роботу з матеріалами інформаційної мережі.

Дистанційне навчання або дистанційна освіта є альтернативою традиційному класному навчанню, яке дозволяє людям продовжувати навчання та виконувати курсову роботу віддалено в будь-який час і в будь-якому місці, без необхідності фізично бути присутнім у класі на будь-якому приміщенні. Популярність дистанційної освіти в останні роки різко зросла. Ця форма навчання є найбільш гнучкою та доступною для багатьох бажаючих отримати знання. Багато сказано на користь дистанційної освіти, і, мабуть, не менше про недоліки подібної форми навчання. Мета даного матеріалу – проаналізувати, наскільки вагомими є причини впровадження дистанційного навчання в наше повсякденне життя.

Серед суттєвих переваг дистанційної форми навчання можна відзначити наступні:

- *Можливість навчатися у будь-який час.*

Здобувач освіти, який навчається дистанційно буде для себе індивідуальний графік навчання.

- *Можливість навчатися у будь-якому місці.*

Щоб приступити до навчання, необхідний лише комп'ютер з доступом в Інтернет. Відсутність необхідності щодня відвідувати навчальний заклад – безсумнівний плюс для людей з обмеженими можливостями здоров'я, для проживаючих у важкодоступних місцевостях, там, де тривають бойові дії на даний час.

- *Доступність навчальних матеріалів.*

Доступ до всієї необхідної літератури відкривається після реєстрації в системі дистанційного навчання, отримання навчального матеріалу електронною поштою. Зникає проблема нестачі чи відсутності підручників, навчальних посібників чи методичок.

- *Мобільність.* Зв'язок з викладачами, репетиторами здійснюється різними способами: як онлайн, так і офлайн. Проконсультуватися з викладачем за допомогою електронної пошти іноді ефективніше та швидше, ніж призначити особисту зустріч при очному або заочному навчанні.
- *Навчання в спокійній обстановці.*
- *Індивідуальний підхід.* При традиційному навчанні вчителів досить важко приділити необхідну кількість уваги всім, підлаштуватися під темп роботи кожного. Використання дистанційних технологій підходить для організації індивідуального підходу. Крім того, що здобувач освіти сам обирає собі темп навчання, він може оперативніше отримати відповіді на виникаючі питання.
- *Дистанційна освіта дешевша.*
- *Зручність для викладача.* Вчителі, репетитори, викладачі, що займаються педагогічною діяльністю дистанційно, можуть приділяти увагу більшій кількості здобувачів освіти і працювати, навіть перебуваючи у відрядженні чи на конференції за кордоном.

Разом з тим, дистанційне навчання не позбавлене і ряду недоліків:

- *Необхідна сильна мотивація.* Практично весь навчальний матеріал дистанційник освоює самостійно. Це вимагає достатньої сили волі, відповідальності і самоконтролю. Швидше за все, ніхто його підганяти чи заохочувати до навчання не стане. Підтримувати потрібний темп навчання без контролю з боку вдається не всім.
- *Нестача практичних вмінь та навиків.* Досить проблемно якісно організувати дистанційне навчання за напрямами підготовки та спеціальностями, на яких передбачена велика кількість практичних занять. Навіть найсучасніші комп'ютерні тренажери не замінять майбутнім менеджерам «живої» практики.

- *Дистанційна освіта не підходить для розвитку комунікабельності.* При дистанційному навчанні особистий контакт здобувачів освіти один з одним і з викладачами мінімальний, а то і цілком відсутній. Тому така форма навчання не підходить для розвитку комунікабельності, впевненості, навичок роботи у команді.
- *Проблема ідентифікації.* Поки найефективніший спосіб простежити за тим, чи здобувач освіти самостійно здавав іспити чи заліки, - це відеоспостереження, що не завжди можливо.

Навчальний рік 2023/2024 розпочався 1 вересня 2023 року. Форми навчання в закладах освіти визначали обласні воєнні адміністрації на місцях з урахуванням безпекової ситуації.

Для того, щоб освітяни й учні змогли комфортно та без стресу почати навчальний рік, Міністерство освіти і науки України підготувало низку рекомендацій. Вони покликані допомогти правильно і легко організувати освітній процес у закладах різних ланок: дошкілля, середня, позашкільна освіта та за різних форм навчання: дистанційна, змішана, очна.

Усі рекомендації зібрані в окремому розділі на сайті МОН України.

Набув чинності наказ МОН від 21.08.2023 № 1022, що визначає особливості навчання дітей, які виїхали з України через повномасштабне вторгнення російської федерації й здобувають освіту одночасно в школі країни перебування та Україні.

Зокрема, такі діти можуть навчатися дистанційно в створених класах в окремо визначених органами місцевого самоврядування закладах освіти (до п'яти на область і Київ).

У цих класах учні й учениці зможуть вивчати тільки предмети українознавчого компонента. Освітній процес для таких учнів буде організовано відповідно до типової освітньої програми (наказ МОН від 18.08.2023 № 1014).

Тижневе навантаження становить від шести годин у початковій до восьми в старшій школі.

Водночас заклади загальної середньої освіти зараховуватимуть оцінювання з предметів, спільних для закордонних і українських шкіл.

Така модель навчання запроваджена для того, щоби зменшити навантаження на учнівство, яке вимушено вчитися за кордоном. Водночас програма допоможе зберегти зв'язок цих дітей з Україною і м'яко повернутися в нашу систему освіти після повернення додому. Визначено п'ять шкіл у кожному регіоні, у кожній може бути як один, так і кілька класів. Проте за потреби, можливе розширення переліку закладів освіти.

Предмети, які учнівство вивчатиме в окремих класах (групах):

1–4 класи:

- Українська мова й література;
- Я досліджую світ (у частині громадянської й історичної освітньої галузі).

5–9 класи:

- Українська мова;
- Українська література;
- Українська література;
- Вступ до історії України та громадянської освіти (5 клас);
- Історія України. Всесвітня історія (6 клас);
- Історія України (7–9 класи);
- Основи правознавства (9 клас);
- Географія (8–9 класи).

10-11 класи:

- Українська мова;
- Українська література;
- Історія України;

- Громадянська освіта (10 клас);
- Географія (11 клас);
- захист України.

Як обрати платформу та ресурси для дистанційного навчання?

З переліком платформ для онлайн-навчання, які рекомендує МОН можна ознайомитись у рекомендаціях. При виборі платформи, інструментів та ресурсів для дистанційного навчання необхідно звертати увагу на такі критерії:

- наскільки ресурс та онлайн-інструмент допомагає досягнути очікуваних результатів навчання;
- універсальність – можливість використовувати ту саму платформу для всіх занять;
- зрозумілість інтерфейсу для дітей різного віку;
- доступність для дітей з особливими освітніми потребами;
- можливість використовувати на пристроях з різними операційними системами;
- безпечність – варто мінімізувати платформи, що збирають персональні дані дітей та педагогів.

Отже, перевагами дистанційного навчання є:

- *освітні дані зосереджені в єдиному середовищі.*

Завдяки цьому адміністрація закладу у будь-який момент може зробити витяг навчальної інформації;

- *контроль якості освіти.*

Директор школи має змогу ефективно контролювати рівень успішності / відвідуваності учнів, а також якість освіти закладу освіти;

- *прозоре оцінювання.*

За допомогою е-щоденника та е-журналу з'являється можливість організувати прозоре оцінювання учнів і педагогів;

- *креативні уроки.*

Усі педагоги мають доступ до конструктора уроків, що дає змогу створювати творчі та креативні заняття.

Список використаних джерел

1. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні року: Постанова від 20 грудня 2000. Міністерство освіти і науки України. URL: <http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/00.html>
2. Технології розробки дистанційного курсу: навчальний посібник / [Биков В. Ю., Кухаренко В. М., Сиротенко Н. Г., Рибалко О. В., Богачков Ю. М.]; за ред. В. Ю. Бикова та В. М. Кухаренка. – К.: Міленіум, 2008. – 324 с.
3. Кременський Б. Г. Дистанційне навчання як педагогічна технологія: переваги та недоліки / Б. Г. Кременський // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. - 2017. - Вип. 146. - С. 148-151. URL: https://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2017_146_35

ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ АСПЕКТИ СИНТАКСИСУ НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

Теслицька Галина Іллівна

Кандидат філологічних наук

Асистент кафедри сучасної української мови

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Чернівці

Анотація. У сучасному світі внаслідок стрімких трансформаційних процесів, зумовлених інтеграцією освітньої системи України в європейський простір, високою конкуренцією на ринку праці, глибинними соціально-економічними, політичними та інноваційно-освітніми перетвореннями, особливої ваги набуває питання оптимізації навчально-виховних умов на засадах компетентнісного підходу.

Ключові слова: навчально-виховний процес, синтаксична компетентність, комунікативні вміння, просте ускладнене речення.

Реалізація компетентнісного підходу в навчанні мови є стратегічним орієнтиром в умовах розвитку національної освітньої системи. Компетентнісний підхід у методичних працях потрактовано як ключову методологію модернізації освіти, як ефективний шлях підвищення якості освіти, оскільки він передбачає посилення діяльнісного аспекту процесу навчання, зростання особистісного досвіду учнів через формування ключових і предметної компетентностей [3, 14].

На думку О. Пометун, «компетентнісний підхід – це спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості. Результатом такого процесу буде формування загальної компетентності людини, що є сукупністю ключових компетентностей, інтегрованою характеристикою особистості. Така

характеристика має сформуватися в процесі навчання і містити знання, уміння, ставлення, досвід діяльності й поведінкові моделі особистості» [2, 18].

Основним завданням навчання української мови є обробка та використання учнями навчальної інформації, уміння успішно й результативно здійснювати мовленнєву діяльність, сприймати та розуміти мовлення, сучасна лінгводидактика переорієнтовується на когнітивно-комунікативну основу вивчення мови з урахуванням знанневого та буттєвого досвіду особистості [1, 34].

Актуальним є впровадження методичних засад формування граматичної компетентності учнів, спрямованих на оволодіння учнями основної школи мовленнєво-комунікативними вміннями. Тому завданням вчителя є добір таких методів, прийомів, засобів та форм навчання синтаксису, які забезпечували б ґрунтовне розуміння мови, сприяли б розвитку логічного мислення та мовленнєвої компетентності учнів. Комунікативна компетентність є особливо важливою в умовах реформування загальної середньої освіти в Україні, тому процес засвоєння української мови повинен здійснюватися на комунікативно-діяльній основі. Комунікативна компетентність передбачає здатність учнів ефективно використовувати мовні й мовленнєві знання, вміння, навички та власний досвід для реалізації спілкування, досягнення комунікативної мети та бажаного прагматичного ефекту.

У сучасному світі соціальні реформи стимулюють утвердження функційно-стилістичного принципу навчання синтаксису, передусім у контексті його комунікативних завдань, що актуалізує необхідність оволодіння синтаксичною компетентністю.

Методика навчання української мови чутливо реагує на зміни лінгвістичної парадигми. Саме тому в умовах, коли формальний і навіть структурно-семантичний підходи до опису синтаксичних одиниць виявилися недостатніми, зріс інтерес до функційного аспекту, уточнено тлумачення мовних одиниць з урахуванням здобутків функційної лінгвістики, а відтак посилено функційний

складник у процесі навчання синтаксису. Це вивищує роль синтаксичних норм у формуванні ефективного мовця.

Оволодіння учнями синтаксичною компетентністю спрямоване на формування вмінь і навичок уживання різноманітних синтаксичних конструкцій у власному мовленні з дотриманням синтаксичної норми та урахуванням виражальних можливостей. Учні повинні оволодіти засобами експресивного й емоційного, книжного й розмовного синтаксису, навчитися вдало використовувати синтаксичні мовні одиниці в різних контекстах.

Кожна з тем шкільного курсу синтаксису має значне комунікативне навантаження. Зокрема, засвоюючи просте ускладнене речення, здобувачі освіти вчаться розпізнавати, розмежовувати та аналізувати речення, ускладнені однорідними членами, відокремленими конструкціями, вставними та вставленими компонентами, звертаннями, конструювати речення означених типів, інтонувати їх відповідно до мети висловлення, комунікативно доцільно використовувати такі речення у власних висловленнях. Збагаченню мовлення учнів сприяє зіставлення паралельних синтаксичних конструкцій, зокрема ускладнених і складних речень.

У процесі формування синтаксичної компетентності особливу роль відіграють вправи на редагування. У сучасному суспільстві, на жаль, не бракує текстів для редагування: виступи політиків і пересічних українців, коментарі в соціальних мережах, реклама досить часто потребують редагування. Доцільно спрямовувати учнів на виявлення помилок, самостійне редагування речень і текстів. Для закріплення синтаксичної компетентності доречно використовувати вправи на редагування речень, текстів, трансформування речень, вибір правильного варіанта із низки запропонованих тощо.

Отже, у процесі вивчення синтаксису на засадах компетентнісного підходу важливо опановувати мову не як затеоретизовану абстрактну дисципліну, що містить багато правил, винятків із правил, а як практичний курс, оскільки мова –

це потужний інструмент, яким кожен учень користується щоденно для задоволення різноманітних потреб.

Список використаних джерел

1. Голуб Н. Б., Горошкіна О. М. Концепція навчання української мови учнів ліцею. Київ: Педагогічна думка, 2019. 77 с.
2. Пометун О. І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. Бібліотека з освітньої політики. Київ: К.І.С., 2004. С. 15–24.
3. Сидоренко В. В. Лінгводидактичні засади навчання синтаксису й пунктуації української мови учнів 8-9 класів в умовах оновленої освітньої парадигми. Українська мова і література в школі. 2015. №1. С. 7–19.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР ВЗАЄМОДІЇ ВІТЧИЗНЯНИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ У РАМКАХ ТРАНСКОРДОННИХ ПРОЄКТІВ НА ПРИКЛАДІ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Тіміш Родіка Яковлівна

Аспірант

Кафедра географії України та регіоналістики географічного факультету

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Консультант природничих наук

КУ «Міський центр професійного розвитку педагогічних працівників»

Чернівецької міської ради

Анотація: *У сучасних умовах транскордонні відносини набувають характеру міжнародних, особливо в рамках діяльності єврорегіонів. За сьогоднішніх умов вони покликані стати більш ефективним засобом європейської інтеграції України, її регіонів і громад, зокрема в освітній сфері.*

Ключові слова: *транскордонне співробітництво, транскордонні проєкти, євроінтеграція.*

Україна володіє значним потенціалом економічного та соціального розвитку загалом, а також здійснення транскордонної співпраці зокрема. Транскордонне співробітництво - це форма міжнародної взаємодії. Транскордонна кооперація відбувається між різними країнами або регіонами, які межують один з одним через свої кордони. Основною метою транскордонного співробітництва є спільне розв'язання проблем прикордонних територій та місцевих спільнот, а також сприяння їх сталого розвитку.

Транскордонне співробітництво може включати в себе різноманітні аспекти, такі як:

- економічний розвиток - спільні проєкти та ініціативи для підвищення економічного зростання на прикордонних територіях;

- спільний транспорт та інфраструктура - розвиток і покращення транспортних зв'язків для полегшення обміну товарами та послугами;
- соціокультурне співробітництво - обмін культурними, мистецькими та освітніми подіями;
- екологічна співпраця - заходи щодо охорони навколишнього середовища на прикордонних територіях з вирішення проблем, пов'язаних із забрудненням довкілля;
- питання безпеки - спільні дії та ініціативи для забезпечення безпеки на прикордонних територіях;
- освіта та обмін досвідом - заходи для обміну знаннями та досвідом між закладами освіти прикордонних регіонів.

Транскордонне співробітництво в освітній сфері характеризується спільними зусиллями для поліпшення освіти та навчання на прикордонних територіях. Ось деякі особливості та аспекти, які характеризують транскордонне співробітництво в освітній сфері:

- мобільність здобувачів освіти і педагогів сприяє збільшенню можливостей студентів навчатися в іноземних університетах або коледжах, а педагоги можуть брати участь у міжнародних проектах;
- спільні навчальні програми - університети та заклади освіти можуть спільно розробляти програми та курси, що пропонують студентам можливість отримати освіту в двох або більше країнах;
- мовний обмін - транскордонне співробітництво сприяє вивченню іноземних мов, оскільки сприяє вивченню мов і практикуванню їх в природному середовищі;
- дослідницькі проекти - університети можуть спільно проводити дослідження та проекти, поглиблюючи взаємообмін технологіями в освітній сфері;
- культурний обмін - допомагає створити сприятливе середовище для розуміння цінностей, обміну ідеями та досвідом між різними культурами;

- підтримка національних меншин - врахування потреб меншинних і міграційних груп;
- інновації в освіті - транскордонне співробітництво може сприяти впровадженню інновацій в освіті;
- сталі контакти та мережі - співпраця в освітній сфері може призвести до створення сталих контактів та мережевих зв'язків, що сприяють обміну знаннями та досвідом.

Таке співробітництво може сприяти не лише підвищенню якості освіти, але і покращенню розвитку прикордонних регіонів через освітні можливості та інтеграцію.

Перспективи розвитку транскордонного співробітництва Чернівецької області залежать від ситуації в регіоні, доступності ресурсів, сприяння урядів та інших ресурсів. Однак існують кілька загальних напрямків, які можуть вплинути на розвиток транскордонних зв'язків області:

- співпраця з Румунією - Чернівецька область межує з Румунією, і це створює можливості для транскордонного співробітництва. Розвиток спільних проектів у сферах торгівлі, туризму, культури, освіти і інфраструктури сприяють поліпшенню якості життя місцевого населення;
- європейські фінансові інструменти - Чернівецька область має можливість користуватися програмами Європейського Союзу для розвитку транскордонної співпраці, залучення фінансування з міжнародних джерел може підтримати різні проекти, включаючи розвиток освіти та культури;
- підтримка місцевих ініціатив - важливо сприяти активності місцевих громад для взаємоспівробітництва. Це може включати в себе створення інфомереж;
- туризм та культурний обмін - Чернівецька область має значний потенціал для розвитку в області культурного та екологічного туризму. Співпраця з сусідніми регіонами в Румунії може збільшити привабливість регіонів;

- освіта та наукові обміни - розвиток транскордонного співробітництва в освітній сфері створює додаткові можливості для студентів, вчителів, освітніх організацій – партнерів для обміну досвідом;
- економічний розвиток - транскордонна співпраця може сприяти розвитку малого та середнього підприємництва через збільшення доступу до зовнішніх ринків та ресурсів.

Важливо враховувати, що розвиток транскордонного співробітництва вимагає планування транскордонних ініціатив різних зацікавлених сторін, включаючи урядові органи, місцеві громади, освітні заклади. Тривала та стійка співпраця може сприяти покращенню розвитку Чернівецької області.

Заклади освіти можуть взяти активну участь в транскордонному співробітництві, впроваджуючи спільні проекти між різними країнами або регіонами. Ось деякі способи, якими заклади освіти можуть долучитися до транскордонного співробітництва:

обмін студентами і викладачами - заклади освіти можуть розвивати програми обміну. Цей вид мобільності сприяє міжнародному розумінню та обміну досвідом; спільні навчальні програми - заклади освіти можуть розробляти навчальні програми, що дає студентам можливість отримати освіту в двох або більше країнах;

дослідницькі проекти - викладачі та студенти можуть об'єднати зусилля для спільних дослідницьких проектів які сприяють створенню нових знань та технологій в різних галузях;

культурний обмін - заклади освіти можуть сприяти культурному обміну, організовуючі події, які показують та сприяють розумінню культур і традицій;

мовні курси та навчання мов - заклади освіти можуть пропонувати курси для вивчення мов, надавати можливість студентам та вчителям вдосконалювати свої мовні навички;

інновації в освіті - заклади освіти можуть сприяти впровадженню новітніх методів та співпрацювати з іншими установами для розвитку освіти;
інформаційний обмін - важливо спільно здійснювати обмін інформацією про навчання студентів та важливі події в освіті.

Заклади освіти можуть встановлювати партнерські відносини з іншими установами для реалізації спільних цілей. Транскордонне співробітництво в освітній сфері сприяє розширенню горизонтів для всіх сторін, що беруть участь у взаємодії.

Отже, основною метою транскордонного співробітництва є спільне розв'язання проблем прикордонних територій та місцевих спільнот, а також сприяння їх сталого розвитку. Для ефективної транскордонної взаємодії важливо враховувати різноманітні аспекти, такі як: економічний розвиток, спільний транспорт та інфраструктуру, можливості транскордонного співробітництва в освітній сфері.

Список використаних джерел

1. Калат Я.Я., Демедюк О.П. Перспективи розвитку інституціолізованих форм транскордонного співробітництва в Україні. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2017. № 5. С.92–97.
2. Пірен М. І. Європейські цінності –важливий чинник ефективної співпраці україно-румунського транскордонного співробітництва в галузі соціально-економічного розвитку прикордонних місцевих громад. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2015. № 6. С. 42–45.
3. Про затвердження Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2021-2027 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/408-2021-п#Text>(дата звернення: 03.01.2022)
4. Про транскордонне співробітництво. Закон України /1861-IV від 24 червня 2004 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-15#Text> (дата звернення: 03.01.2022).

ЛІТЕРАТУРА РІДНОГО КРАЮ
ЯК ІНСТРУМЕНТ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ
ДЛЯ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ
ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Ткач Алла Василівна

Консультант

КУ «Міський центр професійного розвитку педагогічних працівників»

Чернівецької міської ради

Анотація: *Проведення уроків літератури рідного краю в сучасній школі вимагає від учителя врахування компетентнісного потенціалу предмета «Українська література». У кожному класі учитель має широкий простір і право вибору як авторів, так і їхніх творів для текстуального вивчення. Важливо при цьому брати високохудожні літературні тексти митців слова певного регіону, враховувати при цьому його полікультурність.*

Ключові слова: *література як предмет мовно-літературної освітньої галузі, компетентний ний потенціал предмета, митці слова певного регіону, національна культура.*

Реформування освіти в Україні, реалізація Концепції «Нова українська школа» зумовила зміни підходів до організації освітнього процесу, до викладання навчальних предметів, у т.ч. й предметів мовно-літературної освітньої галузі, мета якої - розвиток компетентних мовців і читачів із гуманістичним світоглядом, які володіють українською мовою, читають інформаційні та художні тексти, зокрема класичної та сучасної художньої літератури (української та зарубіжних), здатні спілкуватися мовами корінних народів і національних меншин, іноземними мовами для духовного, культурного та національного самовираження та міжкультурного діалогу, для збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, творчої самореалізації, формування ціннісних орієнтацій і ставлень [1].

Мовно-літературна освітня галузь у новому Державному стандарті базової середньої освіти представлена рядом предметів, серед яких – українська література. Використовуючи компетентнісний потенціал цього предмета, вчитель спрямовує освітній процес на формування ключових компетентностей особистості та розвиток наскрізних умінь: вміння розв’язувати проблеми, набувати досвіду застосування знань, самостійно здобувати освіту й підвищувати власний освітній рівень; знаходити інформацію, критично мислити, обстоювати власну позицію; оцінювати предмети, явища, події, власні й чужі дії і вчинки; уміти співпрацювати в колективі; приймати рішення й брати на себе відповідальність за результат; організувати свою роботу; пропонувати нові шляхи й способи розв’язання проблеми; виявляти стійкість перед невдачами й проблемами тощо. Усе це сприяє формуванню ключових компетентностей, зазначених у новому Державному стандарті та визнаних провідними освітніми системами світу як такі, що необхідні для сучасної людини в 21 столітті.

До чинних навчальних програм з української літератури введено вивчення літератури рідного краю, яка дає можливість прилучити учнів до кращих надбань літератури малої батьківщини в контексті української класичної і сучасної, а також європейської літератур. Мета уроків літератури рідного краю — осягнення глибинної сутності спадщини митців рідного краю, космосу духу земляків, реалій дійсності, сприйняття й поцінування багатомірного набуtku майстрів слова, плекання почуття гордості творчими людьми, славними краянами, поєднуючи емоційно-естетичне з поняттєвим, образне мислення — з логічним. [4] При цьому не слід забувати про міжкультурну комунікацію. Адже, як зазначає Костенко Д.В., вона пов’язана з обсягом і якістю інформації про явища і цінності іншої культури. І чим активніше використовує людина ці знання, тим вище оцінюється рівень її міжкультурної компетентності. [2, с. 81] У нашому випадку це пов’язано з видатними митцями слова певного регіону, які через певні

обставини стали представниками не лише української, а й інших національних культур.

За словами Анатолія Фасолі, *«література рідного краю справді має величезні можливості для становлення учня: і як особистості, і як читача. Але чи перетнуться існування письменника і школяра, чи відбудеться їхня зустріч, чи стане вона смисловизначальною, залежить від учителя»* [3, с. 136], [5]. І це так, адже для вивчення літератури рідного краю в кожному класі учитель має широкий простір і право вибору як авторів, так і їхніх творів.

Наведемо приклад впровадження міжкультурної комунікації під час вивчення літератури рідного краю Буковини.

Для створення цілісного уявлення про літературний процес на Буковині, ураховуючи полікультурність цього краю, на уроках літератури рідного краю вивчаємо твори представників різних національних меншин та корінних народів:

- Міхая Емінеску, якого називають «румунський Шевченко з Буковини» (поезія «Зірка» в український перекладах);
- Мірчі Лютика, буковинського румунськомовного письменника, перекладача творів буковинських поетів на румунську мову;
- Богдана Петричейку Хашдеу, румунського та молдавського письменника, поета, публіциста, який народився на Хотинщині;
- Пауля Целана, єврейського німецькомовного поета й перекладача, буковинця за походженням;
- Зельми Меєрбаум-Айзінгер, німецькомовної поетеси єврейського походження, яка народилася в Чернівцях й загинула в Голокості в вісімнадцятирічному віці;
- Йосифа Бурга, єврейського письменника, який жив, творив у Чернівцях, тут і похований на центральному кладовищі на Алеї почесних громадян Чернівців тощо.

Знайомство із зазначеними літературними постатями та їхніми творами кожен учитель, урахувавши академічну свободу, організовує по-своєму, використовуючи сучасні технології навчання, форми, методи та прийоми, які спрямовують дитячі думки на сприйняття твору, обмін інформацією, думками від знайомства з представниками національних культур. Головне – на уроці має звучати художній текст в оригіналі та в перекладі українською («живе читання», аудіозапис тощо).

Дуже важливо, щоб з плином часу не загубилися відомості про видатних людей, які є своєрідним містком, що єднає покоління минулі з поколіннями сучасними та прийдешніми. Адже, за словами Софії Русової, *«...ми можемо любити тільки те, що ми знаємо, і треба дати змогу дітям глибоко знати рідний край, його історію і культуру»*.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/
2. Костенко Д. Міжкультурна комунікація у сучасному світі. Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка: збірник наукових праць. - 2018. – № 30. - С.80-85.
3. Фасоля А. Мета, зміст, технологія уроку // Дивослово. – 2004. – №8 –с.19–26.
4. Шуляр В. Теоретико-методичні засади уроків літератури рідного краю URL: <https://ukrlit.net/article1/1944.html>

ВПЛИВ МОВНОГО КОМПОНЕНТУ ПРОЄКТУ «НАВЧАЄМОСЬ РАЗОМ» НА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАННЯ ТА ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ДЕРЖАВНОЇ

Унгурян Ірина Корнеліївна

Кандидат педагогічних наук

Комунальний заклад

«Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області»

Чернівці

Анотація. *Запропонована публікація аналізує важливість впровадження мовного компонента проєкту «Навчаємось разом» для підтримки педагогів в умовах змін, представляє вплив цього проєкту на підвищення якості навчання та викладання української мови як державної мови.*

Ключові слова. *Проєкт «Навчаємось разом», мовний компонент, українська мова як державна.*

Українська мова несе в собі багатий культурний спадок і виступає як один з основних факторів національної самосвідомості українців. Збереження та розвиток української мови мають велике значення для зміцнення державності та національної самосвідомості країни, особливо в умовах повномасштабного вторгнення росії на територію України. У цьому контексті проєкт «Навчаємось разом» виступає як інноваційна ініціатива, одним із напрямів діяльності якого є підвищення ефективності навчання та викладання української мови як державної.

Проєкт «Навчаємось разом» – це чотирирічна програма співпраці між Україною, Фінляндією та Європейським Союзом, яка розпочалася у 2018 році та фінансувалася Міністерством закордонних справ Фінляндії та Європейським Союзом. Він мав на меті в довгостроковій перспективі підвищення якості освіти в Україні, а також покращення сприйняття громадянами української системи освіти.

Особлива частина проєкту – це мовний компонент, який у період з 2019 до 2023 року функціонував у Чернівецькій та Закарпатській областях для підтримки викладання української мови як державної мови серед національних меншин, включаючи підтримку підготовки вчителів, заохочення двомовності і багатомовності та розробку навчальних матеріалів.

Діяльність мовного компоненту здійснювалася за трьома напрямками: підготовка педагогів, популяризація освіти та освітнє середовище.

Підтримка педагогів є невід’ємним аспектом впровадження реформи Нової української школи. У рамках діяльності мовного компоненту протягом чотирьох років було організовано та проведено ряд заходів, спрямованих на розвиток професійних компетентностей педагогів.

Літня академія (2019, 2020, 2021, 2022) з української мови як державної для методистів інститутів післядипломної педагогічної освіти та вчителів, які викладають українську мову в початковій школі у класах із навчанням румунською та угорською мовою в Закарпатській та Чернівецькій областях мала на меті підвищення педагогічної майстерності методистів і вчителів щодо застосування сучасних методик викладання української мови як державної для здобувачів освіти. Основні питання для розгляду стосувалися викладання української мови як державної, планування освітнього процесу української мови як державної, обговорення кращих практик та ефективних стратегій викладання української мови за методикою другої (нерідної), використання технологій для розвитку грамотності в класах української як державної мови, застосування ігор, музики та рухів під час уроків української мови, використання онлайн-інструментів у викладанні української мови як державної в початкових класах тощо. Для системності надання підтримки педагогам в умовах змін обговорення та представлення важливих питань продовжувались під час осінніх/зимових воркшопів (тренінгових занять).

Протягом 2019-2023 років тренінги для вчителів і методистів ІППО Закарпатської та Чернівецької областей пройшли 310 вчителів і 20 тренерів. З них 98% надзвичайно задоволені навчанням, а 68% усіх учителів української мови зі згаданих областей уже застосовують проєктні матеріали й методики в роботі.

Крім того, колективом упорядників Костюк М., Хворостяним І. та Унгурян І. було укладено посібник «Українська для всіх: як навчати тих, для кого українська мова не є рідною». Він містить теоретичний матеріал щодо засвоєння знань, умінь та навичок, формування переконань, удосконалення методів й організаційних форм навчання учнів закладів загальної середньої освіти з навчанням мовами національних меншин, а також практичні поради з реалізації нових державних стандартів освіти. [1]

Не менш ґрунтовною допомогою педагогам є розробка онлайн-курсів для вчителів «Викладання української мови в класах із навчанням мовами національних меншин» та «Українська для фізиків та ліриків», що створило для них можливість ознайомитися з новими методиками та удосконалити уже сформовані уміння та навички у дистанційному форматі. Варто зазначити, що зареєстрованими учасниками онлайн-курсів є педагоги з усієї України, а не лише з цільових областей. Так, тренінги для вчителів біології, математики, фізики й хімії щодо викладання українською мовою пройшли 1 613 учителів з України.

Для більш широкого розповсюдження позитивного досвіду підтримки вчителів біології, хімії, фізики та математики закладів освіти з викладанням мовами національних меншин громадською організацією «Український світ» та Інститутом післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області було розроблено Типову програму підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів освіти, що забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти, з навчанням мовами національних меншин «Викладання українською як державною мовою». Цільовою групою реалізації програми є учителі біології, хімії, фізики та математики закладів освіти, що забезпечують здобуття повної загальної середньої

освіти, з навчанням мовами національних меншин. Мета програми – розвиток професійної компетентності вчителів і вчительок, які викладають біологію, хімію, фізику та математику в закладах освіти з мовами навчання національних меншин; надання варіативних (комунікативних, методологічних тощо) інструментів задля ефективної організації освітнього процесу державною мовою. Реалізація програми допоможе вчителям і вчителькам ефективно адаптуватися до нових умов, розвивати мовну та мовленнєву компетентності, удосконалювати фахову майстерність, зокрема й через розвиток ефективної комунікації державною мовою. Зміст програми сприяє позитивному ставленню до культурного різноманіття та формує зацікавлення міжкультурним спілкуванням, усвідомленню ролі державної мови у формуванні майбутнього громадянина України.

Список використаних джерел

1. Українська для всіх: як навчити тих, для кого українська мова не є рідною / М. Костюк, І. Хворостяний, І. Унгурян. – Київ.: ТОВ «Видавництво «ЮСТОН»», 2021. – 248 с.

ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У КОНТЕКСТІ МОДЕЛІ БАГАТОМОВНОЇ ОСВІТИ

Фідкевич Олена Львівна

Кандидат філологічних наук

Провідний науковий співробітник

відділу навчання мов національних меншин

та зарубіжної літератури

Інститут педагогіки НАПН України

Київ

Анотація. *Запропоновано на розгляд важливу складову науково-методичного забезпечення впровадження моделі багатомовної освіти в закладах загальної середньої освіти та аргументація пропонованої моделі яка надає можливість навчання (або вивчення) різних за правовим та лінгводидактичним статусом мов на різних етапах освітнього процесу з урахуванням адитивного і субординативного підходів до визначення порядку та способів залучення їх до мовногорепертуару учнів/учениць.*

Ключові слова: *багатомовна компетентність, міжкультурна компетентність, культуровідповідність.*

Міжкультурна компетентність є складником багатомовної компетентності, яка формується у процесі реалізації моделі багатомовної освіти, розробленої співробітниками відділу навчання мов національних меншин та зарубіжної літератури Інституту педагогіки НАПН України [1].

Міжкультурна компетентність – це здатність особистості осмислювати, аналізувати й інтерпретувати факти різних культур, адекватно сприймати і розуміти представників своєї та іншої культури й толерантно взаємодіяти з ними. Міжкультурна компетентність забезпечує розширення культурного плюралізму та готовність особистості залучатися до культурних цінностей народу, мова якого

вивчається. Водночас міжкультурна компетентність передбачає усвідомлення учнем/ученицею належності до рідної культури, розуміння її унікальності, її цінності, яке формується на основі міжкультурного зіставлення.

Розвиток міжкультурної компетентності у процесі реалізації моделі багатомовної освіти має ґрунтуватися на засвоєнні комплексного знання про

мови як про системи мовних, культурних, соціальних норм і духовних цінностей, що зумовлені національною своєрідністю, ментальними установками різних народів та характеризуються наявністю як унікальних, специфічних особливостей, так і загальнолюдських, універсальних ознак, притаманних всім національним спільнотам.

Основними ознаками особистості, які визначає міжкультурна компетентність, є відкритість до пізнання іншої культури та сприйняття її особливостей; психологічне налаштування на взаємодію із представниками іншої культури; здатність долати соціальні, етнічні та культурні стереотипи; використовувати доцільні мовних засобів залежно від ситуації спілкування та дотримуватися етикетних норм у процесі міжкультурної комунікації.

Міжкультурна компетентність передбачає наявність культурно-специфічних знань, які є основою для ефективної взаємодії із представниками іншої культури, для запобігання непорозуміння із ними та корекції власної комунікативної поведінки в міжкультурній комунікації (когнітивний компонент); здатність використовувати ці знання у процесі міжкультурного спілкування (прагматичний); толерувати до іншої культури, проявляти емпатію до її представників; сприймати загальнолюдські цінності і свободи (рефлексивний); застосовувати у ситуаціях міжкультурних контактів стратегії, спрямовані на успішну взаємодію між представниками інших культур, пошук загальних культурних елементів та врахування культурних відмінностей у процесі спілкування; використання досвіду колишніх міжкультурних контактів (адаптивний).

З урахуванням цієї структури для міжкультурної компетентності учнів / учениць визначальними є вміння: знаходити спільне та відмінне в різних культурах; пояснювати особливості своєї культури, представляти її традиції; враховувати національно-культурні особливості учасників і умов спілкування; доцільно застосовувати засоби національного мовленнєвого етикету; протидіяти проявам національно-культурної, расової і гендерної дискримінації; долати міжкультурні конфліктні ситуації ненасильницькими методами.

У процесі формування міжкультурної компетентності важливо створювати умови не для запам'ятовування учнями культурних фактів, а для адекватного зіставлення подібних явищ у іншій культурі із власною. Завдання для учнів повинні бути наближеними до умов реального спілкування, тобто слід моделювати типові для учнів/учениць життєві ситуації, а також виконуватися в різних видах мовленнєвої діяльності.

Учителю необхідно організовувати освітній процес із урахуванням національно-культурних особливостей учнів; добирати навчальний матеріал, що характеризується культуровідповідністю й культурною цінністю. Перевага надається автентичним матеріалам, які є реальним продуктом мовленнєвої діяльності носіїв мови, що вивчається. Учитель має залучати цікавий навчальний матеріал щодо національної культури країни, мова якої вивчається (історії, географії, суспільно-державного устрою, особливостей побуту, традицій, звичаїв). Ця інформація має бути дотична до особистого досвіду учнів певної вікової групи, придатна для критичного та творчого осмислення дітьми, цікава для них.

Доцільними для формування міжкультурної компетентності є вправи на ідентифікацію і диференціацію культурних явищ, порівняння ментальних установок, ціннісних орієнтирів у мовах, які вивчаються, (лінгвокультурологічний аспект). Перевага у цій роботі надається опрацюванню цілісних автентичних текстів.

Особливу вагу мають комунікативні завдання, які сприяють адекватній комунікативній поведінці під час спілкування в умовах міжкультурної комунікації та здатності успішно користуватися стратегіями для досягнення її мети.

Зазначимо, що уміння в межах міжкультурної компетентності формуються не тільки на уроках мовних курсів, а й інших предметів, під час позаурочних заходів, присвячених традиціям різних культур, видатним представникам різних народів, тренінгів з питання толерантності в міжнаціональних стосунках, у міжнаціональних літніх таборах.

Отже, формування міжкультурної компетентності учнів / учениць в ході реалізації моделі багатомовної освіти має здійснюватись у в контексті діалогу культур, тобто у багатомовному навчальному середовищі, в якому відбувається постійна активна взаємодія із виучуваними мовами і культурами.

Список використаних джерел

1. Концепція моделі багатомовної освіти в закладах загальної середньої освіти з навчанням мов корінних народів і національних меншин з урахуванням завдань європейської інтеграції / О. Л. Фідкевич, В. В. Снегірьова, Н. В. Бакуліна; НАПН України, Ін-т педагогіки НАПН України. Відділ навчання мов нац. меншин та зарубіж. літ. Київ: Педагогічна думка, 2023. 44 с. URL: <https://undip.org.ua/library/kontseptsiiia-modeli-bahatomovnoi-osvity-v-zakladakh-zahalnoi-serednoi-osvity-z-navchanniam-mov-korinnykh-narodiv-i-natsionalnykh-menshyn-z-urakhuvanniam-zavdan-ievropeyskoi-intehratsii-ukrainy/>
2. Коваленко А., Глушок Л. Формування соціокультурної компетентності старшокласників в процесі вивчення іноземної мови. URL: <https://doi.org/10.32782/2617-3921.2023.23.243-254>
3. Голуб Н. Підходи до навчання української мови в основній школі. URL: <https://lib.iitta.gov.ua>

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ УЧНІВ/УЧЕНИЦЬ

Фонарюк Тетяна Іванівна

учитель української мови та літератури

Чернівецький ліцей № 6 ім. Олександра Доброго

Чернівецької міської ради

Анотація. У тезах розповідається про підвищення рівня міжкультурної комунікації учнів/учениць. В основі міжкультурної комунікації лежить загальний культурний рівень кожної людини. Високий рівень міжкультурної комунікації дає можливість ліцеїстам зустрічатись з представниками багатьох країн, встановлювати офіційні, ділові та партнерські контакти.

Ключові слова: культурний рівень; людське спілкування; розвиток особистості; цікавий співрозмовник; комунікативна компетенція; взаєморозуміння; мистецтво ввічливості.

Педагогічний колектив нашого ліцею систематично шукає способи підвищення рівня міжкультурної комунікації учнів/учениць. Які методи потрібно використати, щоб не тільки підготувати конкурентноспроможних випускників із знанням рідної (румунської), державної та іноземної мови, але й виховати культурних й освічених людей? Як допомогти кожному учневі/учениці стати цікавим співрозмовником, уміти висловлювати свої думки, отримувати велику насолоду від спілкування не лише із румуномовними чи україномовними особистостями, але й з носіями інших культур?

Автори публікацій, поданих у бібліографічному списку, дають цінну інформацію щодо підвищення рівня міжкультурної комунікації підростаючого покоління. Значне місце в цих роботах належить вивченню мов, які допомагають українській молоді безпосередньо ознайомитись з культурою, економічним і політичним станом, звичаями різних країн.

Володіння мовою відрізняє людину від інших живих істот. Приходячи у світ, кожен з нас потрапляє в мовне середовище, у ньому живе й розвивається. За допомогою мови ми пізнаємо навколишній світ, здобуваємо знання, набуваємо здатності оцінювати явища життя, формуємо свій світогляд, учимося планувати свої вчинки, аналізувати їх, передбачати можливі наслідки.

Україна є багатонаціональною державою і питання ефективної міжнаціональної взаємодії завжди були в центрі уваги. Вітчизняні науковці (К. Баханов, О. Гуренко, Л. Пуховська та ін.) глибоко досліджують різні аспекти цієї проблеми, зокрема, наголошують на необхідності реалізації в процесі виховання молоді в багатонаціональній державі принципу полікультурності, який відзначений як провідний у вихованні молоді в «Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності». Його реалізація означає, що в процесі громадянського виховання мають створюватись умови для формування особистості, вихованої в національній культурі і водночас відкритої іншим культурам, ідеям і цінностям. Тільки така особистість здатна зберегти національну ідентичність, оскільки глибоко усвідомлює національну культуру як невід'ємну складову світової культури [1, с. 108].

Чернівецька область славиться різноманіттям культур, які перебувають у взаємозв'язку і взаємодії. При цьому кожна культура має свою мовну систему, за допомогою якої носії спілкуються. Значення мови в культурі будь-якого народу неможливо переоцінити. Мова – це інструмент культури, який формує особистість людини, що саме через мову сприймає менталітет, традиції і звичаї народу.

Міжкультурна комунікація – це спілкування, що відбувається в умовах, які так відрізняються від культурно обумовлених традицій у комунікативній компетенції її учасників. Комунікативна компетенція визначається як використання знань символічних систем та правил їх функціонування, а також принципів комунікативної взаємодії, що використовуються під час спілкування.

Міжкультурна комунікація характеризується тим, що її учасники під час прямого контакту використовують спеціальні мовні варіанти та дискурсивні стратегії, що відрізняються від тих, якими вони користуються для спілкування всередині власної культури. Інколи міжкультурну комунікацію називають ще кроскультурною, оскільки вона описує явища перехресного, взаємного спілкування представників різних культур [3, с.56]. Таким чином, мова в міжкультурній комунікації стає вагомою рушійною силою і є ознакою національної ментальності. Кожна нація має свою родзинку в культурі, що передає її через мову.

Сутність культури міжнаціонального спілкування полягає в тому, що забезпечуючи збереження й розвиток накопичених окремими націями й переданих від покоління до покоління цінностей і традицій, вона сприяє реалізації повноцінного спілкування між представниками різних національностей на основі взаємозбагачення культур і створює умови для творчого, духовного розвитку особистості.

Доцільно виділити специфічні функції культури міжнаціонального спілкування, до яких ми відносимо: трансляційну – зберегти історичну пам'ять, критично переосмислити досвід попередніх поколінь і на цій основі виробити правильні критерії й соціальні орієнтири взаємин різних націй і народностей; нормативну – виробити норми й вимоги, що забезпечують соціальний тип поведінки у взаєминах представників різних національностей, відповідний до вимог сучасного етапу розвитку суспільства; комунікативну – формувати вміння й готовність устанавлювати контакти з особами інших національностей, повніше використовувати можливості міжнаціонального спілкування для розвитку й удосконалення особистості; сприяти формуванню толерантності у взаєминах із представниками різних культур, національностей.

В основі міжкультурної комунікації лежить загальний культурний рівень кожної людини. Учителі закладів освіти Буковини, де є класи з румунською

мовою навчання, не тільки систематично готують майбутніх випускників до складання державних іспитів та ЗНО (НМТ), але й постійно працюють над підвищенням духовного й культурного їх рівня. В епоху глобалізації стрімко зростає кількість інформації, але весь її колосальний потік не може замінити людського спілкування. Наша молода й незалежна держава не зможе досягти економічного зростання без високого культурного рівня членів суспільства.

Щоб бути цікавим співрозмовником, треба вчитися все своє життя, адже неможливо передбачити межі пізнання нового. Щоб підвищити рівень комунікативної компетенції, перш за все, потрібно багато читати (українською, румунською, іноземною мовою), адже книги – це джерело знань, духовний заповіт одного покоління іншим. Читаючи книги, ми вивчаємо історію своєї країни, всього людства. За допомогою отриманих знань з книг, власного досвіду, креативності, бажання досягати цілей ми створюємо майбутнє.

Молода людина повинна також цікавитись музикою, живописом, театром, виставками, щоб збагачувати себе духовно й морально. Мудрість у народі народжується зі слова. Сила слова безмежна, немає у світі зброї, яка була б сильнішою за слово.

Кожне слово має бути знаком поваги до співрозмовника. Велике значення в спілкуванні має взаєморозуміння. Досвідченому й цікавому співрозмовнику завжди притаманні такі якості, як небагатослівність, скромність, простота, щирість, правдивість. Компетентна людина ніколи не буде говорити багато, а буде намагатись сказати основне, адже справжня мудрість небагатослівна. Багато говорити й багато сказати – це не одне й те ж.

У розмові потрібно завжди вміти вислухати свого співрозмовника, не перебивати його і не поспішати відповідати. Природа дала людині два вуха й один язик, щоб вона менше говорила, а більше слухала.

У зв'язку з розвитком сучасних технологій, Інтернету міжкультурне спілкування набуває сьогодні великого значення. В епоху глобалізації на перший

план висувається проблема мирного співіснування представників різних культурних традицій.

Проведене дослідження підтвердило, що підвищення рівня міжкультурної комунікації відіграє провідну роль в епоху глобалізації. На долю наших педагогів випала велика місія: учити спілкуватися кількома мовами, які забезпечують безпосередній доступ до величезного духовного багатства всесвітньої культури. Високий рівень міжкультурної комунікації сприяє зближенню різних націй і народностей. А зближення народів – головне завдання людства.

Отже, оволодіння рідною (румунською), державною та іноземною мовами сприятиме мобільності молодого покоління в Європі і відповідатиме міжнародним уявленням щодо основних компетенцій сучасного учня/учениці. Міжкультурне спілкування є не тільки полілогом у сфері культури, туризму, мистецтва, побуту тощо, а ще й комунікацією на певному професійному рівні. Підвищивши мовну міжкультурну компетентність, ми підвищуємо і професійну компетентність. Саме тому вивчення мов у закладах загальної середньої освіти, де є класи з румунською мовою навчання, набуває культурологічного сенсу, оскільки майбутній фахівець нового типу, який володіє кількома мовами, має здійснювати професійну діяльність на міжнародному рівні, пристосовуватися до нового засобу спілкування, пізнавати іншу культуру та осмислювати власні етнокультурні першоджерела, швидко адаптуючись у полікультурному просторі та виявляючи толерантне ставлення до чужої мови та культури.

Список використаних джерел

1. Бойко А.М. Виховуємо громадянина і професіонала: теорія, досвід: монографія/А.М. Бойко, П.Г. Шемет. – Полтава: Полтава, 2003. – 404 с.
2. Єлізарова Г.В. Культура та навчання іноземним мовам. – СПб.: КАРО, 2005. – 352 с.

3. Манакін В.М. Мова і міжкультурна комунікація / В.М Манакін. – К.: ЦУЛ, 2012. — 288 с.

4. Стратегії міжкультурної комунікації в мовній освіті сучасного ВНЗ : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ (21 березня 2017 р.). – К.: КНЕУ, 2017. – 415 с.

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ ЯК ВАЖЛИВИЙ СКЛАДНИК УСПІШНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОЇ ОСОБИСТІСТІ

Цуркан Марія Валентинівна

Доктор педагогічних наук, доцент

Професор кафедри педагогіки, психології та теорії управління освітою
КЗ «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області»

Настенко Ольга Віталіївна

Кандидат філологічних наук,

учитель української мови та літератури Чернівецького ліцею №12 «Ювілейний»,
заступник директора з науково-методичної роботи

Анотація. *Компетентнісний підхід в освітньому процесі нової української школи є пріоритетним, адже сприяє формуванню життєво необхідних практичних навичок учнів, а в майбутньому – їх конкурентноспроможності; комунікативна компетентність – ключова серед інших компетентностей, оскільки забезпечує реалізацію мети спілкування та відповідно досягнення бажаних результатів у будь-якому виді діяльності.*

Ключові слова: *компетентність, комунікативна компетентність, компетентнісний підхід, нова українська школа, конкурентноспроможна особистість.*

Компетентнісний підхід у навчанні – основа реформування освітнього процесу, зорієнтованого на розвиток особистості учня, зокрема на його вміння самостійно навчатися та здобувати необхідні практичні знання, що сприятимуть виконанню різноманітних завдань і розв'язанню нових задач. Саме компетентнісний підхід забезпечить формування особистості, яка зможе в будь-якій життєвій ситуації обирати дієві та результативні стратегії і тактики, що

стануть гарантом правильного прийняття рішення та досягнення бажаного прогнозованого успіху.

У Законі України «Про освіту» зазначено, що «компетентність – це динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» [1].

Першою і, на нашу думку, пріоритетною в переліку десяти ключових компетентностей випускника сучасної української школи відповідно до Концепції Нової української школи (далі Концепція) [2] є «спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами», оскільки саме «вміння усно та письмово висловлювати й тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди (через слухання, говоріння, читання, письмо) і здатність реагувати мовними засобами на повний спектр соціальних і культурних явищ» [2, с. 11] – запорука успішної особистої реалізації й досягнення успіху в тій чи тій життєвій ситуації.

Трансформації, які відбуваються в сучасному суспільстві, глобалізаційні світові зміни зумовили визначення другої компетентності Концепції – «спілкування іноземними мовами» [2, с. 11], яка в свою чергу спрямована формування «уміння посередницької діяльності та міжкультурного спілкування» [2, с. 11] як визначального фактору конкурентноспроможності випускника НУШ, зокрема його можливості здобувати професійну освіту (вищу чи неповну вищу) не лише в українських освітніх закладах, а й світових, при чому це навчання часто відбувається паралельно в двох освітніх установах (в одній – стаціонарна форма навчання, в іншій – заочна) і відповідно двома мовами: українською та іноземною.

Отож зазначені вище компетентності («спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами» і «спілкування іноземними мовами») є складниками комунікативної компетентності загалом, яка передбачає не лише сукупність лінгвістичних знань, а й комплексне використання мови в процесі мовленнєвої діяльності. К. Пономарьова зауважує, що «комунікативна компетентність – це

характеристика особистості, яка охоплює сукупність знань, умінь, досвіду і особистісних якостей, що дає можливість успішно реалізувати мету спілкування і досягати взаєморозуміння між його учасниками» [4, с. 15].

О. Селіванова комунікативну компетентність тлумачить як здатність мобілізувати різноманітні знання мови, паравербальних засобів, ситуації, правил і норм спілкування, соціуму, культури для ефективного виконання певних комунікативних завдань у відповідних контекстах чи ситуаціях. Комунікативна компетентність передбачає володіння не лише знаннями, а й уміннями й навичками побудови інтенційно-стратегічної програми комунікації, дотримання її і контролю за нею у процесі спілкування; орієнтації на співрозмовника, передбачення його реакції; вибору мовних і паравербальних засобів комунікації і їхнього декодування; подолання комунікативних перешкод, усунення комунікативних шумів, виходу із комунікативного цейтноту тощо [6, с. 546].

Ми погоджуємося з думкою О. Кулик, яка трактує комунікативну компетентність «як складний багатоплановий процес устанавлення і розвитку контактів між людьми, породжуваний потребами спільної діяльності, і такий, що включає обмін інформацією, вироблення єдиної стратегії взаємодії, сприйняття і розуміння іншої людини, в якому спілкування є і метою, і засобом, і формою проведення такої діяльності» [3, с. 110].

Беручи до уваги вищезазначене вважаємо, що комунікативна компетентність – основа формування всіх інших компетентностей, означених у Концепції, адже опрацювання будь-якої інформації і в подальшому її аналіз чи синтез не можливі без практичних навичок усвідомленого комунікування.

Сьогодні важливим завданням кожного педагога, незалежно від навчального предмету, який він викладає, є розвиток комунікативних здібностей учнів через систематичне застосування ефективних «прийомів і методів збагачення мовлення учнів для висловлення ними думок, почуттів і ставлень» [5, с. 10], що сприятимуть

розвитку у школярів здатності «до взаєморозуміння, міжособистісної взаємодії засобами активної та пасивної комунікації [5, с. 11].

Отже, учителі Нової української школи, зокрема ті, які викладають українську мову та іноземні мови, повинні послідовно та цілеспрямовано працювати над формуванням особистості, яка зможе чітко, правильно і доречно обирати найбільш ефективні мовні засоби, що відповідатимуть умовам і вимогам спілкування, а також забезпечать швидку соціальну адаптацію мовця, його професійну самореалізацію та конкурентноспроможність у сучасному світі.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 25.09.2023).
2. Концепція «Нова українська школа». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 25.09.2023).
3. Кулик О. Комунікативна компетентність: підходи до визначення та роль у формуванні мовно-мовленнєвої особистості. Topical issues of education: Collective monograph. Pegasus Publishing, Lisbon, Portugal, 2018. P.148–162.
4. Пономарьова К. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови. Посібник. Київ, 2019. 131 с.
5. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text> (дата звернення: 25.09.2023).
6. Селіванова О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2011. 844 с.

ВИКОРИСТАННЯ ПРЕДМЕТНО-МОВНОГО ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ CLIL

Чернавських Ольга Геннадіївна

Викладач філологічних дисциплін

Дніпровський центр професійно-технічної освіти

Дніпро

Анотація: У сучасному суспільстві пріоритетними стають питання соціалізації сучасної людини в міжнаціональному та міжкультурному просторах, при цьому володіння іноземною мовою розглядається як один із інструментів розширення фахових знань і можливостей. У зв'язку з цим з'являються нові освітні технології навчання іноземних мов. Однією з таких технологій є предметно-мовне інтегроване навчання *Content and Language Integrated Learning (CLIL)*.

Ключові слова: *content* (зміст), *communication* (спілкування), *cognition* (розумові здібності), *culture* (культурологічні знання), соціокультурна компетенція, діяльнісний та комунікативний підходи.

CLIL розглядає вивчення іноземної мови як інструмента для вивчення інших предметів, таким чином формуючи у здобувачів освіти потребу в навчанні, що дозволяє їм переосмислити і розвинути свої здібності в комунікації, зокрема й рідною мовою. Найбільш поширеною є така дефініція: «CLIL – дидактична методика, яка дозволяє сформувати у здобувачів освіти лінгвістичні та комунікативні компетенції нерідною мовою в тому ж навчальному контексті, в якому в них відбувається формування і розвиток загальнонавчальних знань й умінь».

Сьогодні багато країн успішно використовують методику CLIL на практиці. Так, в Угорщині вже давно існують білінгвістичні школи, в яких навчальні дисципліни вивчаються іноземною мовою. Використання методики CLIL у

Болгарії здійснюється вже протягом 50 років і викликає значний інтерес у фахівців, які працюють у цій галузі. За цим методом у білінгвістичних школах викладаються такі предмети, як історія, географія, біологія, філософія; а для здійснення освітнього процесу використовуються англійська, німецька, французька, іспанська й інші мови. Ця методика використовується в навчальних закладах, що дозволяє підготувати не лише фахівців певних професійних галузей, а й тих фахівців, які володіють іноземними мовами.

Під час проєктування курсу навчання на основі цієї методики необхідно враховувати 4 «С» методики CLIL: content (зміст), communication (спілкування), cognition (розумові здібності), culture (культурологічні знання). Окрім того, при визначенні основних принципів CLIL виділяють п'ять аспектів: культурний, соціальний, мовний, предметний, навчальний, кожен із яких реалізується по-різному залежно від віку тих, хто навчається, соціально-лінгвістичного середовища і ступеня занурення в CLIL.

Використання цієї методики на практиці дозволило виділити її переваги, а також деякі проблеми її впровадження в освітній процес. Однією з головних переваг цієї методики є підвищення рівня мотивації до вивчення іноземної мови. Воно стає більш цілеспрямованим, оскільки мова використовується для вирішення конкретних комунікативних завдань. Потрапляючи в ситуацію спілкування іноземною мовою, здобувачі освіти нездатні продемонструвати свої знання в профільних напрямках, зокрема: будівництві, педагогіці, медицині, культурі, мистецтві без знань іноземної мови. Тобто вони не мають здатності до комунікації в професійному контексті.

Таким чином, уміння спілкуватись іноземною мовою в професійному аспекті стає пріоритетним. Крім того, здобувачі освіти мають можливість дізнатися або краще зрозуміти культуру мови, що вивчається, а це сприяє формуванню соціокультурної компетенції. Той, хто навчається, пропускає крізь себе значний обсяг лінгвістичного матеріалу, що є повноцінним зануренням у

природне мовне середовище. Необхідно зазначити, що робота з різних тем дозволяє вивчити специфічні терміни, певні мовні конструкції, що сприяє поповненню словникового запасу галузевою термінологією і подальшому вивченню, застосуванню отриманих знань та умінь.

Незважаючи на велику кількість переваг цієї методики, під час упровадження її в освітній процес можуть виникнути деякі проблеми, зокрема відсутність у викладачів іноземної мови достатнього багажу знань з певного предмета або недосконале володіння іноземною мовою викладачів-предметників. А отже, для реалізації подібних програм потрібні висококваліфіковані викладачі, здатні викладати як мінімум двома мовами.

Ускладнює застосування цієї методики й низький рівень володіння іноземною мовою здобувачами освіти, що призводить до психологічних проблем, пов'язаних із засвоєнням матеріалу іноземною мовою. Необхідно також зосередити увагу на проблемі розробки навчальних програм і підготовки матеріалу для опанування в межах самоосвіти. Треба й усвідомлювати той факт, що навчання за допомогою іноземної мови сприяє покращенню процесу засвоєння самого предмета.

У цьому випадку ставляться вимоги до викладача. Окрім досконалого володіння іноземною мовою, CLIL вимагає абсолютно нового підходу до проведення занять. Викладачам необхідно використовувати різноманітні форми подання матеріалу, організації роботи, зосереджувати особливу увагу на індивідуальній і творчій діяльності здобувачів освіти. Це означає, що вивчення основних предметів стане набагато цікавішим, ефективнішим, якщо відбуватиметься в межах діяльнісного та комунікативного підходів, властивих заняттям з іноземної мови. Таким чином, можна говорити про специфічні професійні компетенції викладачів CLIL.

Ще однією важливою проблемою є оцінювання здобувачів освіти. Що ми повинні оцінювати: лінгвістичні досягнення чи набуті знання з дисципліни? Якщо

і те, й інше, то яким чином це робити? Отже, незважаючи на всі вищезазначені труднощі, впровадження методики CLIL є функціональним підходом до викладання іноземної мови, який дозволить вирішувати значно більше освітніх завдань.

Список використаних джерел

1. Виселко А. До проблеми визначення поняття іншомовного занурення URL: http://ubgd.lviv.ua/konferenc/kon_ikt/Section6/Vyselko.pdf
2. Harrop E. Content and Language Integrated Learning (CLIL): Limitations and possibilities
URL: http://dspace.uah.es/dspace/bitstream/handle/10017/14641/Harrop_Content.pdf?sequence=1

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДИК І ТЕХНОЛОГІЙ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ ФІЛОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Чернавських Ольга Геннадіївна

Викладач філологічних дисциплін

Дніпровський центр професійно-технічної освіти

Дніпро

Анотація: *Під час викладання будь-якої дисципліни філологічного спрямування основною метою для викладача є формування у здобувачів освіти комунікативної компетентності, тобто навичок вільного володіння мовою на всіх рівнях – фонетичному, лексичному, граматичному, синтаксичному; а також умінь аналізувати літературно-художні твори. Для ефективного досягнення поставленої мети важливим є правильний добір методів і прийомів навчання.*

Ключові слова: *синкретизм, когнітивний компонент, психологічний компонент, емоційно-рецептивний компонент, інфографіка, скетчноутінг, інтелект-карти/карти мислення.*

Сучасна педагогіка пропонує широкий спектр навчальних засобів, серед яких важлива роль відводиться інтерактивним навчальним методикам. «Інтерактивний» – методика, що дозволяє побудувати освітній процес у формі взаємодії викладача і здобувача освіти, взаємодопомоги здобувачів освіти між собою; це навчання у спілкуванні, а спілкування, зокрема, дозволяє розширити комунікативну компетентність.

Для активізації засвоєння навчального матеріалу доцільним є використання **інтерактивних методик**. Опанування нових синкретичних форм, інтерактивних методів, прийомів навчання й виховання учасників освітньої сфери, впровадження інноваційних технологій на заняттях базується на кількох компонентах:

- 1) *когнітивному:* форми, методи і прийоми для розвитку сприйняття, мислення, пам'яті, уваги й уваги;

- 2) *психологічному*: форми, методи і прийоми взаємодії (контактність, легка й адаптивна комунікація з учнями, демократичний стиль, метою якого є поєднання поваги до особистості кожного учня з необхідною вимогливістю; здатність до роботи в колективі, дружня прихильність, товариська вигода);
- 3) *емоційно-рецептивному*: форми, методи і прийоми рефлексії та емпатії (специфіка почуттєво-емоційної сфери дитячого розвитку: розуміння, толерантність, терпимість, чуйність, здатність до співпереживання).

Когнітивний компонент може бути реалізований за допомогою:

- *методу ситуативного моделювання для опрацювання дискусійних питань*. Це дидактичні і стимулювальні ігри, які ілюструють акторські здібності. Здобувачі освіти перебувають в інших умовах, ніж у традиційному навчанні. Створюються ситуації – спрощений вигляд процесів, що відбуваються у справжніх сферах суспільного життя (розвиток сприйняття, уваги);
- *методу «одне слово» й евристичної бесіди*;
- *«смс»* – викладач пропонує у стислій формі подати інформацію згідно з темою чи надіслати умовне повідомлення додому про життя та навчання в Україні;
- *інтелектуальних операційних карток* (спосіб зображення процесу загального системного мислення за допомогою схем). Також розглядається як зручна техніка альтернативного запису. Картки пам'яті використовуються для створення, візуалізації, структуризації і класифікації ідей (покращення пам'яті, розвиток критичного й системного мислення, індивідуальності та творчого потенціалу).

Психологічний компонент може бути реалізований за допомогою:

- *методу колективно-групового навчання, публічного обговорення суперечливих питань, «мозкового штурму»* (спільне розв'язання проблем, організація навчання в малих групах, об'єднаних єдиною навчальною

метою). Малі групи створюються в тих випадках, коли завдання вимагає спільної, а не індивідуальної роботи. Передбачається фронтальна робота всього класу;

- *«інтерв'ю»* – викладач у цій ситуації є кореспондентом, здобувачі освіти висловлюють думки щодо теми інтерв'ювання (на більш пізніх етапах роль журналіста може виконувати здобувач освіти із найкращим у групі рівнем володіння мовою), при цьому відповідальність здобувача освіти зростає, якщо використовувати технічні пристрої тощо;
- *методу «прес»* (використовується, коли виникають проблемні запитання щодо виконання завдань). Кожен посідає певну позицію щодо обговорюваного матеріалу й аргументує її.

Емоційно-рецептивний компонент реалізується за допомогою:

- *методу мікрофона та «незакінченого речення»* (доцільно використовувати під час емпатійної взаємодії учнів між собою, висловлення думок по черзі, у швидкому темпі, але обґрунтовано);
- *методу рефлексії і спостереження* (використовується під час написання есе або завдання на певну тему). Метод сприяє розвитку розуміння, толерантності, небайдужості;
- *робота в малих групах і рольові ігри*. Такі методики використовуються як тренінгові для покращення мовленнєвої компетентності у професійній діяльності. Відбувається взаємне демонстрування концепцій, генерування ідей, пошук рішення.

Отже, інтерактивна методика складається з різноманітних прийомів і форм, однак при викладанні, наприклад, української мови здобувачам освіти-іноземцям можна використати лише окремі з них (при цьому варто враховувати рівень володіння мовою як особисто кожного, так і групи в цілому). Так, технології ігрового навчання можливо застосовувати під час вивчення родо-видових понять, опрацювання побутово-професійних ситуацій тощо.

Не менш важливого значення набувають **технології візуалізації**. Найбільш доцільними для використання в освітньому процесі під час викладання філологічних дисциплін є:

- 1) *інфографіка*, оскільки вона містить і візуальні елементи, й тексти, що їх пояснюють; забезпечує подання великого обсягу інформації та інформації, яку важко матеріалізувати, за допомогою візуальних елементів з метою її швидкого і ефективного сприйняття. Таким чином, відбувається інформування про будь-які проблеми, явища, проводиться аналогія з життям. Ця технологія візуалізації може використовуватися під час вивчення правил з української мови (наприклад, визначення лексичного значення слова + словникові статті для деталізації і пояснення тощо), під час аналізу літературно-художніх творів (характеристики образів, їх специфіки, взаємозв'язки й аналогії з моральними принципами і вчинками людей у реальному житті тощо).
- 2) *Скетчноутінг*, оскільки елементами є короткі тексти, супроводжувані графічними ілюстраціями (візуальними зображеннями), представленими у вигляді піктограм, символів, знаків. У скетчноутінзі вони виконують ряд функцій: естетичну, мотиваційну, функцію наочності. Однак найбільш важливою представляється їх пізнавальна функція, що обумовлена інформаційною насиченістю візуального образу.

У процесі *скетчноутінгу* мозок оперує вербальною і візуальною інформацією, при цьому включаються також практично всі органи чуття: зір, слух, дотик. У цьому є перевага, оскільки так інформація активніше сприймається і надійніше запам'ятовується. Доцільність використання обумовлена короткою і швидкою фіксацією ідей, обдумування деталей, а потім презентація їх візуально. Таку технологію можна застосовувати шляхом малювання (явища, події, поняття тощо);

під час конспектування теоретичного матеріалу (скорочення, перефразування, поділ інформації на частини, блоки та секції). Навички скетчноутінгу можна виробляти, нотуючи пісні, власні розмови, фільми, речі, які оточують.

Практику візуальних нотаток доречно використовувати на будь-яких заходах, де подається інформація теоретичного характеру, шляхом виокремлення головної думки із почутого, щоб фіксувати її в малюнках. А також розробляння ідей під час нотаток дає змогу створювати логічні зв'язки між підтемами, які вивчаються. Нотатки доволі компактні, тому візуалу до них легко повернутися, щоб повторити матеріал. Досить актуальним є використання цієї технології візуалізації на заняттях з української і зарубіжної літератур.

3) *Інтелект-карти/карти мислення.*

Карти пам'яті – спосіб зображення процесу загального системного мислення за допомогою схем. Також може розглядатися як зручна техніка альтернативного запису. Карти пам'яті використовуються для створення, візуалізації, структуризації і класифікації ідей, а також як засіб для навчання, організації, вирішення завдань, ухвалення рішень, при написанні статей.

Мета створення карт може бути різною: запам'ятовування складного матеріалу, передача інформації, прояснення для себе якогось питання. Їх можна використовувати у великій кількості різноманітних ситуацій: в професійній діяльності, у навчанні, для індивідуального планування тощо. Їх доцільно використовувати в навчально-виховній діяльності, оскільки можливості карт знань дозволяють: покращити пам'ять; нагадати факти, слова і образи; генерувати ідеї; надихнути на пошук рішення; продемонструвати концепції і діаграми; аналізувати результати або події; структурувати курсові роботи; організувати взаємодію між учнями у груповій роботі або рольових іграх.

Таким чином, сучасні навчальні інтерактивні методики та технології візуалізації дозволяють здобувачам освіти у взаємодії більш ефективно засвоювати матеріал, а викладачеві – урізноманітнити процес навчання.

Список використаних джерел

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології / І. М. Дичківська. – Київ: Академвидав, 2004.
2. Інтерактивні методи навчання: навч. посібник / (П. Шевчук, П. Фенрих). – Щецін: WSAP, 2005. – С. 7–23.
3. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: науково-методичний посібник / О. І. Пометун, А. В. Пироженко; ред. О. І. Пометун. – К.: А.С.К., 2004. – С. 8–24.

МОВНО-ЛІТЕРАТУРНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ
У КОНТЕКСТІ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

Шабат-Савка Світлана Тарасівна

Доктор філологічних наук, професор,

завідувач кафедри сучасної української мови,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,

Чернівці

Анотація: *У науковій розвідці представлено особливості реалізації мовно-літературної освітньої галузі з опертям на інноваційні технології навчання, що передбачають умови для ефективного набуття учнями комунікативної компетентності, кращого засвоєння нового матеріалу, формування всебічно розвиненої особистості з українськоцентричними переконаннями. Схарактеризовано низку новітніх методів навчання й окреслено особливості їхнього застосування в освітньому процесі.*

Ключові слова: *мовно-літературна галузь, комунікативна компетентність, інноваційні технології, сучасний урок, суб'єкти освітнього процесу.*

Поліпарадигмальний простір освіти України увиразнює важливість мовно-літературної освітньої галузі, спрямованої на всебічний розвиток компетентних мовців і читачів із гуманістичним світоглядом, із виразними українськоцентричними переконаннями й скерованої на формування в учнів однієї з найважливіших компетентностей – комунікативної. В умовах сьогодення надзвичайно актуальною виявляється проблема якісної організації мовно-літературної освіти школярів у контексті НУШ, у ракурсі педагогіки партнерства, в аспекті виокремлення національно-патріотичних світоглядних орієнтацій основних субстанцій освітнього процесу – учителя та учня. Володіння словом, знання всіх барв і таємниць рідної мови та літератури дає можливість учневі

представити себе як творчу особистість, як пересічного й толерантного мовця, який успішно демонструє свій комунікативний потенціал у різних сферах діяльності, уміє дискутувати, створювати тексти, моделювати висловлення, вияскравлюючи свою українськість – на нашу думку, пріоритетний і засадничий складник освітнього простору України XXI ст.

Мовно-літературну освітню галузь формують мовні та літературні компоненти. В умовах жорстокої російсько-української війни ми переконуємося в тому, наскільки важливими є ці компоненти, зокрема мовний. Отож сформувати тверде переконання учнів у тому, що українська мова – це не тільки навчальний предмет і засіб опанування інших дисциплін, а маркер української ідентичності, мова історії, мова народу, який в XXI ст. перебуває в пекельній війні й обороняє свою територіальну цілісність і незалежність, – одне з присутніх завдань мовно-літературної освітньої галузі. У такому процесі активізується роль учителя як організатора освітнього процесу, як автора сучасного уроку – уроку, спрямованого на те, аби прищепити дітям любов до рідного слова, збагатити їхню лексику, сформувати знання з морфології та синтаксису, навчити стилістично правильно будувати усне й писемне мовлення, здійснювати процес комунікації в толерантній і ввічливій тональності.

Держстандарт передбачає формування базових знань з мовно-літературної галузі за такими напрямками: інформація; комунікація; текст; літературний твір; мовні засоби. Моделювання процесу навчання в такому разі зумовлює використання сучасних особистісно орієнтованих технологій, спроектованих не лише на здобуття знань учнів з української мови та літератури, а й на розвиток умінь творчого і самостійного розв'язання завдань практичного характеру, аналізу дискусійних та актуальних питань української філології. Отож бачимо нагальну потребу в оновленні змісту мовної освіти, у визначенні нових підходів до організації освітнього процесу. Реалізація цього завдання можлива за умови впровадження інноваційних технологій, які, на думку вітчизняних учених, «самі

не народжуються, вони виникають як результат наукових пошуків, спроб, досліджень, передового педагогічного досвіду та експериментів» [1, с. 8].

У контексті реалізації мовно-літературної освітньої галузі репрезентуємо низку інноваційних технологій, що вможливають ефективне використання особистісного потенціалу кожного учня, планування та успішне досягнення результатів навчання, проведення сучасних уроків з огляду на новітні методики, форми й підходи в педагогіці. Передусім це **технології інтерактивного навчання** – яскраві й динамічні форми освітньої інтеракції, які передбачають моделювання життєвих ситуацій, конструювання діалогічних форм мовленнєвої діяльності, проведення соціально-рольових ігор, опрацювання дискусійних питань в аспекті колективно-групового та ситуативного навчання, що загалом сприяє створенню комфортних умов на уроці, вивищує учня, увиразнює його кмітливість і наполегливість у формуванні комунікативної компетентності.

У межах цієї технології представлено широкий діапазон уже сформованих, затребуваних учительською спільнотою методів, методик та прийомів (*мозковий штурм*, що його використовують для розв'язання конкретної лінгвістичної чи літературознавчої проблеми; *метод конструювання*, що передбачає вміння учня будувати усні та писемні діалоги за основними моделями (запитання – відповідь, запитання – зустрічне запитання, запитання – перепит, наказ – відповідь, співчуття – вдячність та ін.), за сюжетними малюнками, за фільмами, за змістом прослуханого, за ілюстраціями з альбомів; створення власних текстів різної складності; вивчення індивідуально-авторського стилю, мовних засобів та соціокультурного простору життя письменника; *метод «Мікрофон»*, який демонструє активність учня, швидке реагування на запитання вчителя під час закріплення матеріалу; діалогічно-інтерактивні прийоми на зразок *лінгвістичної дуелі, інтерактивної розминки, мистецтва красномовства, ток-шоу*, що активізують увагу учнів, репрезентують їхні інтелектуальні та творчі здібності, засвідчують уміння активно користуватися лексикою української мови, правильно

будувати висловлення, коректно ставити запитання, уміння виступати перед аудиторією.

У ракурсі технологій інтерактивного навчання можна вести мову про нестандартні уроки інтегрованого виміру, уроки довільної структури і змістового спрямування, що дають змогу вчителю урізноманітнювати форми й методи роботи, уникати шаблонності, урахувувати індивідуальні особливості кожного учня, створювати атмосферу успіху й доброзичливості, загалом дружніх стосунків у системі «учитель – учень», «учень – учень».

З-поміж ефективних підходів у формуванні комунікативної компетентності вирізняються **проектні технології**, представлені в дослідницько-пошукових, творчих та інформаційних проєктах і спрямовані на створення практики особистісно зорієнтованого, індивідуального навчання, на засвоєння учнями навиків роботи з першоджерелами, з текстами різної складності та стилістики. Тему проєкту обирає учень, проте вчитель може запропонувати цікаві наукові розвідки, присвячені вивченню письменницького мовостилю; докладному студіюванню тих або тих правописних питань; дослідженню репресованих письменників, тотальному мововбивству та репресіям українських науковців в 30-х рр. ХХ ст. Проєкти (індивідуальні чи групові) орієнтують учня на пошукову і творчу діяльність.

Технології проблемного навчання розглядають у контексті розвивальної освіти, що детермінує широке застосування прийомів дослідницької діяльності учнів, активне залучення їх до наукового пошуку. З огляду на це, ефективними будуть уроки, що мотивують навчально-наукову активність, а саме: урок-дослідження, урок-пошук, урок-семінар тощо. Формуючи проблемні питання, учитель стимулює діяльність учня, спонукає до активного пошуку відповіді, наприклад: Чому *полум'я* – це іменник 2 відміни, а *плем'я* – 4? Як правильно – *Лондона* чи *Лондону*, а може, обидва варіанти релевантні? Слово *що* – завжди сполучник?

У процесі обговорення проблемних питань ефективністю вирізняється *метод «ПРЕС»*, за допомогою якого учитель навчає учнів чітко висловлювати думку щодо дискусійних питань, аргументовано відповідати на запитання фразами на зразок: «Я вважаю...», «Тому що...», «Отже...». Цікавими в ракурсі технологій проблемного навчання вважаємо *метод «Займи позицію»*, що дає змогу учневі продемонструвати різні погляди щодо певної проблеми й висловити своє бачення; *метод дискусії*, який передбачає широке публічне обговорення якогось проблемного питання, *метод кейсів*, суть якого полягає у створенні конкретних кейсів (тек) різних ситуацій, подій, історій відомих лінгвістів чи літературознавців для розв'язання конкретного філологічного завдання, для вираження певної наукової проблематики. Саме в цьому аспекті, особливо для мовно-літературної галузі, важливо досліджувати репресованих письменників, відомих українських мовознавців, наукова спадщина яких була заборонена (О. Синявського, С. Смеречинського, А. Кримського та ін.), що вияскравлює присутню роль цього методу в національно-патріотичному вихованні молоді еліти України.

До інноваційного філологічного інструментарію належить **музейно-педагогічна технологія** – чітко спланована спільна проєктна діяльність усіх суб'єктів навчально-виховного процесу в музейному середовищі, що впливає на формування всебічно розвиненої особистості, плекання її українськоцентричних цінностей. Цікавими й ефективними в межах музейної педагогіки будуть різноманітні види й форми навчальних занять: музейний квест; пресконференція; екскурсія-лекція; тематична вікторина; інтерв'ю в музеї; епістолярій відомої постаті; створення лепбуків та ін. Особливо актуальною та ефективною ця технологія виявляється в процесі вивчення літератури рідного краю (на Буковині йдеться про творчість Ю. Федьковича, О. Кобилянської, Є. Ярошинської), у можливості погортати листування письменників, створити їхній мовний портрет, розробити сценарій про життєве кредо майстрів красного письменства.

Мовно-літературна освітня галузь відкриває великі можливості застосування **медіатехнологій** на уроках української мови та літератури, стратегічна мета якої детермінує формування в суспільстві високої медіакультури, підготовку учнівської молоді до безпечної взаємодії із сучасними засобами масової інформації. Йдеться і про традиційні друковані видання, радіо, кіно, телебачення, і про новітні можливості застосування інтернету, соціальних мереж, мобільного зв'язку, комп'ютерів. Здатність учня сприймати, створювати й аналізувати медіапродукцію, розуміти соціокультурний і політичний контексти функціонування медіа й чинити спротив фейкам і маніпуляціям – означає бути медіаграмотним. Безперечно, у цих складних процесах роль учителя визначальна, бо саме вчитель може запропонувати, з одного боку, пізнавальні завдання, які передбачають критичне осмислення, аналіз та оцінку інформації, поданої в медійному просторі (учні висловлюють свої думки про той або той медіатекст, вчать визначати його лінгвопрагматичні параметри, головну ідею та мету); з іншого – творчі завдання, що спонукають учнів до створення власних медіатекстів, відеороликів рекламно-презентаційного зразка (колажі, буклети, комікси, фото, стінгазети, скрапбуки).

Мультимедійні інформаційно-комп'ютерні технології допомагають покращити якість знань учнів, підвищити ефективність освітнього процесу, сприяють розвитку дослідницьких, аналітичних і творчих здібностей школярів. З використанням комп'ютера чи проєктора сучасні уроки української мови та літератури цікавіші та яскравіші, вони сприяють диференціації та індивідуалізації навчання, активізації діяльності вчителя та учня (урок-екскурсія, урок-конференція, урок-презентація). Їх не порівняти зі шкільною дошкою, адже з оперттям на мультимедійний супровід учитель має можливість комбінувати на одному уроці велику кількість цікавих завдань, увиразнюючи міжпредметні зв'язки, урізноманітнювати форми навчання, збагачувати заняття додатковим матеріалом, використовувати електронні підручники, прослуховувати літературно

довершене читання художніх текстів відомими артистами, працювати безпосередньо з уривками фільмів, працювати з онлайн-тестами.

Застосування в процесі навчання **ігрових технологій** передбачає засвоєння навчального матеріалу у форматі гри, за допомогою якої виробляються навички ведення усного діалогу, вміння працювати самостійно й активно [2]. Досвід учителів-практиків доводить ефективність рольових ігор на уроках з розвитку зв'язного мовлення, у процесі вивчення стилів мовлення, засвоєння орфоепічних, орфографічних та граматичних норм української літературної мови, на факультативних заняттях, у позакласній роботі. Широкий спектр ігор («Найрозумніший», «Ти – редактор», «Спіймай помилку», «Мозаїка», «Хто швидше», «Брейн-ринг», «Що? Де? Коли?», лінгвістичні загадки, кросворди, ребуси та ін.) можна використовувати на різних етапах уроку, в такому разі створюючи умови для реалізації креативного потенціалу учнів.

З огляду на мультимедійні технології одну з важливих функцій виконують і комп'ютерні ігри (ігри-квести, ігри-забави, ігри-конкурси), які мають розвивальний характер і спрямовані на формування уваги та розумових здібностей учнів (лото, пазли, ігри-головоломки, лабіринти), а також і навчально-пізнавальний вектор, скерований на розширення знань учнів, засвоєння різнопланових мовно-літературних понять.

Отже, у контексті мовно-літературної освітньої галузі інноваційні технології навчання, які за своєю суттю спрямовані на організацію успішного освітнього середовища, створюють умови для кращого засвоєння нового матеріалу, для виявлення пізнавально-творчої діяльності учнів, ефективно впливають на формування комунікативної компетентності та всебічно розвиненої особистості з національно-патріотичними пріоритетами, з високою любов'ю до всього рідного, до українського, адже саме такої молоді потребує Україна XXI ст.

Список використаних джерел

1. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. К. : А.С.К., 2004. 192 с.
2. Федоренко В. Л. Енциклопедія інтелектуальних ігор на уроках української мови. Х. : Основа, 2008. 424 с.

**УГОРЦІ ТА КРИМСЬКІ ТАТАРИ В УКРАЇНІ:
МОВНА ПОВЕДІНКА ТА МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЗА УМОВ ВІЙНИ**

Шумицька Галина Василівна

Доктор філологічних наук, доцент

Професор кафедри соціології та соціальної роботи,

координатор НДЦ соціології мови

Ужгородський національний університет

Кісс Надія Степанівна

Кандидат філологічних наук

Науковий співробітник

Гіссенський університет імені Юстуса Лібіха

Гечко Руслана Михайлівна

Студентка спеціальності «соціологія»

НУ «Львівська політехніка»

***Анотація:** З точки зору державного інтересу в Україні гостро стоїть питання збереження угорської громади Закарпаття з огляду на її депопуляцію. Українська держава приділяє також особливу увагу кримськотатарській мові як такій, що перебуває під загрозою зникнення.*

***Ключові слова:** національні меншини, міграційні процеси, мовна біографія, глибинне інтерв'ю.*

Говорячи про міграційні процеси в Україні в умовах війни, можна покликатися на різні джерела статистичних даних, які, однак, не є достатньо точними, оскільки ситуація постійно змінюється. У будь-якому разі експерти констатують найбільшу хвилю біженців після Другої світової війни. Дослідницька компанія Gradus Research, що проаналізувала динаміку міграційних настроїв українців від перших днів повномасштабного вторгнення, оперує такими

цифрами: «Війна Росії проти України докорінно або сильно змінила життя переважної більшості населення – це декларують 82% опитаних. І хоча 61% українців залишилися на своєму постійному місці проживання, інші були змушені переїхати до безпечніших місць. З них 82% мігрували в межах області чи України, тоді як 18% переїхали за кордон. Переважна більшість мігрантів – мешканці східних областей» [Кожен третій українець 2023].

«Демографічна криза в Україні була і до початку війни. Війна дуже сильно поглиблює всі ці процеси. По-перше, шалене сальдо міграції — мінус 8 мільйонів. І ми не знаємо, скільки людей повернеться. Це сальдо складається з двох частин: ті, хто виїхали в Європу і ті, кого вивезла Росія», — розмірковує Олександр Гладун, заступник директора Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. Птухи [Прищеп, Матвіїшина 2023]. Йдеться про майже 2,9 мільйона українців, які, за оцінками Верховного комісара ООН у справах біженців, перебувають в росії, та приблизно 5 млн зареєстровані у країнах Європи.

Зрозуміло, що й представники національних меншин, які проживають на території України, також страждають від воєнної ситуації. З початком повномасштабного вторгнення росії на територію України зросла міграція угорців із Закарпатської області, спричинена воєнною економічною ситуацією. Переважно трудова міграція етнічних угорців на Закарпатті була високою і до війни, але з її початком посилилася.

Згідно з переписом 2001 р., на той момент в Україні, насамперед у Закарпатській області, компактно проживало понад 150 тисяч етнічних угорців. У масштабах країни це становило 0,3 % населення, у масштабах області – 12 %.

Згідно з неофіційними, проте найбільш репрезентативними дослідженнями, які були проведені угорськими академічними інституціями Закарпаття та академії наук Угорщини, станом на 2017 р. на Закарпатті було 125 тисяч етнічних угорців та 6 тисяч угорськомовних ромів, які ідентифікують себе також угорцями.

Після повномасштабного вторгнення лідери угорської громади називають різні приблизні цифри, але йдеться про менше ніж 100 тисяч. Для порівняння: у Словаччині проживає 422 тисячі угорців з 5,5 млн населення країни. У Румунії – трохи більше 1 млн угорців з 19 млн населення країни (дані за 2021р.). Тож в Україні зараз з точки зору державного інтересу гостро стоїть питання збереження угорської громади Закарпаття з огляду на її депопуляцію.

Щодо міграції кримських татар, вона також зросла, особливо з Кримського півострова до Європи та Туреччини. Це викликано страхом перед політичними переслідуваннями, а також мобілізацією з боку рф. Побоюючись призову до російської армії, багато молодих кримськотатарських чоловіків разом із сім'ями виїхали з півострова. Для кримських татар вимушена міграція є особливо травматичним досвідом через пам'ять про депортацію під час Другої світової війни та зв'язок з Кримом як своєю батьківщиною.

Такі висновки впливають, зокрема, з аналізу мовних біографій, укладених упродовж 2021—2023 рр. у рамках міжнародного наукового проекту «Дебати щодо мовного розмаїття – мовний менеджмент мов меншин в пострадянській Україні»: угорці, кримські татари та представники інших національних спільнот стали об'єктом дослідження, проведеного методом автобіографічного наративу. При цьому зауважмо, що ці соціолінгвістичні опитування стали продовженням проведених 2018 р. на території Закарпатської області, результати яких викладені у докторській дисертації Галини Шумицької «Мовна ситуація на Закарпатті у 1991-2020 роках: Регіональний вимір мовної політики» [Шумицька, 2021]. Матеріал дослідження, який базується на численних архівних документах, показує, що питання угорської національної спільноти у пріоритеті в Україні з перших днів незалежності.

Аналіз зібраного й опрацьованого матеріалу в рамках проекту дає підстави для таких проміжкових висновків щодо мовної поведінки етнічних угорців на Закарпатті: люди старшого покоління, які навчалися ще в умовах перебування

України у складі СРСП, знають, крім рідної (угорської), російську та інші мови, серед яких і українська; люди ж молодшого віку, які вже навчалися в умовах незалежної України, знають рідну (угорську) та українську, а також інші мови. При цьому особи, які народилися у місті, володіють більшою кількістю мов, а та, яка має чи мала статус офіційної, на вищому рівні, ніж інші мови. Люди, які працюють у державному секторі, офіційну мову знають краще, ніж ті, які працюють у приватному секторі. Для усіх них важливо знати рідну та офіційну й мати належні умови для їх вивчення. Особливий акцент робиться на важливості збереження рідної мови, а також на соціально-економічному чиннику, який часто є визначальним при обґрунтуванні необхідності вивчення офіційної мови.

Закарпаття опинилося в епіцентрі мовнополітичних дискусій на вітчизняному та міжнародному рівнях з вересня 2017 р. після ухвалення в Україні нового Закону «Про освіту», який передбачає поступове збільшення кількості навчальних предметів, що вивчаються державною мовою. Цей перехід мав розпочатися 1 вересня 2023 р., проте Президент України Володимир Зеленський підписав закон (№ 9332), відповідно до якого термін переходу переноситься на один рік, до 1 вересня 2024 р., у зв'язку зі збройною агресією РФ, через яку у системі освіти виникло питання реалізації прав осіб, які належать до національних меншин України, мови яких є офіційними мовами Європейського Союзу. Відповідно, ті здобувачі освіти, які розпочали навчання до 1 вересня 2018 р. мовою відповідної національної меншини, продовжують здобувати загальну середню освіту згідно з правилами, які були до набрання чинності нового освітнього закону.

З 2017 р. і дотепер Будапешт говорить про блокування інтеграції України до ЄС та НАТО, доки не вирішиться саме освітнє питання угорської громади Закарпаття. Хоч цілком очевидно, що закону про освіту не є достатньо, аби забезпечити якісну інтеграцію угорців в контексті розбудови політичної нації. Крім того, активні учасники суспільних дискусій мають змогу пересвідчитися, що

їхня думка в Україні почута, побажання взяті до уваги. Про це свідчить Наказ МОНУ «Про реалізацію інноваційного освітнього проєкту за темою «Європейська інтегрована модель школи з угорською мовою навчання» на базі закладів загальної середньої освіти Закарпатської області на жовтень 2021 – листопад 2026 роки» (№ 1033 від 29.09.2021 р.). Проєкт має за мету створення ефективної інтегрованої моделі навчання, комфортної для здобувачів освіти, з метою забезпечення її якості для представників угорської національної меншини у процесі реформування української школи. Зазначений документ актуалізує, з одного боку, завдання підтримки української мови як державної, формування громадянської ідентичності здобувачів освіти, з іншого – завдання розвитку угорської мови та збереження етнокультурної самобутності угорців в Україні, посилення інтеграційних зв'язків з Європою.

Українська держава приділяє також особливу увагу кримськотатарській мові як такій, що перебуває під загрозою зникнення. Для цього є й політичні причини – сприяння розвитку кримськотатарської мови та культури є одним із важливих кроків на шляху деокупації Кримського півострова. Про це чітко йдеться у сфері законодавства про національні меншини. Зокрема, Закон України «Про корінні народи» [Закон про корінні народи 2021], приділяє особливу увагу кримським татарам поряд із кримчаками та караїмами, передбачаючи створення представницьких органів корінних народів та їхнє фінансування із держбюджету України. Також закон гарантує правовий захист від будь-яких дій, «направлених на позбавлення ознак етнічної приналежності та цілісності як самобутніх народів, позбавлення культурних цінностей; виселення або примусове переміщення з місць компактного проживання в будь-якій формі; примусову асиміляцію або примусову інтеграцію в будь-якій формі; заохочення або розпалювання расової, етнічної чи релігійної ненависті, направленої проти них» [Закон про корінні народи. Нащо він Україні? 2021]. Наразі Закон має більше політичний, символічний та декларативний характер, оскільки намагається врегулювати ситуацію на

Кримському півострові, який все ще окупований російською армією. Проте після звільнення території можна очікувати, що закон набуде більше юридичної сили та значення.

Україна також розробила і прийняла Стратегію розвитку кримськотатарської мови на 2022—2032 рр. У документі визначено фактори небезпеки (політика Російської Федерації на тимчасово окупованих територіях, зокрема загроза права на освіту рідною мовою) та пояснено стратегічні цілі, до яких передусім віднесено підвищення рівня володіння кримськотатарською мовою серед кримськотатарського населення, інституціоналізація та підвищення престижу кримськотатарської мови, формування цілісного культурно-інформаційного простору кримськотатарської мови.

На початку 2023 р. була створена Національна комісія зі стандартизації кримськотатарської мови, співголовами якої, відповідно до положення, стали Віце-прем'єр-міністр України - Міністр з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, Постійний Представник Президента України в Автономній Республіці Крим (за згодою) та Голова Меджлісу кримськотатарського народу (за згодою) [Положення 2023]. Одним із основних завдань Комісії є сприяння у забезпеченні координації дій органів виконавчої влади у сфері відновлення, збереження і розвитку кримськотатарської мови, розширення сфери її застосування, реалізації мовних прав носіїв кримськотатарської мови, підвищення престижу мови корінного народу як засобу спілкування. Український інститут, що має за мету зміцнення міжнародної і внутрішньої суб'єктності України засобами культурної дипломатії, також включив кримськотатарську мову до своєї дослідницької програми «Українські та кримськотатарські студії за кордоном». На університетському рівні курси кримськотатарської мови створені в Українському католицькому університеті у Львові, одному з провідних закладів освіти країни. Таким чином, кримськотатарська культура отримує важливе символічне визнання.

Окрім інституційної підтримки зверху вниз, існують і висхідні рухи, які представляють суспільний інтерес до розвитку та просування кримськотатарської мови. Наприклад, український стартап Respeecher розпочав кампанію зі збору аудіофайлів з голосами кримських татар: ідея полягає в тому, щоб навчити штучний інтелект розпізнавати кримськотатарську мову. Така ініціатива має не лише символічне, а й прагматичне значення: вона сприяє підвищенню ролі кримськотатарської мови та розвитку її потенціалу в сучасному світі технологій. Інший приклад – літературний конкурс «Кримський інжир» / "Qırım incirı", покликаний сприяти розвитку та поширенню кримськотатарської мови й літератури, актуалізувати тему Криму та кримських татар в українській літературі, сприяти появі взаємних перекладів для глибшого взаємного пізнання двох культур – української та кримськотатарської. Алім Алієв, засновник конкурсу-фестивалю наголошує: «Кримський інжир» створив і продовжує створювати кримську літературну інфраструктуру, яка вибудовує спільний інтелектуальний простір з півостровом і його корінними мешканцями, руйнуючи таким чином штучні кордони».

Важливо також згадати роман Анастасії Левкової «За Перекопом є земля», який став бестселером і був номером один з продажів на книжкових фестивалях. На сторінках книги читач зустрічається з кримськими татарами, караїмами, українцями, росіянами, німцями, євреями, греками, вірменами Криму, подорожуватиме з 1990-х – до окупації півострова росією у 2014 році, ознайомиться екскурсами в давню історію Криму. Наведені факти свідчать про інтерес українського суспільства до Криму загалом і до кримських татар зокрема.

Список використаних джерел

1. Закон про корінні народи. Нащо він Україні? / *Центр громадського моніторингу та контролю*. – 2021. – URL:

<https://naglyad.org/uk/2021/07/26/zakon-pro-korinni-narodi-nashho-vin-ukrayini/>

2. Закон України «Про корінні народи України». 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1616-20#Text>
3. Кожен третій українець став мігрантом за 11 місяців війни, – дослідження Gradus Research / *LB.ua*. – 2023. URL: https://lb.ua/society/2023/02/02/544550_kozhen_tretyy_ukrainets_stav.html
4. Положення про Національну комісію з питань кримськотатарської мови. 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/19-2023-%D0%BF#Text>
5. Прищепя Я., Матвіїшина Г. Як через війну скоротилося населення України та що з цим робити / *Суспільне. Новини*. – 2023. URL: <https://suspilne.media/354672-ak-cerez-vijnu-skorotilos-naselenna-ukraini-ta-so-z-cim-robiti-rozpovidae-ekspert/>
6. Стратегія розвитку кримськотатарської мови на 2022—2032 рр. 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/224-2022-%D1%80#Text>
7. Шумицька Г. Мовна ситуація на Закарпатті в 1991—2020 роках: регіональний вимір мовної політики. 2021. URL: https://iul-nasu.org.ua/wp-content/uploads/2021/02/aref_shumytska.pdf

STEM–ОСВІТА І ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

Щербань Марія Миколаївна

Учитель української мови і літератури

Херсонська спеціалізована школа I-III ступенів № 52

з поглибленим вивченням української мови

Анотація. У тезах розкрито важливі аспекти щодо впровадження елементів сучасних інструментів візуалізації й STEM-освіти на уроках української мови і літератури. Розширено інформаційне поле щодо кращого осягнення методики впровадження сучасних інструментів візуалізації й STEM-освіти через інноваційні методи, засоби та форми організації навчального процесу. Продуктивним є зауваження про те, що правильне впровадження цієї інновації забезпечить якісну реалізацію якісної навчальної програми з української мови і літератури у Новій українській школі та стане вагомим чинником у формуванні конкурентноспроможного креативного випускника школи.

Ключові слова: STEM-освіта, STEAM, STREAT, інновація, візуалізація навчального матеріалу, мова, література, проектнодослідницька діяльність, Нова українська школа.

«STEM-освіта – це низка чи послідовність курсів або програм навчання, яка готує учнів до успішного працевлаштування, до освіти після школи або для того й іншого, вимагає різних і більш технічно складних навичок, зокрема із застосуванням математичних знань і наукових понять» [3].

Чи можна поєднати STEM із гуманітарними дисциплінами? Так! Навіть якщо здається, що українська мова безмежно далека від фізики, а література ніяк не поєднується з хімією,- це неправда. Насправді, інтегрувати та поєднувати можна будь-які предмети, головне – дійсно хотіти цього!

Головна мета освіти – підготувати дітей до реального життя. І взаємозв’язок навчальних дисциплін, звісно, сприяє цьому якнайкраще. І українська мова і література - не виняток! Це неймовірно важливі предмети, тому варто знайти дієві способи інтеграції з природничими науками. STEAM допоможе у цьому!

Це питання у природничо-математичному та загально педагогічному ракурсі досліджено багатьма науковцями: Сліпухіна І. А. (сучасний фізичний експеримент у дидактиці STEM орієнтованого навчання, цифровий вимірювальний комплекс як формувальний чинник STEM-орієнтованого освітнього середовища), Барна О. В. (шляхи та методи впровадження STEM-освіти у навчально-виховний процес), Гончарова Н. О. (використання ігрових технологій у STEM-освіті), Васильєва Д. В. (реалізація STEM-підходів на уроках математики), Бутурліна О. В. (мотиваційна та технологічна готовність учасників навчально-виховного процесу до впровадження STEM-освіти), Бережна Т. Л. (STEM-освіта як елемент професійної компетенції вчителя), Горбенко С. Л. (STEM-освіта і обдарована молодь), Стеценко І. (STEM-освіта для дошкільників) та ін.

Водночас саме впровадження елементів STEAM- чи STREAM- освіти на уроках української мови і літератури, об’єктом окремого системного розгляду ще не були. Це й визначає важливість даної теми. Якраз зараз, щоб остаточно не загубитися у вирі інновацій та інтеграцій, нам філологам, варто не стояти осторонь, а почати на своїх уроках упроваджувати елементи STEM (чи різновидів STEAM- чи STREAM-) освіти. Формула успіху STEM-освіти гуманітаріїв – актуальність та важливість.

Як інтегрувати українську мову та літературу зі STEAM?

S (наука) – згадки будь-якої галузі науки у творах.

T (технології) – використання онлайн-платформ на уроках.

E (інженерія) – створення декорацій, композицій на сцені.

A (мистецтво) – будь-яка тематична поробка.

М (математика) – вправи з математичними прикладами, де за відповіддю зашифровані літери.

«STEM-освіта – це низка чи послідовність курсів або програм навчання, яка готує учнів до успішного працевлаштування, до освіти після школи або для того й іншого, вимагає різних і більш технічно складних навичок, зокрема із застосуванням математичних знань і наукових понять» [3].

Інформаційні технології стали невід'ємною частиною життя людини. Сьогодні не можна вважати викладання дисциплін якісним, якщо вчитель не використовує у своїй роботі з учнями комп'ютерні технології та можливості інтернету.

Досвід переконує, що комп'ютер сприяє не тільки розвитку самостійності, творчих здібностей учнів, його застосування дозволяє змінити саму технологію надання освітніх послуг, зробити урок більш наочним і цікавим. Також забезпечує активізацію діяльності вчителя та учнів на уроці, сприяє здійсненню диференціації та індивідуалізації навчання, розвитку спеціальної або загальної обдарованості, формуванню знань, посилює міжпредметні зв'язки. Усе це дає можливість покращити якість навчання. Тож сучасний учень повинен не лише вміти читати та аналізувати текст, а й знаходити в ньому джерело нових ідей для реалізації, пов'язаних із іншими науками: математикою, біологією, географією, астрономією, інформатикою.

STEM-освіти на уроках, можна буде виходити на загальнодоступні світові платформи для організації міжнародної проєктно-дослідницької діяльності щодо гуманітарних предметів.

Навчання – це не просто передача знань від учителя до учнів, це спосіб розширення свідомості і зміни реальності. Змінити реальність можна і треба саме через зв'язок із художнім твором. На уроках літератури активно реалізується креативність, що включає творчі та художні дисципліни (промисловий

дизайн, архітектура та індустріальна естетика і т.д.). Те, що майбутнє мало б бути засноване виключно на науці, навряд чи когось здивує.

Майбутнє має втілювати синтез науки і мистецтва. І саме час нам, філологам, думати, як виховувати кращих представників майбутнього, уберігши при цьому любов до художнього твору. Уроки літератури – добре тло ще й для патріотичного виховання.

Саме інтерактивні форми роботи під час вивчення матеріалу з української мови і літератури мають стати дотичними як до впровадження елементів STEM-освіти, так і до STEAM- чи STREAM-освіти, що є відгалуженнями загального терміну. IT-бізнесу тепер потрібні креативні люди, а ці мислячі особи розвиватимуться лише під час правильно організованих гуманітарних предметів.

До речі, як зауважує мільярдер Марк Кюбан: «Молоду людину сьогодні немає потреби вчити фінансової справи, оскільки за алгоритмом будь-який аналітика зможе обчислити фінансові дані. А от через 10 років різко виросте попит на філологів, філософів і інших гуманітаріїв» [4]. У цих рядках криється вагомий доказ важливості та необхідності гуманітарних предметів у навчальному плані Нової української школи, зокрема предмета «українська мова і література».

Варто зрозуміти, що такий процес упровадження STEM-освіти, та й загалом будь-якої інновації, має бути загальноприйнятим та масштабним в освітньому середовищі. Тобто усі об'єкти і суб'єкти освітнього процесу повинні працювати в одному руслі. Коли ці нововведення будуть лише на уроках природничо-математичного циклу, а гуманітарії про це взагалі нічого не знатимуть чи у позакласній роботі усі ще працюватимуть за «вкоренілою» системою, то й загального всеохоплюючого конкретного новітнього освітнього ефекту не буде.

Більшість людей краще сприймає візуальну інформацію. Вона швидше систематизується, а кольорові образи завдяки включенню емоційної складової ліпше засвоюються. Необхідність візуалізації навчальної інформації обумовлена особливостями мислення сучасного учня, зокрема: здатністю до швидкого переключення уваги та оперативної обробки інформації; переважанням сприйняття графічної інформації, і водночас, непристосованістю до сприйняття лінійної й однорідної інформації, у тому числі великих книжкових текстів.

Тож візуалізація та наочність на уроках є одним із способів не тільки відтворення знань, а й їх аналізу та синтезу. Візуалізація навчального матеріалу виконує достатньо широкий обсяг функцій (завдань). Серед них [1, с. 7; 9, с. 47; 15, с. 147]:

- допомога у створенні образу повідомлення;
- привернення уваги, виклик зацікавленості, емоційного ставлення до навчальної інформації;
- підвищення інформаційної насиченості освітнього процесу за одночасного зменшення часу для сприйняття навчального матеріалу, підтримка високого темпу навчання;
- раціоналізація організації навчально-пізнавальної діяльності за рахунок її структурування; активізація пізнавального інтересу;
- сприяння подоланню мовного бар'єру, збільшення доступності інформації для іншомовних здобувачів освіти;
- інтенсифікація мисленневих операцій (аналізу, порівняння, здатності до логічних умовиводів, проведення аналогій, пошук нестандартних способів виконання завдання тощо).

Використовуючи візуалізацію навчального матеріалу, необхідно брати до уваги готовність суб'єктів освітнього процесу – викладачів і здобувачів вищої освіти – до створення, сприйняття, роботи з візуальними моделями. А. Рапуто акцентує увагу на сукупності системних властивостей особистості викладача, який

готовий до візуального представлення знань [2, с. 139]: володіння технологіями візуалізації(технологіями подання знань у «згорнутому» вигляді, технологіями екстеріоризації психологічних репрезентацій навчального матеріалу); розвинуте візуально-образне мислення; уміння зберігати та передавати візуальну інформацію для колективного використання; уміння візуальним способом представляти результати діяльності; знання правил і прийомів композиції і колористики, а також методології роботи з мультимедіа.

Програмні засоби загального призначення відрізняються великою різноманітністю:

1. Інтерактивна книга – це текст, доповнений 3D моделями, аудіо, відеоматеріалами та тематичними анімаціями. EdEra Books— соціальний проект інтерактивної освітньої літератури. Онлайн-книги на EdEra складаються з ілюстрованих текстів з інтегрованими відео та тестами для перевірки здобутих знань. Дозволяють поєднати різні методи сприйняття інформації і підвищити ефективність навчання. І головне — безкоштовний доступ онлайн 24/7:

2. Хмара тегів або хмара слів - це візуальне відтворення списку слів, міток чи категорій на єдиному спільному зображенні, який успішно можна використати в навчальній роботі.

3. Трейлер - це короткий відеоролик на 3-5 хвилин, що доповнює розповідь про певне явище, історичну подію, книгу. Його можна створити за допомогою програм Windows Movie Maker (для початківців) Vegas Pro (для впевнених користувачів).

4. Padlet – це один із найпопулярніших сервісів для створення таких онлайн-дошок для співпраці та взаємодії. Кожна дошка має опції налаштування спільного доступу: загальний, за посиланням або за e-mail та унікальну веб-адресу, яку можна повідомити колегам або учням із метою подальшого наповнення або редагування дошки даними. Доступ можна налаштувати так, щоб гості мали можливість тільки переглядати, додавати матеріали або повністю

редагувати. Урок із використанням віртуальної дошки зацікавлює учнів, посилює мотивацію до навчання. Отже, дошку Padlet можна використовувати як під час дистанційного навчання, так і в режимі офлайн.

5. Кроссенс - це сучасний методичний прийом візуалізації навчального матеріалу, який виконує такі функції: навчальну (сприяє засвоєнню навчального матеріалу); мотиваційну (забезпечує інтерес до навчальної теми); - комунікативну (створює мікро- і макродіалоги між різними учасниками освітнього процесу – учителем, учнями, підручником тощо); соціальну (пояснює причини і закономірності певного явища, його елементи, протиріччя тощо).

6. LearningApps.org - онлайн-сервіс, що є конструктором для розробки різноманітних інтерактивних завдань із різних предметних галузей. Вправи поділяються на категорії, у межах яких можна обрати кілька шаблонів. Наприклад, у категорії «Вибір» є такі: «Фрагменти зображення», «Вікторина», «Знайти слова»; у категорії «Розподіл» – «Поділ на групи», «Знайти пару», «Класифікація».

7. Genially – мультизадачний онлайн-сервіс для створення презентацій, інтерактивних посібників... І це ще далеко не повний перелік! Сервіс містить понад тисячу різноманітних шаблонів, за допомогою яких можна швидко і без зайвих зусиль створювати інтерактивний контент. Є безкоштовна та платна версії. У базовій версії цілком достатньо шаблонів для створення робіт, які вражають!

8. Мапа думок або Інтелект-карта — діаграма, на якій відображають слова, ідеї, завдання, або інші елементи, розташовані навколо основного слова або ідеї.

9. Таймлайн — це інструмент, який допомагає проілюструвати розвиток певної події у часі та просторі.

Лише коли кожен учитель зрозуміє, що учнівські гаджети – це не іграшка, а допоміжний важливий предмет на уроці; що педагог не повинен переказувати матеріал уроку, думаючи, чим більше я скажу, тим краще вони запам'ятають, а ,навіпаки, уміти спрямувати роботу вихованця до пошуку та бажання вчитися,

шукати самостійно чи в групі потрібну інформацію не лише за підручником; що для проведення сучасного ефективного уроку тих знань, які вчителі отримали на курсах Intel чи Microsoft замало, і весь час потрібно самовдосконалюватися та розвивати власну креативність; що інтеграція повинна бути розумною і зрозумілою кожному педагогу, – тоді й успішним, результативним та ефективним буде процес упровадження нового у загальне освітнє середовище.

Список використаних джерел

1. Безуглий Д. Візуалізація як сучасна стратегія навчання. Фізико-математична освіта. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2014. № 1 (2). С. 5–11.
2. Рапуто А. Г. Визуализация как неотъемлемая составляющая процесса обучения преподавателей. Международный журнал экспериментального образования. 2010. № 5. С. 138–141
3. STEM-освіта // Інститут модернізації змісту освіти. URL: <https://imzo.gov.ua/stem-osvita>
4. ИТ-компаниям нужны гуманитарии, а не STEM-специалисты // Хайтек. URL: <https://hightech.fm/2017/08/09/focusing-on-steam>

ТВОРЧА ВЗАЄМОДІЯ З УЧНЯМИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Щербина Олена Олександрівна

Заступник директора

ЗЗСО Лиманський ліцей № 3

Лиманської міської ради Донецької області

***Анотація.** У тезах представлена система роботи над розвитком творчих здібностей здобувачів освіти на уроках української мови та літератури з багаторічного досвіду роботи вчителя із деокупованого міста Донецької області в умовах дистанційного навчання та воєнного стану.*

***Ключові слова:** здібності, технології, онлайн-сервіси.*

Сучасному суспільству необхідні люди, які мислять нешаблонно, які вміють шукати нові шляхи вирішення запропонованих завдань, знаходити вихід із проблемної ситуації. Завдання учителя полягає у тому, щоб вчасно побачити, розглянути здібності учня, розвинути їх, підтримати талановиту дитину, зберегти її неповторність, підготувати до розуміння того, що її здібності мають бути реалізовані. Є такі учні, яких не задовольняє робота зі шкільним підручником, їм нецікава робота на уроці, вони шукають відповіді на свої запитання у різних джерелах інформації. Тому так важливо виявити та найповніше розкрити творчі здібності у дітей, допомогти втілити в життя їхні плани та мрії, підтримати та розвинути індивідуальність дитини, не розгубити, не загальмувати зростання її здібностей. Мета роботи: створити умови для виявлення, підтримки та розвитку дітей, їх самореалізації та самовизначення відповідно до здібностей, а також створення умов для оптимального розвитку.

В умовах реформування національної системи освіти місією Нової української школи є допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти і можливості кожної дитини. Тому одним з важливих напрямів діяльності закладів

освіти має бути підтримка розвитку обдарованості учнів, впровадження в освітній процес цікавих форм і методів, створення відповідного освітнього середовища для розвитку природних здібностей учнів, виховання творчої соціально-активної особистості, бо дитині недостатньо дати знання, а ще необхідно навчитися користуватися ними [1].

Не дивлячись на воєнний час та складні життєві умови, я продовжую відстежувати успіхи тих дітей, які мають успіхи у вивченні мови та літератури. Роботу над розвитком творчих здібностей я розглядаю як можливість переходу на інший, більш якісний рівень освіти, як пошук, як практичну діяльність, як досвід, за допомогою якого учень здійснює в собі трансформацію, необхідну для саморозвитку, самовдосконалення, внутрішнього зростання. Працюючи з дітьми багато років, я дійшла висновку: хто, як не вчитель, сьогодні може допомогти дітям розкрити свої таланти. Основні форми роботи з учнями, які я застосовую на уроках мовно-літературної галузі: творчі майстерні; групові заняття з сильними та мотивованими учнями; заняття дослідницькою та проєктною діяльністю; участь в олімпіадах та конкурсах; предметні тижні. Роблю акцент на формування вміння вчитися, надаю можливість виступати у ролі вчителя, використовую багато творчих завдань, рольових тренінгів. Виключаю тиск, на уроці – вільне спілкування, тому що навчання має приносити дитині задоволення. Заохочую наполегливість та активність. Завдання добираю творчі, що включають дослідження, аналіз, докази та висновки з проблеми, що вивчається. Частіше запитую думку самих дітей, більше слухаю.

Зосереджую увагу на цікавих прийомах актуалізації навчальної діяльності: складання ментальної карти, мнемонічної картки, хмари слів, нестандартний початок уроку тощо. Проводжу уроки різних типів: урок-гра, урок-казка, урок-подорож, урок-вікторина, урок-мандрівка, урок-квест. Використовую відомі техніки формуального оцінювання (сигнали рукою, вподобайки, шкала розуміння, «Оберіть емоцію»), які допомагають мотивувати учнів, формувати

позитивну самооцінку, визначити рівень індивідуального поступу в навчанні, виміряти емоційну атмосферу класу. Під час уроку виступаю модератором навчальної діяльності учнів, надаючи інструкції щодо виконання різнопланових завдань з теми за вказаний час. В умовах дистанційного навчання застосовую новітні інформаційні технології, створюю власні презентації, відео. До прикладу, використовую всі потужності онлайн-інструменту графічного дизайну Canva, щоб робити там круті презентації, додавати цікаву візуалізацію. Структура уроку в поєднанні з відео, фото, постерами, колажами, тематичними мемами розпалюють інтерес учнів. Для генерування нестандартних, мотиваційних та цікавих завдань використовую сервіси Pro Profs (кресворд), Word Art (хмари слів), Kahoot (вікторини), онлайн – дошку Padlet, інтерактивну дошку Jamboard, QR коди, Mentimeter (для рефлексії), LearningApps, Wordwall (ігри зі словами, вправи на зіставлення, флеш-карти), Liveworksheets (інтерактивні аркуші).

Під час дистанційного навчання виникла потреба адаптувати та вигадувати вправи, які будуть найбільш ефективними в умовах синхронного навчання. Раніше на уроках літератури направляла учнів до аналізу тексту за допомогою питань, які були написані на пелюстках паперової квітки чи на «старовинному» папері, скрученому у сувої, який потрібно було діставати із «чарівного» капелюха чи торбинки. Зараз із цих запитань: розкажи найцікавіший чи найважливіший, на твою думку, епізод тексту; що ти хочеш запитати у головного героя твору; чого навчає цей твір; яка його тема; якби ти потрапив у цю історію, що хотів би змінити; знайди слова, які ти не розумієш; опиши свого улюбленого героя; склади продовження цієї історії, створила інтерактивну вправу «Випадкове колесо запитань до тексту» на платформі Wordwall. Діти по черзі крутять колесо, щоб побачити, яке запитання з'явиться наступним. Читаючи твір, учні шукають відповіді на ці запитання. Читання відбувається із зупинками та обговоренням прочитаного, а також із прогнозуванням подальшого розвитку сюжету. Сприйняття тексту на певному етапі уроку із заплющеними очима використовую

для розвитку слухового сприйняття, уваги та пам'яті; перемикання емоційного стану дітей; для настрою дітей після активної діяльності. Вправу «Діалог (чи віртуальне інтерв'ю) з головним героєм» використовую для організації індивідуальної роботи, коли учень самостійно працює з текстом, виконуючи завдання. Іноді пропоную дітям по черзі читати уривок твору, замінюючи декілька слів (наприклад, назви тварин) певним рухом чи емоді. Таким чином мотиваційна та емоційна складова прослідковується.

Вправа «Дивуй» заснована на підвищенні мотивації дітей на початку уроку, коли намагаюся знайти такий кут зору, у якому буденне становиться дивним. Наприклад, на уроці розвитку мовлення, я тримаю в руках звичайний аркуш паперу та ставлю запитання: «Як ви вважаєте, що з нього можна зробити? А чи можна зробити з нього щастя? Давайте напишемо есе про щастя». Прийом «Подорожі в майбутнє» ефективний як спосіб розвитку навичок передбачення, прогнозування. Вправа «Відшукай помилку» передбачає зміну негативного ставлення до помилок, використання помилок для закріплення знань.

Вправа «І все-таки вони мають багато спільного», коли потрібно взяти навмання два іменники, можна скористатися словником, відкривши його навмання і ткнувши пальцем у перше слово. Вибравши два поняття, які, здавалося б, не мають між собою нічого спільного, спробувати між ними якийсь зв'язок. Навіть якщо знадобиться вигадати зовсім неймовірну історію, сюжет якої зв'яже ці два слова між собою. Наприклад: «Що спільного між оком та водогінним краном?»

Вправа «Десять+десять». Пропоную взяти будь-який іменник і написати 10 прикметників, які до нього підходять. Наприклад, штани – довгі, зелені, теплі, модні, красиві тощо. Із цим завданням діти впоралися легко. Після цього пропоную написати десять прикметників, які цьому іменнику не підходять. Це не так просто, як здається на перший погляд. Ті ж самі штани не можуть бути, скажімо, кислими, сумними, кмітливими тощо.

Ці вправи та ігри сприяють розвитку гнучкості розуму, оригінальності мислення, творчої уяви, формуванню мовних умінь, розвитку пізнавальних інтересів, а також формують в учнів позитивну навчальну мотивацію, підвищують навички самоконтролю, розвивають у дітей впевненість у своїх силах та здібностях; допомагають мені виявляти обдарованих дітей та дітей з потенційними ознаками обдарованості.

Усім відомі театралізовані свята — особлива форма роботи з учнями, оскільки в них діти мають можливість не лише реалізувати акторські здібності, безпосередньо беручи участь у виставах, а й виявити творчі навички, розробляючи сценарії постановок, розвинути схильність до художнього читання та літературної творчості, виявити ерудицію та дослідницькі навички у літературних вікторинах та літературних. Переважна більшість учнів класу є внутрішньо переміщеними особами, половина дітей із багатодітних родин, тому виготовити дорогі костюми чи ляльки вони не спроможні, тому вони створили паперові пальчикові ляльки, які допомагають нам розігрувати сценки.

Основний спосіб спілкування переважної більшості дітей у повсякденному житті – емодзі. Чому б не залучити такий інструмент на своїх уроках? Таким чином надсилаю учням додаткові матеріали у Вайбері, які знадобляться при подальшому вивченні предметів. Наприклад, пропоную вставити замість літер смайлики із довідки: 😊 - о, 🤔 - е, 🙄 - і, 😏 -и. Завдання: Вода є унікальним елементом з..мної пов..рхні, і саме через наявн..сть в..л..кої кільк..сті води нашу Землю називають «блакитною планетою». Або даю завдання у Вайбері дібрати прикметники чи дієслова, скласти речення чи вигадати невеличку пригоду зі смайликами: 🐱 , 🐯 . Пропоную «поспілкуватися» на уроках літератури з героями літературних творів методами коротких повідомлень з відповідними смайлами-емоціями. Також склали правила роботи у групах, використавши емодзі. Гіфки використовую на уроках мови при вивченні нових слів, для

розвитку зв'язного мовлення. Короткі анімації займають значно менше часу під час перегляду у порівнянні з відео, при цьому вони дозволяють передати більше інформації. Тому використовую гіфки на онлайн-уроках. Демонструю учням певну анімацію та пропоную дібрати слово, яке описує обране гіфку, або навпаки, пропоную вибрати саме ті гіфки, які влучно відтворюють значення певного слова. Пропоную декілька гіф-зображень, використовуючи кожне з яких у довільному порядку, вони мають створити короткий текст. Також використовую дизайн-іконки, стікери, гіфки для візуалізації матеріалу.

Соціальні мережі дозволяють налагодити зворотній зв'язок не тільки з батьками, а й учнями. Подобається дітям проводити стріми (прямі ефіри), звідси я застосовую стріми з навчальною метою. На уроці позакласного читання, знайомлячись із твором В. Нестайка «Космонавти з нашого будинку», ми проводили стрім із відкритого космосу, проводили космічний челендж. А домашнє завдання юним блогерам було таке: групі «Комета» - підготувати стрім для ТікТоку із Віртуального 3D туру Національним музеєм космонавтики ім. С. П. Корольова, групі «Ракета» - створити плейлист для YouTube каналу для дітей з теми «Цікаві факти про Всесвіт», групі «Ми – діти Землі» - пройти тестування та придумати свої запитання для Instagram Stories про Сонячну систему. Для своїх уроків я частенько знаходжу осучаснені фото й колажі українських письменників. Діти запам'ятовують про Тараса Шевченка більше цікавинок, якщо показую їм колаж, на якому він у сучасному одязі або у вигляді супер-героя. Або обговорюю з класом один із дописів за хештегом #ЛесяУкраїнка з Instagram. Спрацьовує і спільний аналіз із учнями коротких відео з ТікТок.

Дуже важливі у розвитку творчих здібностей молодших школярів: предметні олімпіади, різні конкурси та вікторини, словесні ігри, проєкти різної тематики, рольові ігри, індивідуальні творчі завдання. Тому що учні мають можливість виявити не лише свої інтелектуальні здібності, а й уміння презентувати свою

роботу, виступати перед аудиторією, відстоювати свою точку зору. Спільними зусиллями йде пошук інформації, готуються виступи.

Обдаровані діти зазвичай вирізняються потенційними можливостями в досягненні вагомих результатів, мають високу пізнавальну та фізичну активність, розвинені інтелектуальні, творчі здібності й емоційно-вольову сферу. [2, с.23] Найбільш важливим результатом роботи вважаю високу мотивацію навчальної діяльності, підвищення ступеня самостійності учнів у здобутті знань та вдосконаленні умінь, розвиток навичок роботи з науково-популярною, навчальною та довідковою літературою. Не зважаючи на складні умови, попри численні повітряні тривоги, обстріли, відключення світла, щоденна кропітка робота на освітньому фронті тривала. Більш того, мої учні знайшли в собі сили, бажання проявити власні здібності у конкурсах. Крім того, навіть підвищилася у цьому навчальному році активність дітей, їхня участь у різноманітних конкурсах та акціях. Наприкінці 2022-2023 навчального року підбили підсумки досягнень учнів, враховуючи успіхи у всіх конкурсах з мови та літератури. Аналіз результатів участі учнів у конкурсах засвідчив високу результативність на різних рівнях. На міжнародному рівні: «Якби ти нас, Тарасе, чув!», I місце; конкурс декламаторів поезій Т. Шевченка, I та II місце; «Змагаймося за нове життя», I місце (вір); «Ми - діти однієї крові або канікули на селі», I місце; конкурс наукових і творчих робіт імені В. Маняка та Л. Коваленко «Я, моя родина, моя країна: пам'ять про Голодомор», диплом з відзнакою. На всеукраїнському рівні: «ЯwriteR», I місце; «Різдвяна Україна», I місце (вір); конкурс на написання есе «Війна за СВІЙ шлях», переможець; «Битва жанрів», I місце (авторський вір); «Новорічні дива», I місце (вір); «Листи майбутній Україні»; «Мій Шевченко», III місце (есе); «Творчі канікули», Гран-прі; літературний конкурс імені Л. Мартовича, I місце; «Птах року» (вір), II місце. Також учні брали участь в обласних акціях: «Душа Донеччини палає», «Ода рідній мові», «Єднаймо душі словом Кобзаря», «Шевченко в колі сучасної молоді».

Діти швидко дорослішають. Але жити самостійно та успішно вони зможуть, якщо сьогодні допомогти розвинутися їхнім здібностям. А талановита по-своєму кожна дитина. Виявлення та виховання обдарованих, талановитих дітей – надзвичайно важливе питання. Основне моє завдання – так побудувати навчальну та позаурочну діяльність з мовно-літературної галузі, щоб будь-які індивідуальні особливості дітей, що містять у собі зерно випереджаючого розвитку в тій чи іншій сфері, не пройшли повз мою увагу, реалізувалися у творчій взаємодії з цими дітьми.

Список використаних джерел

1. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / Під заг. ред. Бібік Н.М. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди»», 2017. – С. 2 – 6.
2. Упровадження STEM-освіти в умовах інтеграції формальної і неформальної освіти обдарованих учнів: методичні рекомендації / Н. І. Поліхун, К. Г. Постова, І. А. Сліпухіна, Г. В. Онопченко, О. В. Онопченко. – Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2019. – 80 с.

APLICAREA METODELOR MODERNE ÎN STUDIAREA LIMBII ROMÂNE PRIN INTERMEDIUL DEZVOLTĂRII COMPETENȚELOR - CHEIE

Maria OPAIȚ

profesoară de limba română și literatură (română și universală)

Gimnaziul Iordănești

Anotație: *Limba română este o patrie a cuvintelor, a propozițiilor și frazelor, iar ideile nu se pot naște și nu pot exista decât în patria de cuvinte. În acest context, profesorului îi revine un rol foarte esențial în dezvoltarea multilaterală a elevilor. În primul rând, este responsabil de identificarea competențelor-cheie necesare pentru a reuși în viață și în societate și de includerea acestora în planurile de învățare și în programele școlare. În plus, profesorul trebuie să fie un model și un ghid pentru elevi prin exemplele pe care le oferă.*

Cuvintele-cheie: *limba română, competențe, metode moderne.*

De-a lungul timpului, metodele tradiționale de evaluare și-au dovedit eficiența și limitele în repetate rânduri. Acest fapt, ne conduce la abordarea unor situații în care evaluarea școlară să fie contextualizată și să se bazeze pe experiențele de viață ale elevului. Asigurarea unor performanțe și atingerea de competențe ține de îmbinarea metodelor tradiționale de evaluare cu cele alternative/moderne.

Noi, profesorii de azi, educăm generația de mâine, iar ziua de mâine aparține celor care se pregătesc pentru ea astăzi.

În ceea ce privește lecțiile de limba română, competențele-cheie devin și mai importante, deoarece acestea sunt direcționate spre dezvoltarea abilităților lingvistice, de comunicare și de înțelegere a culturii românești.

Predarea și dezvoltarea competențelor-cheie necesită o abordare pedagogică diferită față de metodele tradiționale de predare, care se axează pe transmiterea de cunoștințe și informații. În schimb, metodele de predare a competențelor-cheie sunt interactive, colaborative și încurajează elevii să-și dezvolte propriile abilități și cunoștințe.

Printre cele mai eficiente metode de predare a competențelor-cheie se numără:

- **Învățarea prin proiect:** această metodă implică realizarea de către elevi a unor proiecte, care îi vor ajuta să-și dezvolte competențele-cheie într-un mod concret și aplicat. De exemplu, elevii pot să scrie și să publice un articol în limba română, să pregătească un interviu sau să realizeze un material video.

- **Lucrul în echipă:** această metodă încurajează colaborarea și comunicarea între elevi și le permite să-și dezvolte abilitățile sociale și civice, precum și abilitatea de a coopera cu alți oameni. În cadrul lecțiilor de limba română, elevii pot să colaboreze în perechi sau în grupuri pentru a scrie un text, pentru a pregăti o prezentare, sau chiar, pentru a obține un rezultat comun primind o mică însărcinare în orice moment al lecției la studierea oricărei teme.

- **Învățarea prin joc:** această metodă implică folosirea jocurilor pentru a dezvolta abilitățile și cunoștințele elevilor într-un mod interactiv și distractiv. De exemplu, elevii pot să participe la un joc de rol pentru a înțelege mai bine diferitele caracteristici ale personajelor dintr-un text literar sau să participe la o simulare de dezbateri pentru a-și dezvolta abilitățile de comunicare și argumentare.

În concluzie, utilizarea acestor metode de predare a competențelor-cheie poate să ajute la îmbunătățirea procesului de învățare și la dezvoltarea abilităților și cunoștințelor elevilor într-un mod interactiv și aplicat. Prin aplicarea acestor metode în cadrul lecțiilor de limba română, elevii vor avea ocazia să-și dezvolte abilitățile lingvistice, dar și competențele-cheie necesare pentru a reuși în viață și pentru a contribui la dezvoltarea societății.

Metodele moderne asigură, astfel, pregătirea pentru viața reală prin rezolvarea unor probleme concrete de viață, experimentare, reflecție, interogație, interes, exprimarea unui stil propriu și, nu în ultimul rând, autoevaluare. Metodele de evaluare sunt căi prin care cadrul didactic oferă posibilitatea elevilor de a reliefa nivelul lor de cunoștințe, de abilități, de capacități și competențe. Metodele moderne de evaluare pot fi aplicate cu succes, deoarece ele dezvoltă și valorizează o serie de calități, însușiri, competențe care au implicații asupra personalității copiilor (independență în realizarea

sarcinilor, responsabilitate, creativitate, perseverență, participare și interes etc.). În construirea propriei personalități este de dorit ca elevul să beneficieze de o educație prin intermediul căreia să dobândească competențe ce-i vor permite să-și rezolve problemele în timpul școlarității și după aceea, acele „competențe de viață” care îl pot conduce să adopte strategii eficiente pentru a aborda problemele vieții cotidiene. Aceste competențe se referă la capacitatea de rezolvare a problemelor, gândire critică și creativitate, comunicare și limbaj.

Nu mai trebuie de mult demonstrat faptul că eficiența pedagogică, atât desfășurarea, cât și rezultatele procesului de învățământ, depind mai ales de metodele alese de cadrul didactic. După cum o arată etimologia termenului, metodele de învățământ reprezintă căile, modalitățile, procedeele, tehnicile și mijloacele adecvate pentru desfășurarea procesului instructiv-educativ: mai mult decât atât „căile folosite în școală de către profesori pentru a-i sprijini pe elevi să descopere viața, natura, lumea, lucrurile, știința”, ele sunt mijloace prin care se formează și se dezvoltă priceperile și desprinderile elevilor, dar și capacitatea acestora de a utiliza roadele cunoașterii în așa fel încât să-și formeze și să-și dezvolte personalitatea.

În condițiile în care se citește din ce în ce mai puțin, pentru că trăim într-un secol al vitezei și accesul la internet și la informații este la îndemâna oricui, e mult mai util și simplu să obții informațiile necesare pe această cale, în locul unei lecturi care necesită mai mult timp. În asemenea situații, învățătorul trebuie să se adapteze la noile situații și să joace un rol în fiecare oră, alegând cu măiestrie metodele potrivite fiecărei ore de studiu.

Bibliografie:

1. Crenguța - Lăcrămioara Oprea, „Strategii didactice interactive” ed. a III-a, EDP, București, 2008.
2. Ioan Jinga, Elena Istrate, „Manual de pedagogie”, Ed. All, București, 2001.
3. Venera Mihaela Cojocariu, “Teoria și metodologia instruirii” EDP, București, 2004.

ПРОГРАМА

*Всеукраїнської науково-практичної конференції
«Мовно-літературна освітня галузь: розроблення,
впровадження нових методик та практик навчання»
у рамках виконання науково-дослідної роботи
«Розвиток освіти в регіоні в сучасних умовах
(на прикладі Чернівецької області)»*

<http://surl.li/lsgtn>

Ідентифікатор конференції: 830 2409 1565

Код доступу: 752705

Всеукраїнська науково-практична
конференція <https://cutt.ly/Bwnb5VCb>

12 жовтня 2023 року

ОРГАНІЗАТОРИ:

	Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти» (Чернівецька філія)
	Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича (філологічний факультет)
	Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України
	Сучавський університет «Штефан чел Марє» (Румунія)
	КЗ «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області»
	Видавничий дім «Букрек»
	КУ «Глибоцький центр професійного розвитку педагогічних працівників»
	КУ «Міський центр професійного розвитку педагогічних працівників» Чернівецької міської ради
	КУ «Центр професійного розвитку педагогічних працівників» Новоселицької міської ради
	Департамент освіти і науки, молоді та спорту Закарпатської обласної військової адміністрації
	Департамент освіти і науки Чернівецької обласної військової адміністрації
	КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»

За сприяння:

	Чернівецький обласний центр естетичного виховання «Юність Буковини»
	ДПТНЗ «Чернівецький професійний ліцей сфери послуг»

Міжнародні партнери: Молдова, Румунія, Польща.

ПРОГРАМОВИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:

ДУБОВИК Олена - заступник директора Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»;

ШАБАТ-САВКА Світлана – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри сучасної української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

БОГДАНЕЦЬ-БІЛОСКАЛЕНКО Наталя – доктор педагогічних наук, доцент, завідувач відділу навчання мов національних меншин і зарубіжної літератури Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України, професор Ізмаїльського державного гуманітарного університету;

КУРИШ Наталія – кандидат педагогічних наук, в.о.директора КЗ «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області»;

МАКСИМЕЦЬ Дарина – директор ВД «Букрек».

ОСТАФІЙ Ольга – методист з питань координації роботи із закладами освіти з викладанням мовами національних меншин КУ «Навчально-методичний центр якості освіти та координації господарської діяльності навчальних закладів області»;

ТІМІШ Родіка – консультант КУ «Міський центр професійного розвитку педагогічних працівників» Чернівецької міської ради;

ТАРАНГУЛ Любов – начальник Чернівецької філії Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти».

НАУКОВИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:

ЗАВАЛЕВСЬКИЙ Юрій – доктор педагогічних наук, професор, перший заступник директора Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»;

БУНЧУК Борис – доктор філологічних наук, професор, декан філологічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

КОЛОМОЄЦЬ Галина – кандидат педагогічних наук, старший дослідник, начальник відділу науково-методичного забезпечення підвищення якості освіти Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»;

БОДНАРЮК Світлана – науковий співробітник Чернівецької філії Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»;

ДУТЧАК Інна – доцент, доктор філософії/доктор мистецтва, кандидат наук, старший науковий співробітник Чернівецької філії Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти».

МЕТА КОНФЕРЕНЦІЇ:
*активізація наукових досліджень,
підвищення та вдосконалення професійних
компетентностей учасників освітнього процесу.*
ПОРЯДОК РОБОТИ

Час	Захід
11.45-12.00	Приєднання учасників конференції
12.00-14.00	Пленарне засідання (доповіді)
14.10-15.20	Робота в секціях
15.20-15.40	Виступ керівників секцій
15.40-15.50	Презентація тез конференції
15.50-16.00	Підбиття підсумків. Прийняття рекомендацій конференції
16.00-16.10	Закриття конференції

ПОСИЛАННЯ ТА ВІДОМОСТІ ДЛЯ ПІДКЛЮЧЕННЯ НА ПЛАТФОРМІ ZOOM

<https://us02web.zoom.us/j/83024091565?pwd=cWZlVi9SYVRhNy9GNkNKaDB3NE1RUT0>
9

Ідентифікатор конференції: **830 2409 1565**

Код доступу: **752705**

РЕГЛАМЕНТ:

Мотиваційно-вітальні промови	– до 5 хв;
Доповіді на пленарному засіданні	– до 15 хв;
Виступи керівників секцій	– до 10 хв;
Виступи на секційних засіданнях	– до 10 хв;
Запитання та обговорення	– до 3 хв;
Повідомлення, репліки	– до 3 хв.

Робоча мова конференції – українська.

За вимогою організатори забезпечать переклад англійською та румунською мовами.

Форма участі – змішана (очна, дистанційна, заочна).

Офлайн локація: м. Чернівці, вул. Героїв Майдану, 5,
кім. 107, бібліотека Чернівецького обласного центру естетичного виховання «Юність Буковини».

ПОРЯДОК РОБОТИ

Модератори конференції:

ТАРАНГУЛ начальник Чернівецької філії Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»,
Любов

КАДУК завідувач науково-методичного центру організації початкової роботи та дистанційної освіти КЗ «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області».
Алла

МОТИВАЦІЙНО-ВІТАЛЬНІ ПРОМОВИ

Пленарне засідання (доповіді): 12.00 -14.00

Нова українська школа: світоглядні цінності педагогіки партнерства.

ЗАВАЛЕВСЬКИЙ Юрій,

доктор педагогічних наук, професор, перший заступник директора Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти».

Нова українська школа: навчально-методичне впровадження освітнього процесу.

ДУБОВИК Олена,

заступник директора Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти».

Мовно-літературна освітня галузь у контексті інноваційних технологій навчання.

ШАБАТ-САВКА Світлана,

доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри сучасної

української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Лінгводидактичні засади навчання мов національних меншин в закладах загальної середньої освіти.

БОГДАНЕЦЬ-БІЛОСКАЛЕНКО Наталя,

доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу навчання мов національних меншин та зарубіжної літератури Інституту педагогіки НАПН України.

Угорці та кримські татари в Україні: мовна поведінка та міграційні процеси за умов війни.

ШУМИЦЬКА Галина,

доктор філологічних наук, професор кафедри соціології та соціальної науки ДВНЗ «УжНУ», координатор НДЦ соціології мови.

Сучасна румунська мова як одна з офіційних мов Європейського Союзу.

ПУРІЧІ Штефан,

професор, проректор Сучавського університету «Штефан чел Маре» (Румунія) спільно з професорами факультету мов та наук про комунікації Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Переклад: ТІМІШ Родіка, консультант комунальної установи «Міський центр професійного розвитку педагогічних працівників» Чернівецької міської ради.

Саморозвиток та підвищення кваліфікації освітян в умовах сьогодення.

КОЛОМОЄЦЬ Галина,

кандидат педагогічних наук, старший дослідник, начальник відділу науково-методичного забезпечення підвищення якості освіти Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти».

Сучасні підходи до навчання української мови та літератури в контексті формування мовної особистості інформаційної доби.

МОРОЗ Тетяна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри методики викладання суспільно-гуманітарних дисциплін КЗ «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області».

ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНТЕНСИВ

Методичні практики

Вдосконалення професійних компетентностей педагогічних працівників: мовно-комунікативний аспект.

ВЛАСОВ Сергій,

заступник директора з навчально-виховної роботи Новоселицького ліцею № 1 Новоселицької міської ради.

РОБОТА В СЕКЦІЯХ

14.10-15.20

СЕКЦІЯ № 1: «Основні аспекти (засади) теорії та практики навчання мов і літератури в закладах загальної середньої освіти в умовах реалізації (впровадження) Нової української школи».

Режим доступу:

<https://us02web.zoom.us/j/7655558108?pwd=dlowYVMxTVBjeExNNFo5THNHc0ZnZz09>

Ідентифікатор конференції: 765 555 8108

Код доступу: egL5xh

Керівник:

КУРИШ Світлана - завідувач науково-методичного центру предметів мовно-літературної, історичної галузі та міжнародної інтеграції КЗ «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області».

Виступи:

КУРИШ Світлана, завідувач науково-методичного центру предметів мовно-літературної, історичної галузі та міжнародної інтеграції КЗ «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області».

Наскрізні уміння як основа для формування компетентностей. Особливості планування з урахуванням наскрізних умінь.

АНТОФІЙЧУК Алла, кандидат філологічних наук, доцент кафедри сучасної української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Навчальні технології при вивченні фонетики в НУШ.

КРИГАН Серафима, науковий співробітник Чернівецької філії Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту

Практичний досвід викладання мови і літератури.

освіти».

КАЛИНЮК Ірина, викладач спеціальних дисциплін ДПТНЗ «Чернівецький професійний ліцей сфери послуг».

Сучасна українська мова в діловодстві.

СЕКЦІЯ № 2: «Регіональний компонент: міжкультурна комунікація та її відображення в предметах мовно-літературної освітньої галузі».

Режим доступу:

<https://us04web.zoom.us/j/79871754887?pwd=AL1zFpxh9PWobpQb5BR1EGMMB0qgw6.1>

Ідентифікатор конференції: 798 7175 4887

Код доступу: 9

Керівник:

ГЕРАСИМ Наталя - директор КУ «Міський центр професійного розвитку педагогічних працівників» Чернівецької міської ради.

Виступи:

ГЕРАСИМ Наталя, директор КУ «Міський центр професійного розвитку педагогічних працівників» Чернівецької міської ради.

Міжкультурна комунікація та професійний розвиток педагогів.

ГУМЕНЮК Олеся, вчитель англійської мови Чернівецького ліцею № 10 Чернівецької міської ради.

Ціннісне ставлення до власних культурних стандартів як вагомий фактор успішної міжкультурної комунікації.

ДУТЧАК Інна, доцент, доктор філософії/доктор мистецтва, кандидат наук, старший науковий співробітник Чернівецької філії Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти».

Поєднання історичного та мовного краєзнавства у контексті розвитку освіти в регіоні в сучасних умовах.

МАКСИМ'ЮК Оксана, кандидат філологічних наук, доцент кафедри сучасної української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

МОРАРАШ Анжела, заступник директора з навчально-виховної роботи Чернівецької гімназії № 10 Чернівецької міської ради.

ПУШКАРЬОВА Людмила, директор гімназії № 2 Чернівецької міської ради.

ПЕНЮК Оксана, заступник директора з навчально-виховної роботи ліцею № 15 ОРТ Чернівецької міської ради.

ТКАЧ Алла, консультант КУ "Міський центр професійного розвитку педагогічних працівників" Чернівецької міської ради.

ФОНАРЮК Тетяна, вчитель української мови і літератури Чернівецького ліцею № 6 ім. Олександра Доброго Чернівецької міської ради/

Особистісно орієнтований підхід як важлива умова ефективності процесу навчання української мови в НУШ.

Формування й розвиток міжкультурної комунікативної компетенції учнів шляхом викладання предметів варіативного складника навчальних планів та під час проведення позакласної роботи.

Реалізація мультикультурного підходу з використанням краєзнавчого матеріалу при викладанні зарубіжної літератури.

Література рідного краю як інструмент міжкультурної комунікації для формування ключових компетентностей здобувачів освіти.

Підвищення рівня міжкультурної комунікації учнів.

СЕКЦІЯ № 3: «Застосування загальних методичних прийомів та засобів мультлінгвізму або білінгвізму при вивченні предметів мовно-літературної освітньої галузі».

Режим доступу:

<https://us05web.zoom.us/j/5267095748?pwd=ZEM5bW83RjY4QTFxWDk4WFA1Q1hFQT09>

Ідентифікатор конференції: 526 709 5748

Код доступу: cprpp

Керівник:

ВЛАСОВ Сергій - заступник директора з навчально-виховної роботи Новоселицького ліцею № 1 Новоселицької міської ради.

Виступи:

ВЛАСОВ Сергій, заступник директора з навчально-виховної роботи Новоселицького ліцею № 1 Новоселицької міської ради.

Професійний розвиток педагога – запорука реалізації освітніх реформ.

НІКІТИНА Марина, заступник директора з навчально-виховної роботи Новоселицького ліцею № 2 Новоселицької міської ради Чернівецького району Чернівецької області.

Розвиток комунікативної компетентності на уроках мовно-літературної галузі через використання білінгвальної практики.

ОНИЦУК Людмила, вчитель української мови та літератури Печерської гімназії № 75.

Інтерактивні методи та прийоми при вивченні мовно-літературної галузі.

ТАРАНГУЛ Любова, начальник Чернівецької філії Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти».

Подальші перспективи розвитку дистанційної шкільної науки.

ТЕСЛІЦЬКА Галина, кандидат філологічних наук, асистент кафедри сучасної української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Ситуативні завдання як засіб формування комунікативної компетентності учнів ЗЗСО.

ФІДКЕВИЧ Олена, доктор філософії/доктор мистецтва, кандидат наук, провідний науковий співробітник Інституту педагогіки НАПН України.

Формування міжкультурної компетентності в контексті багатомовної освіти.

СЕКЦІЯ №4: «Інноваційні підходи до навчання мов та літератури в контексті формування мовної особистості інформаційної доби».

Режим доступу:

<https://us05web.zoom.us/j/85220623738?pwd=SzVHOE55RXhKTUdFUCtkd2hSRIRUUT09>

Керівник:

НАМАКА Олесья - директор КУ «Глибоцький центр професійного розвитку педагогічних працівників».

Виступи:

НАМАКА Олесья, директор КУ «Глибоцький центр професійного розвитку педагогічних працівників».

Майндмеп: інноваційні підходи, мовна особистість, інформаційна доба

БОДНАРЮК Світлана, науковий співробітник Чернівецької філії Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти».

Сучасні підходи до вивчення іноземних мов, мов національних меншин та корінних народів у закладах загальної середньої освіти.

ГРИЦЕВИЧ Юрій, доктор філософії / доктор мистецтва, кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри історії та культури української мови Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Візуалізація навчального матеріалу з української мови (на прикладі вивчення теми «Групи слів за вживанням: діалектні слова»).

КОЛЕСНИК Лариса, викладач української мови Професійно-технічного училища № 6, м.Дніпро.

Використання професійної лексики на уроках української мови як засіб підвищення професійної компетентності майбутнього робітника.

КУЗЬ Тамара, методист кабінету загальноосвітніх дисциплін філологічного напрямку Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Дніпропетровській області.

Інноваційні підходи в ЗП(ПТ)О до формування мовної особистості.

МІСІНЬКЕВИЧ Олеся, доцент, доктор філософії/ доктор мистецтва, кандидат наук, доцент Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені Анатолія Назаренка.

НОЗДРАЧОВА Олена, вчитель англійської мови ліцею № 17 Чернівецької міської ради.

РОМАНЮК Світлана, професор, доктор наук, завідувачка кафедри педагогіки та методики початкової освіти Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

САЗОНОВА Юлія, доцент, доктор філософії/доктор мистецтва, кандидат наук, доцент кафедри журналістики, видавничої справи, поліграфії та редагування Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна».

УНГУРЯН Ірина, доктор філософії/доктор мистецтва, кандидат наук, завідувач кафедри педагогіки, психології та теорії управління освітою КЗ "Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області".

ЦУРКАН Марія, доцент, доктор наук, професор кафедри педагогіки, психології та теорії управління освітою КЗ "Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області".

ЧЕРНАВСЬКИХ Ольга, викладачка

Технологія текстотворення та її впровадження на уроках української мови.

Маневруючи англійською мовою: Інноваційні підходи до її освоєння

Діяльнісний підхід до навчання української мови в Новій Українській Школі.

Сучасні технології та методики навчання іспанській мові як третій іноземній у закладах вищої освіти України.

Вплив діяльності мовного компонента проекту "Навчаємось разом" на підвищення ефективності навчання та викладання української мови як державної.

Формування комунікативної компетентності учня Нової української школи як важливий складник успішної конкурентоспроможної особистості.

Використання інтерактивних

філологічних дисциплін Дніпровського центру професійно-технічної освіти.

ЩЕРБИНА Олена, заступник директора ЗЗСО Лиманської загальноосвітньої школи I-III ступенів №3 Лиманської міської ради Донецької області.

методик і технологій візуалізації під час викладання філологічних дисциплін", "Використання предметно-мовного інтегрованого навчання CLIL.

Творча взаємодія з учнями на уроках української мови та літератури.

СЕКЦІЯ №5: «Європейський досвід відродження, збереження, підтримки, розвитку мов корінних народів та національних меншин».

Режим доступу:

<https://us05web.zoom.us/j/99690613784?pwd=UIFYSHFoL2JwYmgzdWRqVytYZ2pyZz09>

Ідентифікатор конференції: 996 9061 3784

Код доступу: NntT4C

Керівник:

ТІМІШ Родіка - консультант комунальної установи «Міський центр професійного розвитку педагогічних працівників» Чернівецької міської ради.

Виступи:

ТІМІШ Родіка, консультант комунальної установи «Міський центр професійного розвитку педагогічних працівників» Чернівецької міської ради.

Європейський вектор взаємодії вітчизняних закладів освіти у рамках транскордонних проєктів на прикладі Чернівецької області.

ІГНАТ Іван, директор Чернівецького ліцею № 6 імені Олександра Доброго Чернівецької міської ради.

Перспективи впровадження новітніх, освітніх технологій між ліцеями України та Молдови. (Чернівецького ліцею № 6 імені Олександра Доброго Чернівецької міської ради, Теоретичний українсько-румунський лицей імені Костянтина Поповича).

ЗАРЕМБА Людмила науковий співробітник Чернівецької філії Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти».

Адаптація українських дітей до освітнього процесу в Німеччині.

МАЦЬКОВИЧ Марія, доктор філософії/доктор мистецтва, кандидат наук, начальник Дрогобицької філії Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти».

ОСТАФІЙ Ольга, методист з питань координації роботи із закладами освіти з викладанням мовами національних меншин КУ «Навчально-методичний центр якості освіти та координації господарської діяльності навчальних закладів області».

СТРУК Іванна, кандидат філологічних наук, асистент кафедри сучасної української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Підтримка та розвиток мов національних меншин: досвід Польщі.

Успішна співпраця – взаємозбагачення педагогічними інноваціями (на прикладі партнерства закладів освіти у рамках реалізації міжнародного українсько-румунського проекту

«Міжкультурна освіта – повага до народних та культурних традицій»).

Організація позакласної роботи з української мови в НУШ.

ВИСТУПИ КЕРІВНИКІВ СЕКЦІЙ:

15.20-15.40

<https://us02web.zoom.us/j/83024091565?pwd=cWZlVi9SYVRhNy9GNkNkQDB3NE1RUT0>

9

Ідентифікатор конференції: **830 2409 1565**

Код доступу: **752705**

КУРИШ Світлана, завідувач з науково-методичного центру предметів мовно-літературної, історичної галузі та міжнародної інтеграції КЗ «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області».

ГЕРАСИМ Наталя, директор КУ «Міський центр професійного розвитку педагогічних працівників» Чернівецької міської ради.

ВЛАСОВ Сергій, заступник директора з навчально-виховної роботи Новоселицького ліцею № 1 Новоселицької міської ради.

НАМАКА Олеся, директор КУ «Глибоцький центр професійного розвитку педагогічних працівників».

ТІМІШ Родіка, консультант комунальної установи «Міський центр професійного розвитку педагогічних працівників» Чернівецької міської ради.

ВИСТУП ЕКСПЕРТА:

БУНЧУК Борис – доктор філологічних наук, професор, декан філологічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

ПРЕЗЕНТАЦІЯ ЗБІРНИКА ТЕЗ КОНФЕРЕНЦІЇ 15.40-15.50

МАКСИМЕЦЬ Дарина – директор ВД «Букрек».

ЗАКРИТТЯ КОНФЕРЕНЦІЇ 16.00-16.10

доктор філологічних наук, професор, декан філологічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Наукове видання

**МОВНО-ЛІТЕРАТУРНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ: РОЗРОБЛЕННЯ,
ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ**

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції

12 жовтня 2023 року

Електронне видання

Видавець і виготовлювач Державна наукова установа

«Інститут модернізації змісту освіти»

03035, Київ, вул. Митрополита Василя Липківського 36, Чернівецька філія

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців, виготівників і
розповсюджувачів видавничої продукції ДК№7142 від 04.09.2020 р.